

ERZİNCAN KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Hıdır AKKAYA

Yüksek Lisans Tezi

Sahne Sanatları Anasanat Dalı

2022

(Her hakkı saklıdır.)

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANASANAT DALI**

ERZİNCAN KÖY SEYİRLİK OYUNLARI
(Theatrical Village Plays of Erzincan)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hıdır AKKAYA

Danışman: Doç. Dr. Bünyamin AYDEMİR

**Erzurum
Ocak, 2022**

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Hıdır AKKAYA tarafından hazırlanan “Erzincan Köy Seyirlik Oyunları” başlıklı çalışması 31 / 01 / 2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sahne Sanatları Anasanat Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Bünyamin AYDEMİR
Atatürk Üniversitesi

Danışman: Doç. Dr. Bünyamin AYDEMİR
Atatürk Üniversitesi

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Elif ÖZHANCI
Atatürk Üniversitesi

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Filiz KESKİN
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

.../.../2022

Prof. Dr. Ahmet Selim DOĞAN

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Erzincan Köy Seyirlik Oyunları” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

31/01/2022

Hıdır AKKAYA

☒ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Bilinen tarih boyunca insanlığın kültür birikimlerinin bir kısmı kaybolmamış, yok olmamıştır. Bu kültürel miras sonraki kuşaklara yazılı ya da sözlü olarak aktarılmıştır. Aktarımın yapıldığı zamana göre form değiştirerek yaşamaya devam eden insanlık üretimleri günümüzde de bizler farkında olmasak da yaşamımızın birer parçası olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedirler.

İnsanlığın bu üretimlerinden birisi de, ilk çıkış formunu değiştirerek yaşamaya devam eden ‘Köy Seyirlik Oyunları’dır. Çocukluğumda yaşamımın bir parçası olan ‘Köy Seyirlik Oyunları’nın bir sonraki kuşağa aktarılmasında, başta beni motive eden, saha çalışması sırasında ufkumu açan Tez Danışmanım Doç. Dr. Bünyamin AYDEMİR’e şükranlarımı sunar, teşekkür ederim. Eğitim süresi boyunca önerileri ile bakış açıma zenginlik katan Doç. Dr. Tamer TEMEL, Prof. Dr. Ayşe Pınar ARAS ve önerileriyle benden yardımlarını esirgemeyen jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Elif ÖZHANCI ile Dr. Öğr. Üyesi Filiz KESKİN’e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca saha çalışmasındaki kişisel kaynaklarım, arkadaşlarım ve tezin her aşamasında desteğini esirgemeyen eşim Dr. Öğr. Üyesi Fatma ALDIRMAZ AKKAYA’ya minnet duygularımı sunarım.

Hıdır AKKAYA

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ERZİNCAN KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Hıdır AKKAYA

Ocak 2022, 183 Sayfa

Jüri: Doç. Dr. Bünyamin AYDEMİR

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Elif ÖZHANCI

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Filiz KESKİN

Masal, hikâye, halk dansları vb. gibi kültürel miras öğelerinden olan “köy seyirlik oyunları”, insanlığın kültürel birikiminin bir parçasıdır. İnsanlık tarihinin kültürel birikimi, yaşadıkları doğa koşulları, korkuları, hayatlarını devam ettirme ve oyun oynama istekleri çerçevesinde şekillenip, atadan toruna aktararak günümüze ulaşmıştır. Her aktarımda yenilenen koşullardan etkilenecek değişime uğrayıp yoluna devam etmiştir.

Kaynağını ritüellerden alan, bu kültürel birikimin bir paçası olan “köy seyirlik oyunları”, dramatik özellikler taşıyan bir tiyatro türüdür. İlk zamanlar, insanlar yaşadığı koşulları iyileştirmek, barınmak, beslenmek, algılamakta zorluk çektiği doğa olaylarıyla başa çıkmak amacıyla büyüsel törenler uygulamışlardır. İnsanların, doğada gördükleri ve yaşadıklarını taklit etmeye başlaması, bu büyü törenlerinin zamanla dramatik özellikler alması, tiyatronun en önemli halkasını oluşturmuştur.

İnsanlığın doğa ile mücadelesine dayanan, mitoloji ve oyun oynama dürtüsü ile beslenerek bugüne ulaşmayı başaran köy seyirlik oyunları, geçmişle yarın arasında kurulan kültürel bir köprü görevini sürdürmektedir. Anadolu’da da hala varlığını sürdüren köy seyirlik oyunları, insanların, doğanın işleyişi hakkındaki bilgi birikimlerinin değişmesi ile değişime uğrayarak varlığını sürdürmektedir. Töresel ve büyüsel oyunların varlığını sürdürmesine rağmen, eğlence amaçlı oyunların daha çok görüldüğü yadsınamaz bir gerçektir.

Bu çalışmada Erzincan’da varlığını sürdüren, köy halkı tarafından oynanan ya da oynanmayıp hikâyesi bilinen töresel – büyüsel ve eğlence amacıyla oynanan oyunların tespit edilip kayıt altına alınması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Köy Seyirlik, Oyun, Erzincan Köy Seyirlik Oyunları, Ritüel, Tiyatro.

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

THEATRICAL VILLAGE PLAYS OF ERZINCAN

Hıdır AKKAYA

January 2022, 183 Pages

Jury: Assoc. Prof. Dr. Bünyamin AYDEMİR

Jury: Assist. Prof. Dr. Elif ÖZHANCI

Jury: Assist. Prof. Dr. Filiz KESKİN

“Theatrical village plays” which are one of the cultural heritage items like fairy tales, story, folk dance etc. are a part of the cultural accumulation of humanity. The cultural accumulation of human history has been shaped around the natural conditions they live in, their fears, their desire to continue their lives and play, and has reached today by being transferred from ancestor to grandchild. It changes by being affected by the renewed conditions in each transfer and it continues on its way.

The "theatrical village plays", which take their source from rituals and are a part of this cultural accumulation, is a type of theater with dramatic features. In the early days, people performed magical ceremonies in order to improve their living conditions, to shelter, to feed, to cope with natural events that they had difficulty in perceiving. The fact that people began to imitate what they saw and experienced in nature, these magic ceremonies took on dramatic features over time and formed the most important ring of the theater.

Theatrical village plays, which are based on humanity's struggle with nature and have managed to reach today by feeding on mythology and the urge to play, continue to serve as a cultural bridge established between the past and the future. Theatrical village plays, which still exist in Anatolia too, continue to exist by changing with the change in people's knowledge about the functioning of nature. Although traditional and magical games continue to exist, it is an undeniable fact that entertainment games are more common.

In this study, it is aimed to identify and record the traditional-magical and entertainment plays that are played by the village people or whose stories are known, which continue to exist in Erzincan.

Keywords: Theatrical Village Play, Play, Theatrical Village Plays of Erzincan, Ritual, Theatre.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI	
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
Giriş	1
Araştırmanın Amacı.....	2
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi.....	3
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	3
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	4
Köy Seyirlik Oyunlarının Kökenleri	4
Anadolu’da Köy Seyirlik Oyunları.....	14
Köy Seyirlik Oyunlarının Tanımı İle İlgili Görüşler	18
Köy Seyirlik Oyunlarının Sınıflandırılması.....	20
Köy Seyirlik Oyunlarının Özellikleri.....	27
Oyunların Çatısı	27
Oyunların Oynanış Biçimi	30
Köy Seyirlik Oyunlarında Yönetici.....	30
Köy Seyirlik Oyunlarında Oyuncu	31
Köy Seyirlik Oyunlarında Seyirci	31
Köy Seyirlik Oyunlarında Oyun Zamanı ve Mekânı	32

Köy Seyirlik Oyunlarında Dekor, Kostüm, Aksesuar, Efekt ve Makyaj	33
Köy Seyirlik Oyunlarında Müzik ve Dans	34
Köy Seyirlik Oyunlarında Motifler	34
Ölme-Dirilme Motifi.....	34
Ak-Kara Motifi	35
Kız Kaçırma Motifi	36
Cinsel Motif	36
Hayvan Benzetmeleri Motifi.....	37
Yiyecek Toplama, Toplu Yemek ve Eğlenme Motifi.....	37
İKİNCİ BÖLÜM: ERZİNCAN KÖY SEYİRLİK OYUNLARI	39
Oyunlar: İçerik-İzlek	39
Törensel-Büyüsel Oyunlar	39
Yeni Yıl Oyunları.....	39
Kış Yarısı Oyunu.....	39
Kalık (Yaşlı) Oyunu.	40
Fattık Oyunu.....	41
Kalık Fattık Oyunu.	42
Sarsal (Yılbaşı) Oyunu.....	43
Hayvan Kültü İle İlgili Oyunlar	43
Yüz Kömbesi Oyunu.	43
Koç Katımı Oyunu.	44
Saya Gezme Oyunu.	44
Koyun Yüzü Oyunu.	47
Mevsim Döngüsü İle İlgili Oyunlar	48
Çarşemi Reş (Kara Çarşamba - Baharın Gelişi).....	48
Ficek Oyunu.....	48
Hıdırellez.	49

Hızır Oyunu.....	52
Doğa Olayları İle İlgili Oyunlar	54
Çömçe Gelin Oyunu.....	54
Çiçimama Oyunu.....	55
Yağmur Duası.....	56
Dolu Pilavı (Duası).	56
Eğlence Oyunları	57
İçinde Törenselsel Unsur Barındıran Oyunlar.....	57
Dede Oyunu (1).....	57
Dede Oyunu (2).....	59
Deve Oyunu (1).....	60
Deve Oyunu (2).....	60
Deve Oyunu (3).....	61
Elma Atma Oyunu.	62
Papaz Oyunu.....	62
Şavaklı'nın Köye Giriş Oyunu.....	63
İçinde Cinselsel Öğeler Barındıran Oyunlar	64
Al Bunu Ye Oyunu.	64
Et Dağıtma Oyunu.	65
Natır Oyunu (1).	67
Natır Oyunu (2).	68
Natır Oyunu (3).	69
Tokmak Oyunu.....	70
İçinde Hayvan Benzetmeleri Barındıran Oyunlar.....	71
Boğasak İnek Oyunu.....	71
Cirit Oyunu.....	72
Kancık Camış (Camız) Oyunu.....	72

Koyun Mu Köpek Mi? Oyunu.	73
Öküz Alım-Satımı Oyunu.....	74
İçinde Meslek Öğeleri Barındıran Oyunlar	75
Çoban Oyunu.....	75
Kalaycı Oyunu.....	75
Davar Sürme Oyunu.	76
İçinde Şiddet Barındıran ve Sadece Eğlence İçin Oynanan Oyunlar	77
Ağaç Biçme (Tomruk) Oyunu.....	77
Aktar Aktar Oyunu (1).....	78
Aktar Aktar Oyunu (2).....	78
Ateşlim Oyunu.....	79
Ay Deve Oyunları.	79
Aynuz Boynuz Oyunu.....	83
Cenaze Oyunu.....	84
Çır Oyunu.	84
Çorap Kimin? Oyunu.	85
Daktilo Oyunu.	85
Damat Kaçırma Oyunu.	86
Davar Satma Oyunu.	87
Değirmen Oyunu.	89
Deli Kız Sinin Geliyor Oyunu.	90
Dıngıl Fos Oyunu.....	92
Dız Oyunu.	93
Dız Dız (Vız Vız) Oyunu.	93
Doğum Oyunu.....	94
Doldur Gele Ver Gele Oyunu.....	94
Eşim, Eşim Seni İten Kim? Oyunu.....	95

Gelin Kaynana Kavgası.	96
Gögercin (Güvercin) Taklası Oyunu.	99
Gömmeli (Gömmece) Oyunu.	100
Hac Oyunu.	101
Handere Oyunu.	102
Hızar Çekme Oyunu.	103
Hüsnü Leppi Oyunu.	103
İsim Oyunu.	104
İstimplakçı Oyunu.	105
Kabak Oyunu.	106
Karakol Oyunu.	107
Kaz Oyunu.	107
Kısmetim Oyunu.	108
Kız Oyunu.	108
Kız İsteme Oyunu.	110
Kim Çaldı? (Kim Vurdu?) Oyunu.	110
Kör Oğlu Kör Geldi Ha Oyunu.	111
Köy Muhtarı Oyunu.	112
Köye Fakir Geldi (Fakir Giydirme) Oyunu.	113
Kurt ve Aktar Oyunu.	115
Kürsü Oyunu.	115
Mendil Kapmaca Oyunu.	116
Minderaltı Oyunu. (Kim Vurdu? Oyunu.)	116
Nazar Oyunu.	117
Ne İstersin Oyunu.	118
Oğlum Hasta Oyunu.	119
Pabucu Eline Verdim Oyunu.	120

Pamuk Tartma Oyunu.....	121
Parayı Bulma Oyunu.	121
Rakaçu (Sırık) Oyunu.....	122
Saatim Dokuz Oyunu.	122
Sepetçioğlu Oyunu.	123
Sıkma Oyunu.	124
Sınır (Hudut) Oyunu.....	124
Şivi (Şiv Şiv) Oyunu.	126
Tarla Bölme Oyunu.....	126
Tavşan Oyunu.....	128
Teccal (Deccal) Oyunu.	129
Tıraş Etme Oyunu.....	129
Tilki Oyunu.....	130
Tombik Oyunu.	130
Topuz Oyunu.	131
Tula Oyunu.	132
Tütüncülük Oyunu.....	132
Vız Oyunu.	133
Yaptığımı Yap Oyunu.....	133
Yıldız Sayma Oyunu.	134
Yumurtayı Bulma Oyunu.....	134
Yüzük Oyunu (1).	135
Yüzük Oyunu (2).	136
Yüzük Oyunu (3).	136
Yüzük Oyunu (4). (Yüzük Saklama Oyunu.)	136
Yüzük Oyunu (5).	137
Çeyiz Toplama Oyunu.	139

Kalaycı Oyunu.....	139
Mektup Okuma Oyunu.....	139
Soğan Kapma Oyunu.....	140
Damat Satma Oyunu.....	140
Yüzük Kimde? Oyunu.	147
Oyunlarda Kullanılan Motifler	148
Ölme-Dirilme Motifli Oyunlar	148
Ak-Kara Motifli Oyunlar.....	148
Kız Kaçırma Motifli Oyunlar	149
Cinsel Motifli Oyunlar	149
Hayvan Benzetmeleri Motifli Oyunlar	150
Yiyecek Toplama, Toplu Yemek ve Eğlenme Motifli Oyunlar	150
SONUÇ	151
KAYNAKÇA.....	156
EK 1	162
Oyunlardan Fotoğraflar.....	162
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ŞEKİLLER DİZİNİ

ŞEKİL 1. Yüzük Oyunu	162
ŞEKİL 2. Yüzük Oyunu'nda Alına Damga Vurma.....	162
ŞEKİL 3. Yüzük Oyunu'nda Müzik Ekibi	163
ŞEKİL 4. Yüzük Oyunu, Müzik Eşliğinde Eğlenirlerken	163
ŞEKİL 5. Aydeve Oyunu Meydan Koruyucusu Şınav Çekemeyen Askerleri Dövüyor	164
ŞEKİL 6. Aydeve Oyunu, Komutan Askerleri Eğitiyor	164
ŞEKİL 7. Aydeve Oyunu, Meydan Koruyucusu	165
ŞEKİL 8. Aydeve Oyunu, Meydan Koruyucusu	165
ŞEKİL 9. Aydeve Oyunu, Suçlu Yargılanıyor	166
ŞEKİL 10. Saya Gezme Oyunu, Ayı ve Gelin	166
ŞEKİL 11. Saya Gezme Oyunu, Köyde Gezme	167
ŞEKİL 12. Saya Gezme Oyunu, Ayı Gelin'i Kaçıranları Dövüyor	167
ŞEKİL 13. Saya Gezme Oyunu, Yağcı ve Bulgurcu.....	168
ŞEKİL 14. Saya Gezme Oyunu, Ayı ve Gelin Karşılıklı Oynuyor	168
ŞEKİL 15. Saya Gezme Oyunu, Ayı ve Gelin Karşılıklı Oynuyor	169
ŞEKİL 16. Davar Satma Oyunu, Koyun Sürüsü ve Çoban	169
ŞEKİL 17. Davar Satma Oyunu, Boynunda Çan İle Koyun	170
ŞEKİL 18. Davar Satma Oyunu, Koyun Sağılırken Sütün Dökülmesi	170
ŞEKİL 19. Davar Satma Oyunu, Sürünün Satılması	171
ŞEKİL 20. Davar Satma Oyunu, Meydan Koruyucusu.....	171
ŞEKİL 21. Çiçimama Oyunu.....	172
ŞEKİL 22. Çiçimama Oyunu, Çocuklar Köyde Evleri Dolaşıyor.....	172
ŞEKİL 23. Çiçimama Oyunu, Evin Sahibi Su Döküyor	172
ŞEKİL 24. Çiçimama Oyunu, Yemek Yapılırken Çocuklar Eğleniyor.....	173
ŞEKİL 25. Tavşan Oyunu'nda Kullanılan Tavşan Kuklası	173
ŞEKİL 26. Dız Oyunu'nda Ebenin Duruş Pozisyonu	174
ŞEKİL 27. Dız Dız (Vız Vız) Oyunu	174
ŞEKİL 28. Kürsü Oyunu'ndan Bir Sahne	175
ŞEKİL 29. Kürsü Oyunu'ndan Bir Sahne	175
ŞEKİL 30. Sıkma Oyunu'ndan Bir Sahne.....	176
ŞEKİL 31. Sıkma Oyunu'ndan Bir Sahne.....	176

ŞEKİL 32. Tarla Bölme Oyunu’ndan Bir Sahne	177
ŞEKİL 33. Tarla Bölme Oyunu’ndan Bir Sahne	177
ŞEKİL 34. Tarla Bölme Oyunu’ndan Bir Sahne	178
ŞEKİL 35. Tarla Bölme Oyunu’ndan Bir Sahne	178
ŞEKİL 36. Kim Çaldı? (Kim Vurdu?) Oyunu’ndan Bir Sahne.....	179
ŞEKİL 37. Kim Çaldı? (Kim Vurdu?) Oyunu’ndan Bir Sahne.....	179
ŞEKİL 38. Tombik Oyunu’ndan Bir Sahne	180
ŞEKİL 39. Tombik Oyunu’ndan Bir Sahne	180

Giriş

Günümüzde, insan doğayı yalnızca kendine aitmiş gibi düşünmektedir. Bu düşünce binlerce yıllık bilgi biriminin, teknolojik gelişmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. “İlkel insan” ise günümüzün aksine, kendini doğanın bir parçası olarak görmüştür. Onunla birlikte yaşamının yollarını arayıp durmuştur. Bu nedenle, doğayı gözlemleyerek, onu taklit etmenin, kendisine yarar sağlayacağını düşünmüştür. Yeniden doğmayı, tazelenmeyi ve değişimin sürekliliğini sağlamayı amaçlayan bu taklit etme, zamanla ritüelistik törenlere dönüşmüştür.

Yaşam çerçevesinin yazılı kurallarla belirlenmiş olduğu şehirlerin dışında kalan kırsal yerleşimlerde, yılın belirlenmiş zamanlarında, mevsim değişimleri, dini bayramlar, düğünler ya da boş zamanlarda eğlenmek arzusuyla, bu bölgelerde yaşayanlar tarafından oynanan köy seyirlik oyunlarının kökeni, yazılı insanlık tarihinin öncesine dayanmaktadır.

Av etini yiyebilmek için av hayvanının ruhunu kovmak üzere düzenlenen törenlerde avlanma sahnelerini canlandırmışlardır. Yerleşik hayata geçen insan karşılaştığı sel, deprem, yağmur, fırtına, yıldırım, şimşek gibi doğa olaylarını algılayamayan ve çözmekte zorlanan insanlar, bunların yanında vahşi hayvanlara karşı da kendilerini koruyabilmek için de törenler düzenlenmiştir. Yerleşik hayata geçip avcılığın yanında, hayvanları evcilleştirip, toprağı işlemeye başlamasıyla inanç sistemlerine bunları da eklemiştir.

Evrenin ve dünyanın doğal işleyişi ile ilgili bir bilgi birikimine sahip olamayan insanların, bu tarihöncesi zamanlarda, doğanın ölümünü geciktirmek ya da ölen doğayı diriltmek, hayvanların üremesini sağlamak amacıyla uyguladıkları toplu törenler, zamanla periyodik olarak yenilenen ritüellere dönüşmüştür. Taklit, eylem ve toplu katılımın (Nutku, 2000, s.17) yer aldığı bu törenlerde, kötü olana karşı korunma düşüncesi hâkimdir. “İlk dinsel düşünceler sıklıkla insanın dünya ile ilişkiye girdiği andan itibaren ortaya çıkan zayıflık, boyun eğme ya da korku ve şüphe gibi duygulara atfedilmiştir.” (Durkheim, 1912/2019, s.304).

Doğayla barışık yaşamak isteği ile doğrudan ya da dolaylı bir biçimde, kötü olanın kovulup, iyi olanın dirilmesini sağlamak için yapılan, topluluğun uyguladığı ritüellere katılım zorunlu ve bilinçlidir. (Karadağ, 1978, s.9). Toplu bir katılımın olduğu bu ritüeller, olmasını istedikleri ya da istemedikleri bir şey için yapılmaktadır. Yapılan eylemin iyi veya kötü sonuçları olacak ve sonuçlar da bütün yaşayanları ilgilendirmektedir (Frazer, 1894/2017, s.21).

Bu ritüellerde, ilkel insanın, doğayı başka bir tarzda, kendi istekleri doğrultusunda değiştirme çabası ya da bu değişime neden olan, daha yüce varlığa yardımcı olma düşüncesi hâkimdir. Modern insanın kendisini çaresiz hissettiği doğa olaylarını, kendi kontrollerine alma

abası yaşamının bir parçası olmuştur. Yağmur yağdırma, güneşin doğumunu hızlandırıp geciktirebilme, rüzgâr estirme, fırtına dindirme vs. gibi doğanın kontrolünde olan olayları etkileme çabası, insanlık tarihi boyunca devam etmektedir.

Bir inanç sistemi haline getirilerek, adına törenler düzenlenen doğa tanrıça ve tanrılarını, periyodik bir düzen içerisinde öldürüp yeniden diriltten, yani doğum, ölüm ve yeniden doğum döngüsünü sürekliğini sağlayan insanlar, bunu kuşaktan kuşağa aktarmayı başarmışlardır. Böylece toplumu oluşturan bireylere, onun, doğanın bir parçası olduğunu ve onunla uyum içerisinde yaşaması gerektiğini anlatmışlardır (Coşkun, 2021, ss.87-92).

lm (kötü olan) kendilerinden uzaklaştırıp, hayvanların üreyip çoğalmasını, bitki ve tahılın büyümesini sağlamak, yaz-kış-bahar dönümünü etkilemek amacıyla yapılan toplu kutlamalar (Frazer, 1894/2017, s.173) kült şarkılar, danslar ve teatral performanslarla günümüze kadar aktarılmışlardır. Yapılan kutlamaları, geçmişi hatırlamak, ataları anmak ve temsil etmek amacıyla uygulayanlar, temsil ettiklerinin bedenleşmiş hali olarak değil, onları oynayan birer oyuncu gibi düşünmüşlerdir (Durkheim, 1912/2019, s.473). Yapılan bu törenlerde, temsili oyunlarla geçmişi anmak dışında, onu, bir sonraki kuşağa taşımayı hedefleyerek, kolektif bilinci ve birliği korumak da amaçlanmıştır.

Bugün, Anadolu'da, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin bütün olumsuz etkilerine rağmen (zdemir, 2001, s.119) oynanmaya devam eden köy seyirlik oyunlarında, geçmişte yapılan bu törenlerin izleri bulunmaktadır. İçerisinde ritüel izler barındıran oyunlar oynansa da genel olarak oyunlar eğlence amacı ile oynanmaktadır.

Günümüzde oynanan oyunlar, genellikle eğlence amaçlı olsa da bu oyunların içerisinde kullanılan fallik öğeler, cinsel birleşme öğeleri, kız kaçırmalar, oyunların toplu oynanması, toplu yemek ve eğlence, ritüel izlerinin görülmesini sağlamaktadır.

Kullanılan bu öğeler, kökenlerini, Anadolu'da yaşamış ve yaşamakta olan kültürlerin, bolluk, bereket törenlerinden almışlardır. Bitki ve tahılın bol olması, hayvanların üreyip çoğalması, toprağın verimli olması, yaz-kış-bahar dönümünün etkilenmeye çalışılması, yağmur yağdırma, güneşin doğumunu hızlandırıp geciktirebilme gibi istekler, bereket törenlerinin asıl konularıdır. Köy seyirlik oyunlarda bu unsurların kullanımı, ilkel bir dürtüye yönelik olarak, kaba saba bir şekilde yansıtılması, komikliğin yanı sıra bereketi sağlayıcı bir unsur olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı yazılı bir kaynağa dayanmadan doğaçlama oynanan, televizyon, bilgisayar, internet vb. gibi teknolojik gelişmeler ile kente gn sebep olduğu köy hayatının

azalmasının bir sonucu olarak günümüzde unutulmaya yüz tutmuş, kültürel zenginliğin önemli bir parçası ve kuşaklararası aktarıcısı olan köy seyirlik oyunlarını, belleklerden gün yüzüne çıkartarak, kültür hayatımıza hak ettiği değeriyle katmak amacıyla tiyatro yazınına aktarmaktır.

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Bu çalışmanın amacı sadece oyun içerik-izleklerini yazıya aktarmak değildir. Aynı zamanda bu çalışmayla Erzincan’da, günümüzde genç kuşak tarafından bilinmeyen köy seyirlik oyunlarının kaynağının, bu oyunlar içerisinde varlığını sürdüren ritüel unsurların, geleneksel yaşam ile bu oyunların sosyal hayattaki yeri ve öneminin tespit edilerek kültürel zenginliğin ortaya çıkartılması, geçmişi günümüze bağlayan bir köprü görevini yerine getiren kültür hazinesi köy seyirlik oyunlarının genç kuşağa aktarılmasını sağlamaktır.

Ülkemizde köy seyirlik oyunları üzerine teorik düzeyde yapılan çalışmalar çok kıymetli olmakla birlikte, uygulama üzerine yapılan çalışmalar uygulamaların olduğu alanın geniş olmasından dolayı yerel düzeyde kalmıştır. Çalışması yapılan alanlar ülkemizin kültür hazinesinde yerini almıştır. Fakat çalışma yapılamayan alanlardaki oyunlarımız kayda alınamadığından yerelde ikamet eden halk tarafından bile unutulmak üzeredir. Bu aynı zamanda ülkemizin kültüründen bir parçanın kaybolup gitmesi anlamındadır. Bu çalışma ile Erzincan ili genelinde oynanan oyunlar kayıt altına alınmış, hem yerel kültüre hem de ulusal kültüre katkı sağladığı gibi tiyatro literatürüne yeni metinler kazandırmıştır.

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Tezin kuramsal çerçevesi kitap, dergi, makale, yüksek lisans ve doktora tez taraması yapılarak hazırlanmış, Erzincan’da oynanan Köy seyirlik oyunları ise yüz yüze mülakat, ses kaydı alımı ve kamera çekimi gibi nitel araştırma yöntemleri ile yapılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma, Erzincan il ve ilçe merkezleri ile köy yerleşim yerlerinde yapılmıştır. Tez çalışmasındaki kısıtlılıklar, dünyayı etkisi altına alan pandemiden (COVID-19) kaynaklanmıştır. Pandeminin başlamasıyla birlikte ülkemizde pandemi ile mücadele kapsamında günlük yaşam üzerine getirilen kısıtlamalar nedeniyle, yerleşim yerlerini ziyaret zamanları kısıtlanmıştır. Ayrıca kimi yerleşim yerlerinin ziyareti kabul etmemesi ve oyunları bilen yaşlı nüfusun bir kısmının hayatını kaybetmesi derlenen oyunların sayısında bir azalmaya neden olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Köy Seyirlik Oyunlarının Kökenleri

Genel olarak, çıkış noktasındaki işlevini kaybedip, başka işlevler yüklenerek bugüne ulaşan köy seyirlik oyunlarını en doğru şekilde kavrayabilmek için, elden geldiğince, onun doğuş anına bakılması bir zorunluluk haline gelmektedir. Çağdaş toplumlardaki herhangi bir olgunun anlaşılması için, bir dayanak noktası olarak, geçmişin incelenmesi büyük bir önem arz etmektedir.

Günümüzde, genellikle mani, türkü ve dans ile birlikte oynanan, güldürü niteliğindeki köy seyirlik oyunlarının, aynı zamanda kimi oyunlarının da kökeninde dinsel işlevi hatırlatan bir ciddiliği bulunmaktadır (Şener, 1977, s.23).

Kaynağından az ya da çok uzaklaşmış törensel davranış biçimleri günümüzde daha çok kırsal kesimde gözlenir. Anadolu’da bunları ‘seyirlik oyun’ başlığı altında anıyoruz. Hasat sevinci, bereket yakarması ya da saf eğlence için oynanan oyunların hemen hepsi özgün bağlamını yitirmiştir (Candan, 2010, s.25).

Yukarıdaki alıntıya bakıldığında, özünden uzaklaşan köy seyirlik oyunlarının kökeninde yatan inançsal yöne dair bir vurgu bulunmaktadır. Anadolu’da var olduğu gibi, dünyanın farklı coğrafyalarında da icra edilen köy seyirlik oyunlarının kaynağının, ilkel toplumların büyü törenlerinde yaptıkları taklitler olduğu düşünülmektedir (Şener, 1977, s.23). Bu bağlamdan bakıldığında, kuttören ile ilgili yapılan araştırmalarda, köy seyirlik oyunlarının kökenlerinin izleri görülmektedir.

Tiyatronun üç temel ilkesinin, yani; “Taklit, Eylem ve Topluca Katılma”nın, ilkel insanın av oyunlarından çıktığı düşünülmektedir. İlkel insanın, ateşin başında uyguladığı bu av oyunları, maskelerin takılıp ve dansların edildiği büyü törenleridir (Nutku, 2000, s.17).

Bu ilkel oyunlarda oyuncular önceleri, ellerini çırparak ya da ayaklarını yere vurarak bir tartım buluyorlardı. Sonradan bu oyuna ezgiler girdi ve belli anlamlara gelen sesler. Bu oyunlar av törenlerinden doğa güçlerine olan saygıyla karışık korkuya kadar gelişti. Böylece, yağmur duaları, bolluk törenleri, ölüp-dirilme oyunları ortaya çıktı (Nutku, 2000, s.17).

İlkel insanın büyü törenleri zamanla kuttörenlere dönüşmüştür. “Din, tapınma, büyü ya da erginlik ve geçiş dönemleriyle ilgili olarak düzenlenen geleneksel tören.” anlamına gelen kuttörenin (Örnek, 1973, s.43), Fransız toplum bilimcisi Emile Durkheim’in yaptığı araştırmada dört asal işlev bulmaktadır:

- 1) Kuttören, bireyi, toplumda yaşamak için, toplumun gerektirdiği düzen bağının sıkılığına, acı çekmeye hazırlar, bu yolda onu eğitir.
- 2) Kuttören, bireyleri bir araya getirir, bireyler arasındaki toplumsal bağları güçlendirir, ortaklığı pekiştirir.
- 3) Kuttörenin toplumda, canlandırıcı bir işlevi vardır. Toplumun ilişkilerini kalıtlarının bilincine vardırır; geleneklerin sürmesine, inançların tazelenmesine, değer yargılarının, törelerin kökleşmesine yardım ederek toplumu canlı bir biçimde ayakta tutar.
- 4) Mutluluk verici işlev: Toplumun bir ögesi olmanın mutluluk duygusunu verir. Özellikle toplumun bunalımlı dönemlerinde, kişilerin coşku ve duygularını bir arada dile getirmelerine olanak tanıyarak bozulan dengeyi düzeltir. Durkheim'a göre bütün işlevsel yönden birtakım gereksinimleri karşılar, bu gereksinimler de çeşitli toplumlarda temelden birdir, ortaklıklar gösterir. Toplu gösteri ve törenler toplu gerçekleri canlandırır. Kuttörenler de toplu gösterilerdir; bir arada yapılı; katılanları canlandırır, kışkırtır, korur, yeniden yaratır. Kişiye kutsal olgular, olaylar karşısında nasıl davranacağını gösterir. Törenlerin nitelikleri, amaçları ne olursa olsun hepsinde bireyleri bir araya getirmek, aralarındaki bağları çoğaltmak, yakınlaştırmak, birbirleriyle daha içli dışlı olmak, topluluk bilinçleştirmesini sağlamak yararlılığı vardır. Bireyler, birlik içinde, yerlerini ve topluluk bakımından duygularını yenilemiş olurlar. Nitekim ölü için yas tutma, aslında kişinin bir yakınını yitirmekten duyduğu özel duygular karşısında doğal bir tepki değil, fakat toplumun bireyi zorladığı bir ödevdir (And, 1985, ss.51-52).

Bu törenlerin göze çarpan ilk özelliği, toplumun bütün üyelerini bir araya getirmesi, üyeler arasındaki ilişkinin artmasını sağlaması ve bu ilişkileri samimi bir zemine taşımasıdır. İkinci özelliği, toplum üyelerine, periyodik aralıklarla toplumsal kimliklerini yeniden hatırlamalarına yarayan pratikler olmasıdır. Üçüncü özelliği ise, toplumun üyelerine, yaşadıkları gerçek dünyayı unutturup, onları eğlendikleri bambaşka bir dünyaya götürmesidir (Durkheim, 1912/2019, ss.441-489).

İlkelerin büyü törenlerinin, dramatik bir temsil olduğunu öne süren Sedat Veyis Örnek (1971), dansın, şarkının ve maskenin kullanıldığı, belirli zamanlarda yapılan törenlerin, özellikle erginleme törenlerinin, kabile atası ve efsane kahramanlarının başından geçen akıl almaz olayların canlandırılmasının, dramatik temsillerin özünü oluşturduğunu söylemektedir. Mitlerin anlatılıp canlandırılması kültik özlü olup, dinsel alana girdiğinden, yapılan eylem de kutsal sayılmaktadır (ss.183-184).

İnsan ile doğa bağının sıkı olduğu, yazının bilinmediği, geleneğin toplum bireylerinin eğitiminde ve terbiye edilmesinde önemli rol oynadığı, akrabalık bağına dayanan politik örgütlenmenin var olduğu, kolektif düşüncenin hâkim olduğu “ilkel insan ya da topluluk”; yaşam koşullarını iyileştirebilmek adına, büyüye ve ritüele başvurmaktadır. Birçok farklı amaca hizmet eden bu törenler, o toplumun büyücüsü ve din adamları öncülüğünde yapılmış, daha çok bolluk- kıtlık, eski yıl bitmesi ve yeni yılın başlaması, yaz- kış mevsimlerinin bitip başlaması gibi değişimin belirgin olduğu zamanlarda icra edilmiştir (Karadağ, 1978, s.11).

Kendi yaşamının doğadaki değişime bağlı olduğunu gözlemleyen insan, bu değişimi, bir ölüm-kalım sorunu olarak algılamakta, kötü sonuçları önlemenin kendi elinde olduğunu düşünmektedir. Mevsimin değişimini geciktirebilmek ya da öne almak, hayvanların üremesini, güneşin çıkması, yağmurun yağması, topraktan elde ettiği ürünlerini artmasını sağlamak için çeşitli büyü ve törenlere başvurmaktadır. Ancak insanlar, mevsim dönüşümlerinin birbirini takip etmesinin, kendilerinin yaptığı büyüün gücünü aşan, daha güçlü bir belirleyicinin hâkimiyetinde olduğunu sonraları anlamışlardır. Yine de insanlar bu törenlerle, yaşamın temel ilkesi saydıkları tanrıya, onun karşısı olduğu ölümle olan savaşımında yardımcı olmak istemektedirler. Burada istenilen sonuca ulaşmanın, onu taklit etmekle gerçekleşeceği inancının hâkim olduğu görülmektedir (And, 1962, s.12).

Ernest Fischer (1968/1995), ilk zamanlar estetik kaygısı olmayan, güzellik ile ilintisi bulunmayan sanatın, başlangıçta topluluğun yaşam savaşında bir araç olarak kullandığı büyüü silah olduğunu söylemekte ve bu büyüü sanat gücünün, ilkel yaşam için vazgeçilmez bir nitelik taşıdığını öne sürmektedir (ss.36-37).

Ava çıkmadan önceki çılgın toplu dans topluluğun güven duygusunu gerçekten arttırıyordu; yüze sürülen savaş boyaları, atılan savaş çığlıkları savaşçıyı gerçekten daha kararlı yapıyor, düşmanı ürkütebiliyordu. Mağaralara yapılan hayvan resimleri avcıya gerçekten bir güven, avına karşı bir üstünlük duygusu veriyordu. Dinsel törenler katı kurallarıyla topluluğun her üyesine toplumsal yaşantı aşılama, bireyi topluluğun bir parçası yapmaya yardım ediyordu. Tehlikeli, anlaşılmaz, ürkütücü doğa karşısındaki güçsüz yaratık, insan, büyüden büyük destek görüyordu (Fischer, 1968/1995, s.37).

İnsanların törenler düzenleyerek, yaşamın yanında, ölüme karşı savaşında yardımcı olmak istedikleri tanrılar farklı kültürlerde çeşitli isimlerle anılmıştır. Bu tanrılardan en önemlileri ise Suriye’de tapınılan “Adonis” (Grimal, 1951/2012, s.3), Phrygia’da “Attis” ve “Kybele” (Grimal, 1951/2012, s.101), Mezopotamya’da “İnanna ve Tammuz”, Eleusis, Sicilya, Girit ve Trakya’da toprak ve bereket tanrıçası “Demeter” ve kızı “Persephone” (Erhat, 2001, ss.85-242), Minos’ta “Dionysos”, Girit’te “Pentheus” (Kerényi, 2004/2013, ss.86-88), Roma’da “Liber Pater”le özdeşleştirilen ve tragedyayı esinlemiş tanrı “Dionysos” olarak bilinmektedirler.

İnsanların, ürünlerin bollaşması için, yılın belirli günlerinde törenler düzenlediği bu tanrılara yakından bakıldığında hepsinde bulunabilecek ortak noktalar bulunmaktadır. Bu ortak noktalara geçmeden önce bu tanrılar hakkında kısaca bilgi vermekte yarar vardır.

Adonis

Suriye kralı Theias’ın kızı Myrra (Smyrna), babasını kandırarak on iki gece boyunca onunla birlikte olur. Son gün bunu fark eden kral, kızını öldürmek ister. Bu tehlike karşısında tanrılara sığınan Myrra mürrüsağı (Mersin) ağacına dönüştürülür. On ay sonra bu ağaçtan doğan

çocuğa Adonis ismi verilir. Aphrodite, Adonis'in güzelliğinden etkilenecek onu büyütmesi için Persephone'ye verir. Persephone, bu güzel çocuğu görünce âşık olur ve onu geri vermek istemez. Bu iki tanrıçanın kavgasında hakemlik eden Zeus (ya da Zeus adına Mousa Kalliope), Adonis'in yılın dört ayını Aphrodite'le, yılın dört ayını Persephone'yle, geriye kalan yılın dört ayını ise istediği yerde geçirmesine karar verir (Grimal, 1951/2012, ss.3-4). Artemis neden kaynaklandığı bilinmeyen öfkesinden dolayı, Adonis'in peşine, onu hiç rahat bırakmayan öfkeli bir yabandomuzunu musallat eder. Sonunda Adonis, bir av esnasında yabandomuzunun saldırısına uğrar. Bu saldırıda kasığından yaralanan Adonis ölür. (Detienne, 1981/2000, s.25). Böylece yılın dört ayını yeraltında geçirmeye, geriye kalan zamanı ise ilkbahar tanrıçasıyla birleşmek için yerüstünde geçirmeye başlar (Grimal, 1951/2012, s.4).

Ağaçtan doğarak yılın üçte birini, yani kışı yeraltında ölü olarak geçiren, geriye kalan yılın üçte ikisini, yani ilkbahar ve yazı yeryüzünde geçiren, bitkilerin boy verip ürüne dönüşümünü simgeleyen bu tanrıyı, Aphrodite'in belirlediği anma gününü, Suriye'de her yıl ilkbaharda kadınlar tarafından kutlanmıştır (Erhat, 2001, s.12;). Sami kökenli olup adı tanrı anlamına gelen Adonis, yeryüzü nimetlerinin simgesi olmuş ve adına kutsal törenler düzenlenmiştir (Detienne, 1981/2000, s.25). İlk adına ağıtlar yakılmış, sonra ölüler arasından dirilmişçesine sevinilmiştir. Adonis'in Bahçeleri adı verilen, vazo veya sandıklara ekilen tohumlar, daha çabuk yetişmesi için sıcak su ile sulanmıştır. Böyle zorlanan bitkiler, filizlendikten kısa bir süre sonra ölmeye başlamıştır. Bu arada kadınlar geleneksel ağıtlar yakarak, Adonis'in kaderini simgelemişlerdir (Erhat, 2001, s.12; Grimal, 1951/2012, s.5).

Kyble - Attis

Attis Phrygia ana tanrıçası Kyble ve Agdistis ile birlikte anılmıştır. Kybele, doğar doğmaz annesi tarafından terk edilmiş ve babası Lidya Kralı Maion tarafından Kybelon dağına bırakılmıştır. Dağa bırakılan bu çocuk, mucizevi bir şekilde hayatta kalmayı başarmıştır. Yaban hayvanları tarafından beslenip büyütülen bu çocuk, bırakıldığı dağın adından dolayı Kybele adını almıştır (Roller, 1999/2004, s.233).

Kybele, Phrygia'daki dağın altında uyurken, Zeus onunla birlikte olmak istemiştir. Tanrı Zeus, bu amacına ulaşamadığı için, menisini dışarı akıtmak zorunda kalmıştır. Zeus'tan hamile kalan dağ, hem dişi hem de erkeklik organlarına, ayrıca hem dişi hem de erkek cinsinin cinsel dürtülerine sahip olan Agdistis'i doğurmuştur. Agdistis'in erdişi olmasından kaynaklanan durumu ve şehvete düşkünlüğü tanrılar için bir tehdit oluşturmuştur. Bu nedenle, diğer tanrılar onun erkeklik organını kesmişlerdir. Kesilen bu organlardan biri toprağa düşünce, oradan bir badem ağacı filizlenmiştir. Daha sonra nehir tanrı Sangarios'un (Sakarya) kızı Nana, ağaçtan

badem tanesi alıp göğsüne koymuş fakat bademin hemen kaybolasıyla kız hamile kalmış ve güzel bir çocuk doğurmuştur (Roller, 1999/2004, s.233).

Kralın emri ile terk edilen çocuk, çobanlar tarafından kurtarılmış, bal ve keçi sütü ile beslenmiştir. Bundan dolayı, Phrygia’da “keçi” ya da “yakışıklı” anlamına gelen “ Attis” (Attagus) adı verilmiştir. Attis büyüyüp geliştikçe çok yakışıklı bir delikanlı olmuştur. Ana Tanrıça Kybele ve Agdistis Attis’e âşık olmuşlar fakat Pessinus kralı onu kızı ile evlendirmek istemiştir. Bunu kabul eden Attis, düğün esnasında konuklar arasındaki Agdistis tarafından aklı başından alınmış ve delirtilmiştir. Düğünden kaçıp ormana giren Attis, bir çam (Badem) ağacının altında erkeklik organını keserek kendini hadım etmiş ve kan kaybından ölmüştür. Tanrıça Kybele, onu orada gömmüş fakat Attis’in akan kanından ağacın etrafında menekşeler bitmiştir. Attis’in ölümüyle pişmanlık duyan Agdistis, Zeus’a yalvararak, O’nu yeniden diriltmesini istemiştir. Zeus da, Attis’in vücudunun bozulmadan kalacağına, saçının sürekli uzayacağına, sadece sağ elindeki küçük parmağının hareket edeceğine söz vermiştir. Bu sözü aldıktan sonra Agdistis, Attis’i Pessinus’a götürüp gömmüş ve bir rahipler tarikatı kurarak Attis adına bir bayram başlatmıştır (Bayladı, 2004, s.142; Grimal, 1951/2012, ss.13-14; Roller, 1999/2004, s.235).

Roma’da, Magna Mater adını alan Phrygia Ana tanrıçası Kybele ve Attis için düzenlenen törenler Mart ayında yapılmıştır. Bu törenler, Attis’in coşkusu ve ölümü anısına “tristia”, sevinç günü olarak da anılan, Attis’in yeniden dirilmesi anısına düzenlenen “hilaria” şenlikleridir (Dürüşken, 2000, s.82). Şenlikler 22 Mart günü bir çam ağacının ormandan kesilip Kybele tapınağına getirilmesi ile başlatılırdı. 23 Mart’ta borazanlar çalar, 24 Mart’ta rahiplerin kendinden geçmiş danslarıyla vücutlarını yaraladıkları “Kan Günü” ile devam edilirdi. 25 Mart’ta, neşe (sevinç) festivalinde Attis’in yeniden dirilişi kutlanarak 27 Mart’ta tanrıçanın heykelinin toplu bir şekilde ırmağa götürülmesi ile şenlikler sona erdirilirdi (Frazer, 1907/2018, ss.291-298).

İnanna - Dumuzi (Tammuz)

Tanrıça İnanna evlenmek üzeredir. Kardeşi Güneş Tanrısı Utu, Çoban Tanrı Dumuzi (Tammuz) ile evlenmesi için ısrar etse de o, Çiftçi Tanrı Enkimdu’yu seçer. Bunun üzerine sinirlenen Dumuzi, Enkimdu ona İnanna’yı vereceğine söz verene kadar sakinleşmez (Kramer, 1961/2001, ss.178-179). Dumuzi uzun çekişmeler sonucunda İnanna ile evlenmiştir. Bir süre sonra İnanna, bilinmeyen bir nedenle, ölümler diyarının tanrıçası olan ablası Ereškigal’i ziyarete gitmiştir. Göklerin kraliçesi İnanna’nın, ölümler diyarının hâkimiyetini de alacağından korkan Ereškigal, onu ölümler diyarının kuralı gereği cesede çevirmiştir. İnanna’nın, dördüncü gün de geri dönmediğini gören veziri Ninşubur, tanrıların meclisine giderek, onlardan İnanna’yı

kurtarmalarını rica etmiştir. Bu isteğe bir tek Bilgelik Tanrısı Enki karşılık verip İnanna'yı yaşama geri döndürmek için yol göstermiştir (Kramer, 1963/2002b, ss.202-203). Enki, bazı sihirsel işlemlere başvurarak Tanrıça İnanna'yı yeniden yaşama geri döndürmüştür. Ölüler diyarına girenin, yerine bir başkasını bırakmadan yeryüzüne geri dönemeyeceği kuralı nedeni ile Tanrıça yerine yeraltında kalacak birini bulmak üzere gelen iki cinle birlikte diriler dünyasına çıkmıştır (Hooke, 1963/2002, s.27).

İnanna diriler dünyasına çıktığında karşılaştığı üç kişinin, onun yokluğuna üzülmüş, yas tuttuklarını görünce, hiçbirini vermeye kıyamamıştır. Cinlerle beraber kocası Dumuzi'nin olduğu yere gelen İnanna, onun hiç üzülmemiş bir halde, İnanna'nın eksikliğini hissetmeden, tahtında oturduğunu görmüştür. Öfkeye kapılan İnanna, cinlere ölüler diyarında kendi yerini alsın diye Dumuzi'yi teslim etmiştir. Cinler de Dumuzi'yi alıp ölüler diyarına götürmüşlerdir. Dumuzi, kendisini kurtarması için İnanna'nın erkek kardeşi olan Güneş Tanrısı Utu'ya yalvarmıştır. Utu'nun yardımıyla yılanı dönüştürerek kurtulan Dumuzi yakalanıp tekrar ölüler diyarına götürülmüştür. Rüya Tanrıçası Geştinanna'nın, kardeşi Dumuzi'nin yerine, yılın yarısını ölüler diyarında kalma önerisi tanrılar meclisi tarafından kabul görmesiyle birlikte Dumuzi yılın yarısında özgür kalmıştır (Bottéro & Kramer, 1989/2017, ss.331-332).

Yılın yarısını yeryüzünde geçiren Dumuzi, eşi İnanna ile yeniden birleşmiş, böylece yeni bir yıl daha başlamıştır. Doğa yeniden yeşermiş, tahıllar büyümüş, hayvanlar döllenmiş ve doğurmuştur. Böylece ülkeye bereket gelmiştir. Tabletlerden öğrenildiği kadarıyla insanlar, tanrıça İnanna ile Kral Dumuzi'yi evlendirirlerse, onların verimliliği ve ölümsüzlüğünü paylaşacakları için ülkede bolluk ve bereketin olacağına inanmışlardır. Sümer ozanları da, bu “Kutsal Evlilik” törenini şarkı ve şiirlerle anlatarak kültün önemini vurgulamışlardır. Sümer halkı bu kutsal evlilik gününü, yeni yılın başlangıcı olarak kabul etmiş ve bu kutsal evlilik gününün onuruna törenler düzenleyerek bu evliliği canlandırmışlardır (Çığ, 2009, s.109; Kramer, 1956/2002a, ss.374-378).

Demeter – Persephone

Homeros'un “İlyada” destanında “güzel saçlı kraliçe Demeter” (2016, s.309), Odyseia destanında “güzel örgülü Demeter” (2014, s.87) diye adından söz edilen toprak ve bereket tanrıçası Demeter, Hesiodos'a göre ikinci tanrı kuşağından olup Kronos ile Rheia'nın kızıdır. (2016, s.20).

Persephone bir gün Okeanos'un kızlarıyla birlikte, annesi Demeter'den uzakta, bir çayırdaki çiçek toplarken, Zeus'un isteği ile Gaia (Yeryüzü) onu bir yöne doğru çekmiştir. Gaia Persephone'yi, orada daha önce hiç görülmemiş bir çiçekle karşılaştırarak hayrete düşürmüştür. Tam bu anda aniden yer yarılmış, yeraltı tanrısı Hades arabasıyla dışarı çıkmış ve Persephone'yi

yakaladığı gibi, alıp yeraltı dünyasına geri dönmüştür. Persephone'nin imdat çığlıkları duyulsa da, kaçırının kim olduğu kimse tarafından görülmemiştir. Bütün bu olup bitenleri sadece Helios, yani Güneş görmüştür. Persephone'nin sesini en son duyan annesi Demeter, ümitsiz bir biçimde ne yapacağını bilemeden yas kıyafetlerine bürünmüş, dokuz gün boyunca yanan iki meşale ile kızını aramıştır. Kızın kaçırıldığını gören Helios, Persephone'nin başından geçenleri anlatınca, Demeter Olympos'tan kaçmış, tanınmamak için çirkin bir yaşlı kadın kılığına bürünerek, insanların arasına karışmıştır. Onun küsmesiyle topraktan hiçbir şey bitmemiş, insanlar kıtlık tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlardır (Kerényi, 1991/2012, ss.69-71). Zeus yaşananları düzeltmeye çalışmış, Hades'ten kızı geri göndermesini istemiştir. Fakat Persephone ölümler diyarında orucunu bozup, Hades'in ikram ettiği nar tanesini yemiştir olduğundan geri dönmesi imkânsız hale gelmiştir. Bu durumu gören Zeus bir uzlaşma sağlayarak, Persephone'nin yılın üçte ikisini, yani çiçeklerin açma ve meyve zamanını, annesi Demeter'le birlikte, geriye kalan yılın üçte birini, yani her şeyin öldüğü kışı da eşi Hades'le birlikte geçirmesini kararlaştırmıştır. Böylece Demeter tekrar Olympos'taki yerini almış, toprağa yeniden bereket gelmiştir (Grimal, 1951/2012, s.144).

Ekili toprağın, özellikle de buğdayın Tanrıçası Demeter ile kızı Persephone için sekiz bayram kutlanmıştır. Bunlar; “Proerosia, Thesmophoria, Haloa, Khloaia, Mikra Mysteria (Küçük Gizemler), Thargelia (Harman) , Skira ve Makra Mysteria (Büyük Gizemler)” adlı bayramlardır. Mikra Mysteria bayramı ilkbaharda kutlanmış ve bir Mystagogos (rahip) tarafından gerçekleştirilen törenlerde Demeter ile kızı Persephone mitinin kimi bölümleri yeniden canlandırılmıştır. Bu bayram oruç tutma, arınma ve kurban ritüelleri gibi bölümlerden oluşmuştur (Emir, 2012, ss.49-50).

Sadece kadınlar tarafından kutlanan “Thesmophoria” bayramı, toprağı ekme zamanı olan Ekim ya da Kasım ayının 9'u ile 13'ü arasında yapılan kutlamalarla gerçekleştirilmiştir. Yine sadece kadınlar tarafından kutlanan “Haloa” bayramı ise, kışın ortasında, Ocak-Şubat ayında düzenlenmiştir. “Meyve Bahçesi, Meyve Ağaçları” anlamına gelen “Haloa”, bitkilerin toprağa dikilmesinden dolayı verimlilik ile doğurganlığı anlatmaktadır. Yaşamın bereketi ve Persephone'nin kaçırılması ve geri dönmesiyle ilişkili “Skira” bayramı, yalnızca kadınlar tarafından gerçekleştirilen gizli bir ritüel ile Haziran-Temmuz ayında kutlanmıştır (Erhat, 2001, s.86; Sina, 2004, ss.41-49).

Dionysos

Üzümün ve şarabın, çılgınlığın, mistik vecdin, doğanın tanrısı Dionysos bir Lydia-Phrygia tanrısıdır. Bu tanrı bitkileri ve en çok da insanı etkileyenleri, yön verenleri simgelemektedir. Dağda, ormanda yabani hayvanlarla birlikte yaşamaktadır (Erhat, 2001, s.95).

Tanrı Dionysos'un doğumuyla ilgili farklı efsaneler bulunmaktadır. Bu efsanelerden ilki şöyledir: Dionysos, Semele ile Zeus'un oğludur. Zeus'un kıskanç eşi Hera, Semele'nin hamile kaldığını öğrenince, onu, Zeus'u tüm gücüyle görmesi için ikna etmiştir. Semele ise, kendisinin istediği her şeyi yapacağına söz vermesini sağladıktan sonra, Zeus'tan kendisine bütün görkemiyle görünmesini istemiştir. Zeus etrafını saran şimşekleriyle kendisini gösterdiğinde, Semele yanarak ölmüştür. Ölürken de karnındaki yedi aylık bebeği düşürmüştür. Zeus, henüz yedi aylık olan çocuğu alarak, baldırına koymuş ve doğum zamanı gelince de baldırından çekip, çocuğun doğumunu gerçekleştirmiştir. Böylece Dionysos, iki kere doğan tanrı olarak da adlandırılmıştır. Hera'nın çocuğa zarar vermesinden korkan Zeus, bebeği Hermes'e teslim etmiş, Hermes ise bebeğe kız çocuğu giysileri giydirerek, onu İno-Athamas çiftine götürmüştür. Kızgın Hera bu oyunu fark edip, bebeğin dadıları olan İno-Athamas çiftini delilikle cezalandırmıştır. Dionysos'un dadılarının delirtilmesinden sonra Zeus, çocuğu Hera tarafından tanınmaması için bir oğlağa dönüştürerek, Nysa adlı ülkedeki Nymphelere emanet etmiştir. Dionysos orada büyüüp ergenliğe ulaşınca, üzümü ve ondan nasıl faydalanacağını keşfetmiştir. Fakat Hera, onu delirtince Mısır, Suriye, Asya kıyılarını dolaştıktan sonra Phrygia'ya gelen Dionysos, tanrıça Kybele tarafından sağaltılmıştır. Böylece Kybele kültürünü öğrenmiş ve Trakya'ya geri dönmüştür (Grimal, 1951/2012, s.153).

Dionysos için söylenen ikinci efsane, onun Zeus ile Persephone'nin oğlu olduğudur. Dionysos'u girdiği bütün farklı kılıklara rağmen Hera, kıskançlığından dolayı, titanların çocuğu parçalayıp yemelerini sağlamıştır. Athena ise Dionysos'un kalbini kurtararak Zeus'a getirmiş, Zeus da getirilen kalbi yutmuştur. Doğum zamanı çocuğu dünyaya getiren Zeus, Dionysos'un ikinci defa babası olmuştur. Anlatılan iki efsanenin merkezinde "ikinci bir doğuş" sahnesi dikkat çekmektedir. İkinci bir doğuş sahnesinin kullanım nedeni ise, dışarıdan Yunan tanrı panteonuna dâhil olan bir tanrıyı yerli tanrı olarak gösterme çabasıdır (Boyana, 2016, s.46).

Tarihçi Herodotos'a (2019) göre ise, Dionysos'un adı, kurban sunumu ve phallos için yapılan törenleriyle birlikte Yunanistan'a, Kâhin Melampus aracılığıyla Mısır'dan gelmiştir (s.143).

Dionysos'un tapınımına, bin yılı aşkın bir süreyle, Yunanistan'dan, Ege Adaları'na, Afrika'dan, Mısır'a, Küçükasya'dan, Roma'ya kadar hemen hemen bütün antik dünyada rastlanmaktadır. Homeros tarafından şarap tanrısı olarak nitelendirilen tanrı Dionysos'un kültü, MÖ. VIII. yüzyılda güçlenmeye başlamış, özellikle Atina ve Attika'da, Peisistratos Dönemi'nde (MÖ. 561-527) gelişme göstermiştir. Dionysos kültü özellikle köylülerin yaşadığı kırsal alanda yayılım göstermiş ve Peisistratos döneminde de daha çok yaygınlaşmıştır. Bu

dönemde Dionysos için tapınak yapıp festivaller düzenlenmiştir. Doğa tanrısı Dionysos, taraftarlarına göre kış mevsimini uykuda geçirerek, baharda ise uyanmıştır. Halk Dionysos'un sonbaharda ölüp, baharla birlikte tekrar dirilişini dini bir şenlik olarak kutlamıştır (Öztürk, 2010, ss.41-42).

Dionysos mistik hikâyelerinin ana fikri, asma kültünün Avrupa, Asya ve Kuzey Afrika'ya yayılmasıdır. Dionysos'un en büyük başarısı kültünün ulaştığı her yerde, şarabın diğer sarhoş edici etkisi bulunan içeceklerin yerini almasıdır (Graves, 1955/2020, s.132).

Kırsalda daha kolay taraftar bulan Dionysos kültünün kentteki taraftarları, özellikle Atina'da kadınlar olmuştur. Buna en büyük kanıt olarak Atinalılarda kadının şarap sahibeleri olmaları gösterilmiştir (Kerényi, 2004/2013, s.160).

Atina'da Dionysos onuruna her yıl dört festival gerçekleştirilmiştir. Bu festivaller; Kent Dionysia'sı, Lenaia, Anthestheria ve Kırsal Dionysia'sı olarak bilinmektedirler (Brockett, 1968/2000, ss.33-34).

Kış fırtınalarının bitip denizin durulduğu, ilkbaharın başladığı Mart ayının sonunda kutlanan Kent Dionysia'sı beş ya da altı gün sürmüştür. Bu festival, hem sivil hem de dinsel bir şenlik olarak bütün Yunan dünyasına açık bir festival olmuştur (Thomson, 1941/2021a, s.142). Daha çok yerel bir festival olan, "çılgın kadınların" bayramı olarak da bilinen Lenaia, Ocak ayının sonlarına doğru, Atina'nın en önemli dinsel memuru 'Archon Basileus'un gözetiminde yapılmıştır. Kırsal Dionysia'sı ise, tüm köylerde aynı günde kutlanmamakla birlikte, Aralık ayında köyün başyargıcı gözetiminde kutlanmıştır. Bu festivalin en önemli özelliği ise, bir sopanın tepesinde taşınan dev fallusu geçit alayının olmasıdır. Bu fallus ile güneşin en zayıf olduğu bir zamanda bereketi arttırmak amacı güdülmüştür. Baharın ilk günlerinde, çiçeklerin filizlendiği dönemde ise Anthestheria festivali düzenlenmiştir (Brockett, 1968/2000, s.34; Gezgün, 2012, s.270).

Dionysos için düzenlenen şenlikler, doğanın kışın ölümü ve baharda yeniden doğumu çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu festivaller sonsuz bir yenilenmeyi, yaşamdan ölümün, ölümden yaşamın doğduğunu ifade etmiştir. Bu şenliklerde insanlar, flüt nağmeleri, trampet ve davul sesleri arasında, kendilerini ölçsüz bir sarhoşluğa terk etmişlerdir (Kerényi, 2004/2013, s.192).

Bütün bu inançlara bakıldığında hepsinin ortak noktaları; ölüm ve yeniden doğum, bolluk ve bereketin gelmesi, karşıt güçlerin çatışmasıdır. İnançlar adına yapılan bütün törenler mevsimlik bir düzene göre yapılandırılmıştır. Yapılan törenlerin bütün amacı ise, doğanın

canlanmasını sağlayarak, bolluk ve bereketin gelmesini sağlamaktır. Bu nedenle, yılın belirli zamanlarında törenler düzenlenmiş ve bu törenlerde oyunlar oynanmıştır.

Emin olabiliriz ki bu kutsal oyunların maksadı aylak bir seyirci topluluğunu eğlendirmek ya da onlara ders vermek değildi; bir süreliğine içgüdüsel tutkularını dizginlerinden kurtardıkları oyuncularını mutlu etmek için de tasarlanmamışlardı. Bu oyunlar ilahi varlıkların icraatlarını taklit eden ciddi törenlerdi, çünkü insanoğlu taklit yoluyla kendisine kutsal güçler yükleyerek bu güçleri diğer insanların yararı için kullanabileceğini düşünüyordu (Frazer, 1927/2020, s.361).

Yaşamın, her yıl yenilenmesi gereken birtakım antlaşmalarla insana bağışlandığı düşüncesine dayanan ve işlevsel özelliği bulunan mevsimsel törenler nerdeyse dünyanın hemen hemen her bölgesinde, ortak bir kalıp çerçevesinde düzenlenmiştir. Yaşamın yenilenmesi için, tüm toplumun onayı ve katılımı ile yapılan etkinlikler, çok önem arz etmektedir. Bu etkinlikler Kenosis ya da Boşalma ile Plerosis ya da Dolma ayinleri diye iki ana bölümden oluşmaktadır. Kenosis yaşamın ve dirimselliğin sona ermesidir. Yok oluşu simgelemektedir. Bu dönem oruç, perhiz, çile çekme ile örneklendirilir. Plerosis ise, yeniden canlanmanın başlamasını simgeler. Kuraklığa karşı yapılan yalancı savaş, yağmur yağdırma büyüsü, toplu çiftleşme ayinleri, kötülükten temizlenme törenleri ile örneklendirilir (Gaster, 1950/2000, ss.17-24). Bu mevsimsel kalıp, dört temel ana öğeden oluşmaktadır. Bu dört öğe; 1) Çile Ayinleri: Toplu perhizler ve oruçlar ile kendini sıkıntıya sokma, 2) Arınma Ayinleri: Gelecek yeni yılı tehlikeye atabilecek her türlü bedensel ya da tinsel bütün zararlı şeylerden kurtulma yollarını arama, 3) Canlanma Ayinleri: Yaşamın sürmesi için çalışma, bolluk ve bereketin olmasını sağlamaya çalışma, 4) Kutlama Ayinleri: Yeni yılın başlaması, hasadın elde edilmesi ile gelen rahatlama (Gaster, 1950/2000, ss.27-62).

Köy seyirlik oyunlarının ana kaynakları mitos ve ritüellere dayanmaktadır. Her ne kadar günümüzde icra edilen oyunlar içerisinde daha çok eğlence unsurlarını barındırsa da kimi oyunlarda geçmişten kalma kuttörenin izleri ve ritüel kalıntıları hissedilmektedir. Köy seyirlik oyunları, içerisinde canlandırmanın, taklidin, karşıtlık ve çatışmanın uygulandığı ilksel tiyatro örnekleridir.

Kırsal bölgelerde, köylerde görülen, daha çok tarih öncesine uzanan bolluk (tarım ve çobanlık), erişirme, canlandırıcılık, atalara tapınım gibi işlevsel kuttörenlere bağlı bir tiyatro geleneğidir. Soy kadar üzerinde yaşanılan toprağa da sıkı sıkıya bağlı olan bu gelenek, köylünün inançlarında tutuculuğu nedeniyle günümüze değin yaşamıştır. Bugün Anadolu köylüsü de bunları tüm çeşitliliği ve canlılığı ile yaşatabilmiştir. Daha çok takvime bağlı ve döngüsel vesilelerin önemli payı vardır bunda... (And, 1985, s.43).

Köy seyirlik oyunların kökeninde mitos ve ritüeller bulunsa da günümüz Anadolu köy seyirlik oyunları, Anadolu uygarlıklarının kültürü, Şamanizm, Orta Asya kültürü ve İslami de öğeler barındırmaktadır.

Anadolu kültürü ve inançları üzerinde etkisini gösterdiğimiz Şamanizm, Anadolu insanının oyunları, dansları üzerinde de etkili olmuştur... Türklerin Anadolu'ya gelmesinden önce bu topraklarda yaşayan halkların inançları, kültürleri ile bir kaynaşma söz konusudur. Bu inançlar içinde yine Anadolu kültürü ile kaynaşmış Antik Yunan kültürü ve inançları da vardır (Tuna, 2000, ss.177-178).

Türkiye köylüsünün bu dramatik gösterilerinin kaynaklarına inildiğinde; tarih öncesi zamanların bolluk törenlerine, eski inançların tapınma törenlerine ulaşılır. Türklerin Anadolu'ya yerleşmeden önce yaşadıkları topraklarda, Orta Asya'da, inançları temelinde düzenledikleri kutsal tapınma törenlerinin etkileri Anadolu'da oynanan bazı oyunlarda açıkça görülür. Orta Asya Türklerinin dinlerinin Şamanizm olduğu bilinmektedir...

Köy Seyirlik oyunlarında izlerine rastlanan bir diğer kaynağın eski çağların bolluk törenleri olduğu söylenmişti. Bu törenler dünyayı büyüyle açıklamaya çalıştığı dönemlerde doğadaki değişimler karşısında kaygı duyan insanların dayanağı olmuştur... İşte Anadolu köylerindeki dramatik gösterilerin kaynağı da ürünün bereketini kutsayan, kışı kovan, yazın gelişini kutlayan bu kut törenlerdedir (Karacabey, 1995, ss.1).

Anadolu'da Köy Seyirlik Oyunları

Anadolu Köy seyirlik oyunları ile ilgili çalışmalarda, bu oyunların temelini hayvancılık ve tarım ile geçinen köy toplumunun yaşantısından, geleneklerinden, inançlarından alan, dramatik özellikler taşıyan temsiller olduğu görülmektedir. Bu anlamda köylü temsilleri köy yaşantısından ayrı düşünülmemelidir. Konu açısından “Köy”, “Seyirlik” ve “Oyun” kavramlarının açıklanmasında fayda görülmektedir.

Türk Dil Kurumu (TDK, 2019, s.1509) sözlüğünde Köy, “Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi.” olarak tanımlanmaktadır (s. 1509). Neolitik dönemde ortaya çıkan, yaşayanların çeşitli tarımsal etkinliklerle uğraştığı, kırsal alanda varlık gösteren ve aynı zamanda hayvancılıkla uğraşan tarımcı köyler için doğa ile kurduğu ilişki onun yaşam mücadelesinin merkezini oluşturmaktadır (Aydın & Emiroğlu, 2020, s.644). Köyün varlığını sürdürebilmesi, doğanın ona istediğini vermesine bağlı olmaktadır. Bolluğun, bereketin olması, mevsimlerin doğal döngüsü içinde devam etmesi vb. gibi konular köy yaşamı için önem arz etmektedir.

“Seyirlik” (sıfat) kelimesi ise, “seyir için olan” olarak tanımlanmaktadır. “Seyir”, “Gidiş, yürüyüş, ilerleyiş, bir yerden başka bir yere gitmek için yola çıkma, eğlenmek için bakma, hoşlanarak bakma, temaşa ve bakıp eğlenecek şey, eğlendirici durum” olarak ifade edilmektedir (TDK, 2019, s.2083). Bu anlamda seyirde iki farklı gruptan söz edilebilir. Bunlar “seyreden” ve “seyredilen”. Ayrıca bir hoşlanma, eğlenme durumu söz konusu ise seyirlik olanın seyreden için bir yarar sağladığı söyleyebilir.

“Oyun” kavramının anlamına bakıldığında, birçok farklı alan için farklı anlamları olduğunu görülmektedir. Bunlar:

1. Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence.
2. Tiyatro veya sinemada sanatçının rolünü yorumlama biçimi.
3. Müzik eşliğinde yapılan hareketlerin bütünü.
4. Seslendirilmek veya sahnede oynanmak için hazırlanmış eser, temsil, piyes.
5. Bedence ve kafaca yetenekleri geliştirmek amacıyla yapılan, çevikliğe dayanan her türlü yarışma.
6. Şaşkınlık uyandırıcı hüner.
7. Kumar.
8. Güreşte rakibini yenmek için yapılan türlü biçimlerde şaşırtıcı hareket.
9. Teniste, tavlada taraflardan birinin belirli sayı kazanmasıyla elde edilen sonuç.
10. Hile, düzen, desise, entrika. (TDK, 2019, s.1830).

Oyunun insanın temel güdüsü olduğu, kültürden önce var olduğu ve çeşitli kültür biçimlerini doğurduğunu düşünen Johan Huizinga, (1951/2006, s.70) “Homo Ludens - Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme” isimli eserinde, oyun kavramını şöyle tanımlamaktadır:

Demek ki oyunu biçim açısından, kısaca tanımlamak mümkündür: olağan hayatın dışında yer aldığı hissedilen, özgür ve “kurmaca” ama yine de oyuncuyu tamamen içine çekme yeteneğine sahip bir eylem. Oyun her tür maddi çıkar ve yarardan arınmış bir eylemdir. Bu eylem bilhassa sınırlandırılmış bir zaman ve mekânda gerçekleşmekte, belirli kurallara uygun olarak, düzen içinde cereyan etmekte ve kendilerini gönüllü olarak bir esrar havasıyla çevreleyen veya alışılmış dünyaya yabancı olduklarını kılık değiştirerek vurgulayan grup ilişkileri doğurmaktadır (Huizinga, 1951/2006, s.31).

Diğer bir oyun kuramcısı olan Suits (1978/2012, s.56) için ise, “Oyun oynamak, belli bir duruma, yalnızca kuralların izin verdiği araç ve yöntemlerin kullanılmasıyla varılmaya çalışıldığı; kuralların, daha etkisiz araç ve yöntemler lehine daha etkili olanları yasakladığı ve kuralların salt o etkinliği olanaklı kıldığı için benimsendiği bir uğraştır. Ya da kısaca oyun oynamak, gereksiz engelleri yenmek için gönüllü bir girişimdir.”

“Oyun” kavramı için oluşturduğu analizi Huizinga’nın “Homo Ludens” eserinden hareketle meydana getiren ve Huizinga’nın, oyunların betimlenmesi ile sınıflandırılmasını yapmadığını söyleyen Roger Caillois (1994, s.35) ise “oyun”un altı başlık altında topladığı özelliklere sahip bir faaliyet olduğunu söylemektedir. Bu başlıkları ise şöyle açıklamaktadır:

1. Özgür: oyun çekici ve sevinç veren eğlence vasfını bir çırpıda kaybetmeksizin, oyuncunun katılmaya mecbur olamayacağı bir faaliyet;
2. Ayrılmış: önceden saptanmış ve kesin mekân ve zaman sınırları içinde çevrimlenmiş bir faaliyet;

3. Belirsiz: icat etmenin gerekliliği karşısında belli bir serbestliğin zorunlu olarak oyuncunun inisiyatifine bırakılmasıyla, cereyan edişi belirlenemeyeceği gibi sonucu da önceden alınamayan bir faaliyet;
4. Üretken Olmayan: ne değer, ne zenginlik, ne de herhangi bir türden yeni bir öğe yaratan; ve oyuncuların kendi aralarındaki mülkiyet yer değiştirmesi dışında, oyunun başındakiyle aynı olan bir konumlanışa götüren bir faaliyet;
5. Kurallaştırılmış: bilinen yasaları askıya alan ve anlık olarak, yalnızca onun geçerli olduğu yeni bir yasallık düzeni kuran uzlaşımlara bağlı bir faaliyet;
6. Uydurulmuş: gündelik hayata göre özgün bir ikincil gerçeklik ya da açıkça gerçektışılık bilincinin eşlik ettiği bir faaliyet (Caillois, 1994, s.41).

Caillois, tür ve sayıları bakımından geniş bir yelpazede karşımıza çıkan oyunları dört ana başlık altında toplamaktadır. Agon (Rekabete dayalı oyunlar), Alea (şans oyunları), Mimicry (Taklit oyunları), Ilinx (Heyecan verici oyunlar) (Sezgin, 2015, s.38).

‘Oyun’ kavramını ‘büyü’ kavramı ile birlikte incelemiş olan Metin And (2007, ss.36-37) için “oyun” sözcüğünün birçok anlamı bulunmaktadır. Oyun sözcüğu çocukların oyunu, dramatik gösteri, şans oyunları, dans ve spor ile ilgili eylem anlamlarında kullanılmaktadır. Bununla birlikte Orta Asya Yakut Türklerinde şamana verilen ismin ve Türkistan’da şaman töreninin bütününe verilen ismin “oyun” olduğunu söylemektedir. TDK’nın “Müzik eşliğinde yapılan hareketlerin bütünü” olarak da tanımladığı “oyun” sözcüğu, şamanın büyü töreninde dans etmesi, sesi ya da müzik aleti ile müziği icra etmesi, taklide başvurmasını birebir açıklamaktadır. şaman girdiği trans hali ile dans, hareket ve sözlerle yaşadığı durumu kendisini izleyenlere aktarmaktadır.

Bu aktarım sonucu ortaya çıkan teatral biçim ise seyirci-oyuncu ilişkisini oluşturmaktadır. Köy seyirlik oyunlarındaki seyirci-oyuncu ilişkisini Nurhan Karadağ (1978) şöyle değerlendirmektedir:

Seyirlik oyunlarda seyirci, olaydan uzak ayrı bir dünya değildir, olayın içinde, olaya tümüyle katılan bir varlıktır. Olaya aklından çok duyguları ile katılır. Bir anlamda olayın figüranlarıdır. Olay onlarla bütünleşir, onlarla anlam kazanır (s.146).”

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere seyirlik oyunlarının köy yaşantısıyla nasıl iç içe ve köylünün, doğayla ve toprakla ilişkisine bağlı olduğu anlatılmaktadır. Günlük köy yaşamının içinde önemli bir yeri işgal eden dinsel inanışlar, kültürel birikimin sonucu ortaya çıkan köy seyirlik oyunlarında kendisini göstermektedir. Bu oyunların amaca yönelik işlevlerinin büyü ve ritüel kaynaklı olması bunu göstermektedir. Köy seyirlik oyunlarının, ekin ekme zamanı, üretimin hasat edilme mevsimi, hayvanların çiftleşme dönemleri, kuraklık ve kıtlığın olduğu zamanlar, bayram ya da düğün gibi özel zamanlar, mevsim değişimleri gibi önemli zamanlarda köylülerin bir araya gelip, hep birlikte icra ettiği oyunlar olduğu

görülmektedir. Tekerek (2008, s.24) bunu “Bu oyunlar köylüyle öylesine iç içedir ki, nedenini teorik olarak bilmesede, atadan dededen öyle gördüğü için oynar köylü.” diye ifade etmektedir.

Köylülere ‘Bu oyunları niçin oynuyorsunuz?’ sorusuna verilen cevaplar şöyledir.

- * Koyunlara bereket gelmesi için. Eskiden Hasan peygamber varmış, aynı bu oyunu yapmış, koyunlara bereket gelmiş, biz de devam ediyoruz.
- * Bereket gelsin diye, Hızır Peygamberi canlandırırız.
- * Büyüklerimizden, Atalarımızdan, Dedelerimizden böyle gördük.
- * Bu bizim geleneğimiz.
- * Davarlar kuzulayacak, daha çok dişi olsun diye oynarız.
- * Bu oyunu oynamazsak olmaz.
- * Adet olmuş iste.
- * Koç katımının yüzüncü günü oynarız. Tanrı bu sene bolluk versin diye.
- * Kuzuların doğmasından elli gün önce oynarız.
- * Kuzuların ana rahminde gelişimlerinin hızlanması münasebeti ile oynarız.
- * Böyle gördük, dölden elli gün önek oynarız, her şey bolariyo, davarlar da kuzulayacak, bahar geliyor, ot yeşillik oluyor.
- * Efendim biz bu oyunu davarların dölünün verimli olması için oynuyoruz, bu bir nevi çoban bayramıdır (Karadağ, 1978, s.32).

Soruya verilen cevaplar, köy seyirlik oyunlarının, geleneksel olarak nesilden nesile aktararak devam ettirilen bir çeşit ilkel büyü ve törenlerin günümüze kadar ulaşmış yansımaları olduğunu göstermektedir. Köy halkı atalarından neyi nasıl gördülerse onu devam ettirmeye çalışmaktadır. George Thomson’ın (1949/2021b, s.101) “... köylü görenek ve gelenekleri, eskiyip gitmiş bir dinsel törenin kalıntılarından başka bir şey değildir, bu yüzden açıklanabilmeleri için o dinsel törene gereksinme duyulur.” diye vurguladığı şey, köy seyirlik oyunlarında ve ‘Bu oyunları niçin oynuyorsunuz?’ sorusuna verilen cevaplarda karşımıza çıkmaktadır.

Köylü, bu oyunların oynamamasını, doğanın canlanmayacağına, üretimin azalacağına, kıtlık ve kuraklığın baş göstereceğine bir işaret olarak algılanmaktadır. Bundan dolayı, köy kültürünün ortak varlığı olarak algılanan bu oyunların, bir arada, özel bir amaç için, oyuncu-seyirci bütünlüğü içerisinde icra edilmesi, onun geçmişten bugüne devralınan önemli bir miras olduğu kanıtlanmaktadır. Günümüzde, bu oyunların dinsel tören olarak asla düşünülmemesi, zamanla koşulların değişmesi, doğaya karşı büyü yapma gerekliliğinin azalmasından kaynaklanmaktadır. Bu, oyunların oynanma amaçlarında da değişiklikleri beraberinde getirmektedir. Nurhan Karadağ (1978, s.84) bu durumu: “Bugün, seyirlik oyun çıkartan yörelerimizin çoğunda, oyunlar, büyüsel törensel anlamlarını yitirmiş, eğlence ve sanat ağırlığı

kazanmağa başlamıştır. Köylü, doğaya egemen oldukça, büyü yapma gereği duymaz olmuştur.” diye vurgulamaktadır.

Köy Seyirlik Oyunlarının Tanımı ile İlgili Görüşler

Anadolu köylüsünün kültürel birikiminin bir sonucu olan ve bugün de köy yaşamının bir parçası olarak yaşamaya devam eden seyirlik oyunlarla ilgili günümüze kadar birçok araştırmacı tanımlama yapmaya çalışmıştır. Günümüzde neredeyse bütün araştırmacıların “Köy Seyirlik Oyunları” adıyla, tanım konusunda mutabık kalsalar da geçmişten günümüze yapılan seyirlik oyun tanımlamalarını görmekte yarar vardır.

1930 yılında “Türk Temaşası” adlı eserinde Selim Nüzhet Gerçek (2021); Köylü temsillerinin bir nevi ortaoyunu ve köy ile alakalı mahiyette oyunlar olduğunu söyleyerek, “‘Köylü Temsilleri’ sözlü ve taklitli oyunlardır. Hatta Orta oyununda olduğu gibi çalgılı olanları da vardır.” diyerek bir tanımlama yapmıştır (ss.134-135).

Ahmet Kutsi Tecer (1940) ise, “Köylü Temsilleri” terimini kullanmıştır. Bu temsillerden birçoğunun, şarkılı ve oyunlu evreleri de içinde bulunduran dramatik bölümlerden ibaret olduğunun altını çizmektedir. “Köylü temsilleri; isminden de anlaşılacağı gibi, köylerde ve köylüler tarafından yapılan temsili mahiyette oyunlardır.” diyerek, “Bütün bu söylenenlerden sonra köylü temsilleri tabirile kastettiğimiz şeyleri tahdit ve tayin etmek kabil olacaktır. Bunlar çalgılı veya çalgısız, fakat her halde sözlü veya taklitli oyunlardır.” şeklinde tanımlamıştır (ss.4-11).

Süleyman Kazmaz (1950) ise, zengin bir halk edebiyatı içinde mutlaka dramatik bir kolun da bulunacağını düşünerek yaptığı araştırmalar sonucunda derlediği malzemelere bakarak, bu oyunlara “Köy tiyatrosu” adını vermiştir. “Köy tiyatrosu” ismini verdiği seyirlik oyunları: “Köylerde düğünlerde, davetlerde, toplantılarda, kışın köy odalarında, yazın meydanlarda oynanan bu oyunların başlıca özelliği elde hazırlanmış veya önceden ezberlenmiş bir metin olmadığı halde oynanmasıdır” şeklinde açıklamıştır (ss.9-11).

Şükrü Elçin (1977), seyirlik oyunları, “Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy tiyatrosu)” olarak isimlendirip, bu oyunların sözlü geleneğe dayandığını aktararak, “Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy tiyatrosu), köylülerin uzun kış aylarında ve hususiyle düğünlerde, bayramlarda eğlenmek ve vakit geçirmek için düzenleyip oynadıkları dram karakterli temsillerdir” diye tanımlamıştır (s.XI).

Pertev Naili Boratav (1969), seyirlik oyunların hayâl ürünü, gelip geçici şeyler ve tek amacının ise eğlendirmek olmadığını vurgulamıştır. Seyirlik oyunların, toplumun günlük

yaşam, töre ve törenlerin ayrılmaz bir parçası olduğunu belirterek şu şekilde tanımlamıştır: “‘Seyirlik köylü oyunları’ adı altında göstermek istediğimiz oyunlar daha çok köy çevrelerinde, yılın belirli günlerindeki bazı törenlerle düğünlerde ve eğlence vesilesi yaratan kış geceleri toplantılarında oynanır. Bunlardan bazıları söyleşmelidir; bazılarında ise söze çok az yer verilmiştir, mimler ve hareketler ön plandadır; ama hepsi az çok bir tiyatro eserinin kurallarına uyarak, basit de olsa bir eylemi canlı aktörlerle yürütürler” (ss.238-244).

Köy seyirlik oyunları üzerine önemli çalışmalar yapan Metin And (1985), seyirlik oyunları, “Dramatik Köylü Oyunları” olarak nitelemiş ve “Kırsal bölgelerde köylerde görülen, daha çok tarih öncesine uzanan bolluk (tarım ve çobanlık), erişirme, canlandırıcılık, atalara tapınım gibi işlevsel kuttörenlere bağlı bir tiyatro geleneğidir.” şeklinde tanımlamıştır (s.43).

Metin And’ın (1983) bir başka tanımı; “Bu oyunların çoğu eski ritüel kalıntılardır. Bunların dramatik niteliği en azından oyuncunun, kendisinden başka bir kişiliği canlandırmasında görülür. Dramatik nitelik, kılık değiştirme, yüzünü boyama, maske ve çeşitli donatımları kullanması, sözlü oyunlarda söyleşmeye de başvurulması ile sağlanır. Ayrıca kimi oyunlarda eylemin, olaylar dizisinin bir yansılaması bulunmaktadır. Bundan başka içinde çatışma (agon) da görülür.” şeklindedir (s.33).

Metin And (1985) seyirlik oyunları ayrıca, “Anadolu seyirlik köylü oyunları ister bu bolluk törenlerinin kalıntısı olsun, ister bu kalıntıların sonradan biçim, öz, amaç değiştirmiş çeşitlemeleri olsun, isterse de daha çok şakalaşma, oyalanma için önceki örnekler uyarınca sonradan düzülmüş oyunlar olsun, Anadolu’da bunların tümüne ‘oyun çıkarma’ denilir. Bunlar kimi dans ve pantomime dayanan sözsüz, suskun oyunlardır. Zaten törensel, büyüsel oyunlarda eylem (dromenon) sözden (muthos) daha önemlidir. Bu türlü oyunlara ya Arapça sessiz, sussan anlamına samit, ya da Farsça dilsiz anlamına gelen lâl denilir.” şeklinde de tanımlanmıştır (s.11).

Nurhan Karadağ (1978) “Köy Seyirlik Oyunları” adlı kitabının önsözünde seyirlik oyunları; “Köy seyirlik oyunları, düğünlerde, bayramlarda ya da yılın belirli günlerinde köylülerimizin genellikle ‘oyun yapma’, ‘oyun çıkarma’ adı altında yarattıkları bir tiyatro olayı.” olarak tanımlamıştır (s.19).

Dilaver Düzgün (2002) ise; “Köy seyirlik oyunları, daha çok köy çevrelerinde, yılın belirli günlerindeki bazı törenlerle düğünlerde ve genellikle kış aylarında düzenlenen sıra gecelerinde sergilenir.” olarak belirtmektedir (s.810).

Mevlüt Özhan (1997) seyirlik oyunları, “Dramatik köy seyirlik oyunu dediğimiz zaman özellikle kırsal kesimlerde inanç veya eğlence amacıyla, oynayanların kıyafet değiştirerek

makyaj yaparak kendisinden başka bir varlığı taklit ederek ya da canlandırarak seyirci önünde oynadıkları oyunları anlıyoruz.” şeklinde tanımlamıştır (s.292).

Erman Artun (2004) ise seyirlik oyunları; “Köylü tiyatrosu, toprağa bağlı Türk köylüsünün eski bolluk törenleri ve animizm (canlılık) inançlarını sürdürdüğü seyirlik oyunlardır.” şeklinde tanımlamıştır (s.35).

Nilgün Çıblak (2007); “Köy seyirlik oyunları; kırsal bölgelerde, köylerde yaşayan, insanların belirli zamanlarında ya da resmi ve dini bayramlarda, kutlamalarda, düğünlerde, bahar şenliklerinde eğlenmek, hoşça vakit geçirmek amacıyla düzenledikleri taklitli ve dramatik nitelikli oyunlardır.” şeklinde açıklamıştır (s.175).

Çiğdem Kılıç (2007), “köy seyirlik oyunları, ‘köylü tiyatrosu’ adı ile de bilinen bayram niteliğinde düğünlerde, bayramlarda ya da yılın belirli günlerinde toplanan, belirli bir takvimi olan mevsimlik törenler ve ritüel kökenli seyirlik oyunlardır. Köylerde genellikle bereket, bolluk, sağlık, canlandırıcılık, atalara tapınma ve yeni yılı karşılamak amacıyla oynanan törensel içerikli oyunlardır.” şeklinde tanımlamada bulunmuştur (s.74).

Saim Sakaoğlu (2008) seyirlik oyunları; “Köy seyirlik oyunları, hepimizin de hatırladığı üzere, orta oyununun köy hayatına ait olanıdır. Bunlar; konuları, karakterleri, dilleri, kıyafetleri ile köy ortamına uygun olan oyunlardır.” şeklinde tanımlamıştır. (s.163).

Köy Seyirlik Oyunlarının Sınıflandırılması

Köy seyirlik oyunları ile ilgili yapılan çalışmalarda araştırmacılar, oyunlar ile ilgili sınıflandırmalarda ortak bir görüşe varamamışlardır. Bugüne kadar yapılan köy seyirlik oyunları sınıflandırmalarının asıl problemi, incelenen oyunlar üzerine yapılan tasniflerin hem “yapı”, hem “konu”, hem “işlev” hem de “bağlam” özelliklerini aynı anda taşıması olmuştur (Ertural, 2012, s.27).

Köy seyirlik oyunları ile ilgili araştırma ve incelemeleri ilk yapanlardan olan Ahmet Kutsi Tecer, “Köylü Temsilleri” adıyla 1940 yılında yayınladığı yazısında, bu oyunların birer folklor ürünü olduklarını belirtmekte ve diğer oyunlardan ayırt etmek için “Temsil” ifadesini kullanmaktadır.

Tecer bu sınıflamaları konu ve şekilleri bakımından yaptığını belirtmektedir. Tecer yaptığı ilk sınıflamada köylü temsillerini; “1- Temsili Oyunlar, 2- Çalgılı Oyunlar” olarak iki sınıflamada anlatmıştır. Çalgılı oyunları da; a- Taklitli oyunlar, b- Taklitsiz oyunlar olarak iki büyük gruba ayırmıştır. Bu sınıflandırmada seyirlik oyunların “taklitli oyunlar” altında olması

gerektiğini vurgulamıştır. Tecer yaptığı diğer bir sınıflandırmada seyirlik oyunları; “1- Dini oyunlar, 2- La dini oyunlar” olarak değerlendirmiştir (Tecer, 1940, ss.9-26).

Şükrü Elçin 1962 yılında yazdığı “Anadolu Köy Orta Oyunlarını” çalışmasında oyunları aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır:

I. Ritüel Oyunlar;

- A. Yılın Değişmesiyle İlgili Oyunlar.
- B. Mücerret Fikirlerle İlgili Oyunlar.
- C. Hayvan Kültüne Bağlı Oyunlar.
- D. Bitki Kültüne Bağlı Oyunlar.
- E. Mezhep Merasimleri.

II. Profan Mahiyetteki Oyunlar;

- A. Günlük Hayattan Alınan Oyunlar.
- B. Masallara Bağlı Oyunlar.
- C. Destanlara veya Saz Şairlerinin Hayatlarına Bağlı Oyunlar.
- D. Tarihi Olaylara Bağlı Oyunlar.
- E. Hayvanları Taklit Edici Oyunlar.
- F. Samit veya Lâl Oyunları.
- G. Bebek (Kukla) Oyunları (Elçin 1977, ss.37-61).

“100 Soruda Türk Folkloru” adlı çalışmasında seyirlik oyunlara yer veren Pertev Naili Boratav (1984), oyunları kümeleme sisteminin ana kurallarını şu şekilde özetler; “Her oyunda, oyun süresince, oyuncunun (veya oyuncuların) davranışları ve başarılan işler içinde en belirgin, en baskın olanı oyuna temel niteliğini verir.” diyerek bu davranışları dört kategoriye ayırır. Bunlar; “1- Büyü, töre, kader olguları ile şartlanan davranışlar, taklitler; sanat yaratmaları; 2- Vücut gücüne ve becerisine bağlanan davranışlar; 3- Zihin gücüne ve becerisine dayanan davranışlar; 4- Katışumlu oyunlar. Bir oyundaki davranışlardan birinin veya ötekinin üstünlüğü kestirilemezse, yani iki davranış ve iki işlemin aynı önemde olmasıdır.” Boratav’a göre oyunun özünü bu davranışlar meydana getirir (s.235).

Oyunların kümelenmesinde, bölümlenmelerini şartlandıran ikinci derecede etkenler ve olguları; “a- Anlatım biçimleri; b- Oyunun amaçları ve işlevleri; c- Oyunun yararlandığı maddeler, oyunun yeri, zamanı; d- Oyunun kişileri”, olarak dört ana başlıkta toplayan Boratav belirlemiş olduğu bu ilkelere dayanarak oyunların sınıflandırılmasını bir tablo şeklinde sıralar:

I. Sadece çocuklara özgü oyunlar.

- A. Büyüklerin küçükler için çıkardığı oyunlar.
- B. Çocukların söz oyunları.
- C. Takım halinde, danslı, türkölü oyunlar ve basit taklit oyunları.

II. Talih, kumar, fal, niyet oyunları; büyüklük ve törelik oyunlar.

D. Talih oyunları.

E. Kumar oyunları.

F. Niyet ve Fal oyunları.

G. Törelik ve Büyüklük oyunlar.

III. Beceri ve Güç oyunları.

H. Asıl beceri oyunları.

İ. Ütmalı beceri oyunları.

J. Cimnastikli ve ritmik oyunlar.

K. Asıl güç oyunları.

L. Güç ve beceri karmaşıkli oyunlar.

IV. Zekâ oyunları.

M. Aldatmaca, yutturmaca oyunları.

N. Bellek gücü, düşünme çevikliği, sezinleme oyunları.

O. Saklamaca ve saklambaç oyunları.

P. Çizgili oyunlar.

Q. Taşlı oyunlar.

R. Başkaca zekâ oyunları. – Bu bölüme giren oyuncaklar.

V. Katışimli oyunlar.

S. Katışimli oyunlar.

T. Oyuncaklar (Boratav, 1984, ss.236-237).

Metin And, çeşitli çalışmalarında seyirlik oyunlar için birçok sınıflandırma yapsa da genellikle oyunları; “Anadolu Dramatik Oyunları” ve “Çocukların-Gençlerin-Yetişkinlerin Oyunları” ana başlıkları altında sınıflandırmıştır. Daha sonra yaptığı bir çalışmasında bu sınıflandırmanın bilimsel bir sınıflandırma olmadığını, oyunları işlev ve konuları bakımından sınıflandırdığını söylediği, 1974 yılında yazdığı “Oyun ve Büğü” adlı çalışmasındaki sınıflandırma şu şekildedir:

I. ANADOLU DRAMATİK OYUNLARI

A- Ölüp-Dirilme

B- Kız Kaçırma

C- Ölüp-Dirilme + Kız Kaçırma

Ç- Günlük Yaşamdan Sahneler

D- Esnafılık Benzekleri

E- Tarımsal Oyunlar

F- Çoban Oyunları

G- Hayvan Benzetmeceleri

H- Efsane ve Masallardan Oyunlar

I- Şakalar ve Dilsiz Oyunlar

İ- Kukla (And, 2007, ss.187-234).

And bu listeye “Köse Oyunları”nın da konabileceğini de daha sonraki çalışmalarda belirtmiştir (And, 1985, s.74).

II. ÇOCUKLARIN-GENÇLERİN-YETİŞKİNLERİN OYUNLARI:

A- Aşık Oyunları

B- Yüzük Oyunları

C- Top Oyunları

Ç- Değnek Oyunları

D- Taş ve Gülle Oyunları

E- Koşma-Kovalama-Kurtarma-Zor Kullanma Oyunları

F- Atlama-Sıçrama-Sekme Oyunları

G- Saklama-Saklanma-Oranlama Oyunları

H- Dilsiz-Şaşırtma-Şaka Oyunları

I- Dramatik Nitelikte-Büyülük-Törenselleşen Oyunlar

İ- Çeşitli Oyunlar (And, 2007, ss.241-289).

Metin And’a ait sınıflandırmalardan bir tanesi de, 1985 yılında yazdığı “Geleneksel Türk Tiyatrosu – Köylü ve Halk Tiyatrosu Geleneği” kitabında, oyunları hem konu, hem de işlevselliklerine göre tasnif etmesidir. Seyirlik oyunları “Dramatik Köylü Oyunlarının Kümelenmesi” başlığı altında sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma ise şöyledir:

Dramatik Köylü Oyunlarının Kümelenmesi

A- Kuttören ve Söylence Kaynaklı Oyunlar-Gerçekçi Oyunlar

B- Ölüp Dirilme ve Kız Kaçırma

C- Yılbaşı ve Yıl Sonu Oyunları

D- Tarımsal Oyunlar-Çoban Oyunları

E- Hayvan Benzetmeleri

F- Dilsiz Oyunları-Kukla-Şaka Oyunları

G- Tek ve Çift İzlekli Oyunlar-Dizi Oyunları (And, 1985, ss.74-174).

Nurhan Karadağ 1978 yılında yaptığı “Köy Seyirlik Oyunları” çalışmasında, seyirlik oyunları tür ve amaç bakımından yaptığı sınıflandırmasını şöyle sıralamıştır:

I. Belirli Günlerde Oynanan Törenselleşen ya da Büyüsel Oyunlar

A- Saya Gezme

B- Doğanın Canlanması İçin Oynanan Oyunlar

C- Hasat Sonu Oynanan Oyunlar

Ç- Yağmur Duası

II. Sadece Eğlence İçin Oynanan Oyunlar

A- Töresel Öğeler Taşıyan Oyunlar

B- Yeni Düzenlenen Oyunlar

III. Müzikli ve Danslı Sözsüz Oyunlar

A- Kartal Oyunu

B- Kız Kaçırma Oyunu

IV. Müzikli Danslı ve Türkülü Oyunlar

A- Kız Sana Düğün Geldiler,

B- Desti Oyunu (Karadağ, 1978, ss.16-119).

Nurhan Karadağ 1995 yılında yaptığı “Türk Tiyatrosu’nun Kut-Törensel Kaynakları ve Köy Tiyatrosu” çalışmasında ise köylünün yaptığı büyü, tören ve oyunları şöyle sınıflandırmıştır:

I. Törensel, Büyüsel Nitelikli Oyunlar:

A- Hayvancılıkla İlgili Törenler (Koçkatımı, Saya Gezme, Beri),

B- Tarımla İlgili Törenler (Hasat Önü, Hasat Sonu),

C- Doğa İle İlgili Törenler (Güneşi Karşılama, Baharı Karşılama, Yağmur Yağdırma, Kış yarısı, Yeni Yıl),

D- Doğum, ölüm, hastalık tedavisi için yapılan büyüler ve törenler.

II. Eğlence Nitelikli Oyunlar:

A- Büyüsel, törensel izler taşıyan oyunlar,

B- Günlük yaşamı konu alan özgün oyunlar (Karadağ, 1995, s.66).

Dilaver Düzgün, belirli bir bölgenin oyunlarını ele alarak yaptığı çalışmasında; “Erzurum köy seyirlik oyunlarını” aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır:

I. Oynanış Biçimine Göre:

A- Müzikli, Danslı, Sözsüz Oyunlar,

B- Müzikli, Danslı, Türkülü Oyunlar,

C- Törensel Oyunlar,

D- Sadece Taklide Dayalı Oyunlar.

II. Oynanma Zamanına Göre:

A- Belirli Günlerde Oynanan Oyunlar:

1- Kış Yarısı Oyunları,

2- Yağmur Törenleri.

B. Herhangi Bir Günle Sınırlı Olmayan Oyunlar.

III. Oyuncuların Cinsiyetine Göre:

A- Kadınlar Arasında Oynanan Oyunlar,

B- Erkekler Arasında Oynanan Oyunlar,

C- Hem Kadınlar, Hem Erkekler Tarafından Oynanan Oyunlar.

IV. Oyuncu Sayısına Göre:

1. Tek Kişilik Oyunlar,

2. İki Kişi İle Oynanan Oyunlar

3. Üç veya Daha Fazla Oyuncunun Yer Aldığı Oyunlar (Düzgün, 1994, s.41).

Mevlüt Özhan'ın, seyirlik oyunların oynanış amaçlarını göz önüne alarak yaptığı sınıflandırma ise şu şekildedir:

I. İnanç Kaynaklı Olup, Günümüzde Bu Amaçla Oynananlar,

II. İnanç Kaynaklı Olup, Günümüzde Eğlence Amacıyla Oynananlar:

A- Kız Kaçırma,

B- Ölüp Dirilme,

C- Ölüp Dirilme Kız Kaçırma.

III. Eğlence Ürünü Olarak Oynananlar:

A- Meslek Taklidi Oyunlar,

B- Hayvan Taklidi Oyunlar,

C- Günlük Yaşamla İlgili Oyunlar,

D- Tarımla İlgili Oyunlar,

E- Hikâye, Masal ve Tarihi Olayları Konu Edinen Oyunlar,

F- Sağır, Dilsiz Oyunları,

G- Değişik Konulu Oyunlar.

IV. Oynandıkları Yer Bakımından:

A- Açık Alanlarda Oynananlar,

1. Bir Alanda Sabit Olarak Oynananlar,

2. Gezilerek Oynananlar,

B- Kapalı Yerlerde Oynananlar.

V. Oynayanların Cinsiyetleri Açısından:

A- Erkekler Tarafından Oynananlar,

B- Kadınlar Tarafından Oynananlar,

C- Hem Erkekler Hem Kadınlar Tarafından Oynanan Oyunlar.

VI. Müzik Eşliğinde Oynanıp Oynanmamasına Göre:

A- Müzikli Oyunlar,

B- Müziksiz Oyunlar (Özhan, 1997, ss.292-293).

Sebahattin Sivrikaya belirli bir bölgenin oyunlarını ele alarak yaptığı çalışmasında, Elazığ yöresi “Dramatik-Seyirlik ve Temsili Oyunlarını” şu şekilde sınıflandırmıştır:

I. Ateş kültü ile ilgili oyunlar,

- II. Kavga Oyunları,
- III. Kavga-Kahramanlık Oyunları,
- IV. Bıçak Oyunları,
- V. Hayvan Kültüne Bağlı Oyunlar; Hayvan Taklitli Oyunlar,
- VI. Mücerret Fikirlerle İlgili Oyunlar,

A- Ölüp Dirilme Motifli Oyunlar.

- VII. Yılın Değişmesi İle İlgili Oyunlar:

A- Yağmur Duası – Ya da Taşı – Çömçe Gelin,

B- Mevsimlik Bayramlar:

1- Çoban Bayramları,

2- Hıdrellez Şenlikleri.

- VIII. Samıt veya Lal Oyunları:

A- Yılbaşı Oyunu,

B- Lal Oyunu.

- IX. Günlük Hayattan Alınan Oyunlar:

A- İş Kollarına Bağlı Oyunlar,

B- Karşılamlar Karşılıklı Oynanan Oyunlar.

- X. Eğlendirici Oyunlar,

- XI. Yüzük Oyunları,

- XII. Oyun Çıkarma Geleneğine Bağlı Oyunlar (Sivrikaya, 1998, ss.73-75).

Ahmet Pirverdioğlu ise şöyle sınıflandırmaktadır:

- I. Ritüel mahiyette olan oyunlar: Yılın belli mevsimlerinde yapılır.

A- Yıl değişimi, baharın gelişi ile ilgili olarak yapılan tören ve oyunlar.

B- Kış mevsiminin bitimine doğru hayvancılıkla ilgili yapılan ritüel törenler.

C- Bahar – Nevruz Bayramından az önce veya bu sırada yapılan tarım kültürü ile ilgili törenler.

- II. Profan mahiyette olan oyunlar: Herhangi bir sebeple (düğün, milli veya dinî bayramlar vs.) ve zaman gözetmeksizin yapılır (Pirverdioğlu, 2003, ss.65-66).

Cem İçyar yaptığı çalışmada, “Köy Seyirlik Oyunları’nda Oyun Türleri ve Konular” başlığı altındaki sınıflandırması ise şöyledir:

- I. Doğanın Canlanması İçin Oynanan Oyunlar

- II. Hasat Önü-Hasat Sonu Oynanan Oyunlar

- III. Eğlence Amaçlı Olan Oyunlar

- IV. Töresel Öğeler Taşıyan Oyunlar

- V. Yeni Düzenlenen Oyunlar

- VI. Sözsüz oyunlar (Samıt ya da Lal oyunları. “Bu oyunlar müzikli ve danslı sözsüz olabildiği gibi, müzikli, danslı ve türkülü oyunlar da vardır.” (İçyar, 2011, ss.42-49).

Ferruh Özdiñer yazdığı doktora tezinde seyirlik oyunlar için önerdiği sınıflandırma da şu şekildedir:

- I. Dramatik unsurlar içeren köy seyirlik oyunlar,
- II. Dramatik unsurlar içermeyen köy seyirlik oyunlar,
- III. Ritüel özellikli köy seyirlik oyunları,
- IV. Günümüz kültüründe yeni yaratılmış köy seyirlik oyunlar (Özdiñer, 2011, ss.52-53).

Neslihan Ertural yaptığı çalışmada seyirlik oyunları, oynanış amaçlarına göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma;

- I. Oyun Çıkarmaya Dayalı Seyirlik Oyunlar (Aldatma-Oyuna Getirme-Hile-Şaka),
- II. Anlatımlı Seyirlik Oyunlar (Tiyatral/Tiyatral-Dramatik),
- III. Danslı Seyirlik Oyunlar,
- IV. Sportif Seyirlik Oyunlar şeklindeğir.” (Ertural, 2012, s.39).

Gürkan Korkmaz’ın seyirlik oyunları sınıflandırması ise şöyledir:

“I. Ritüel (Sacred) Geçiş Oyunlar:

- A- Sayalar (Mevsimsel/Takvimsel Geçişler-Oyunlar),
- B- Erginlenme Törenleri (Biyolojik ve herhangi bir konuda yeterlilikle ilgili çeşitli Geçişler-Oyunlar).

II. Dünyevi (Secular) Oyunlar:

- A- Ritüel Kaynaklı Oyunlar
- B- Eğlence amacıyla yaratılan Boş Zaman Oyunları (Korkmaz, 2019, s.216).

Köy Seyirlik Oyunlarının Özellikleri

Oyunların Çatısı

Doğayı, doğum-üreme-ölüm ve yeniden doğum-üreme-ölüm döngüsünde değerlendiren ilkel insanın, bu döngüyü uyguladığı törenlere de yansıttığı görölmektedir. Her doğumun bir ölüm, her ölümün de yeniden doğum olduğunu doğaya bakarak gören insanlar, doğaya yardımcı olmak istemişlerdir. Bu durumda büyüye başvurmuş, zamanla bununla yetinmeyerek, doğayı taklit etmeye başlamıştır. Bu taklide başlarken de mask ve dansı da kullanmıştır.

Tiyatronun kaynağında büyü, gösteriyi ortaya çıkaran bir araçtı. İlkel av törenlerinde gördüğümüz büyü, maske ve dansla gelişen oyun insanoğlunun doğaya karşı durmasına yaradığı kadar insanlar arasındaki duygusal bağların gelişmesine de yol açıyordu (Nutku, 2000, s.18).

Yaşamı doğanın döngüsüne bağlı olan insanlar, duygu ve düşüncelerini, yemek yeme, barınma, üreme vb. gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için, yani yaşam koşullarını kolaylaştırmak amacıyla, doğayı taklit ederek ve ona yardımcı olmak amacıyla, düzenledikleri

ritüellerle ifade etmişlerdir. Seyirlik oyunlar da, içinde taklit, dans, müzik, maske öğelerini barındıran bu ritüellere bağlı bir tiyatro geleneği olarak devam etmektedir. Bu gelenek, yaşamı, toprağın bolluk ve bereketine, hayvanların üremesine bağlı olan köylüler aracılığı ile günümüze kadar gelmiş ve bugün de yaşamaya devam etmektedir (And, 1985, s.43).

Oyunu icra eden oyuncuların yeteneği ve seyircinin oyunu izlediği andaki tepkisi ile belirli bir çatısı oluşan köy seyirlik oyunları, konuları belli olmakla birlikte, doğaçlama geliştiğinden, yazılmış belirli bir metin yapıları bulunmamaktadır. Yılın belirli günlerinde de oynanan töresel ya da büyüsel oyunların, oyunlar doğaçlama oynansa da metin kalıpları değişmemektedir. Çünkü doğanın bir parçası olarak, yaşamı kolaylaştırmak için ataların belirleyip, günümüze yüzyıllar öncesinden bıraktığı mirasın bir parçasıdır. Töresel ya da büyüsel oyunlardaki bu görece katılığa karşın, tek amacı eğlence olan oyunların metin yapıları, değişen ve yeniden oluşan toplum koşullarına göre her an değiştirilebilir. Hatta yeni durumdan yeni oyunlar türetilebilir (Karadağ, 1978, s.122).

Nurhan Karadağ seyirlik oyunların biçimsel çatısını şöyle sıralamaktadır:

- a- Oyunu yönetecek bir din adamı veya yetenekli bir kişi vardır, bunlar, hoca, dede, yiğitbaşı, oyuncubaşı, elebaşı, meydancı, köse, delil, oyunağası, öncü, reis, kahya vb. gibi çeşitli isimler alırlar.
- b- Oyuna katılanlar, kılık değiştirme, makyaj yapma, abdest alma, namaz kılma gibi ön hazırlıklar yaparlar.
- c- Oyunun çatısı belli olduğundan, susulacak, gülünecek vb. yerleri herkes önceden bilir. Oyun anında oyunun niteliğine göre davranılır.
- d- Genellikle, oyunların kendilerine has belirli oyun yerleri vardır. Köy meydanı, ev önleri, damlar vb.
- e- Oyunlar belirli günlerde çıkartılır.
- f- Kış yarısı, saya gezme gibi oyunlarda adak, hediye verme geleneği vardır.
- g- Oyunların hemen hepsinde dans ve müzik vardır.
- h- Bazı oyunların özel araçları vardır. Deve başı, at iskeleti, sakal gibi.
- ı- Özellikle saya gezme, kış yarısı gibi oyunlar kurallaşmış ve kalıplaşmıştır (Karadağ, 1978, s.18).

Metin And'a göre seyirlik oyunların çatısı, Gilbert Murray'ın aktardığı, tragedyanın oluşumunu sağlayan bolluk törenlerinin çatısıyla örtüşmektedir. Günümüzde Avrupa'da olduğu gibi, Anadolu'daki seyirlik oyunların birçoğu buna yakın bir sıralamada gerçekleşmektedir. Gilbert Murray'ın Jane Ellen Harrison'un "Themis" (1912) adlı çalışmasına yazdığı "Excursus On The Ritual Forms Preserved In Greek Tragedy" bölümünde, tragedyanın oluşumunu sağlayan bolluk törenlerinin çatısı ise şu şekildedir:

(...) Çeşitli "Eniautos" kutlamalarının altında yatan efsanenin türünü incelersek şunları buluruz:

1. Agon veya Çatışma. Işığın karanlıkla, yazın kışla, eski yılın yeni yılla çatışması.
2. Pathos ölüm, acı çekme. Genellikle Adonis veya Attis'in tabu hayvanı tarafından öldürüldüğü, Pharmakos'un taşlandığı, Osiris, Dionysos, Pentheus, Orpheus, Hippolytus'un parçalara ayrıldığı, ritüel veya kurban edici bir ölüm.
3. Bir Haberci. Çünkü bu Pathos, seyircinin gözü önünde nadiren icra ediliyor ya da hiç uygulanmıyor. (Bunun nedenini söylemek zor değil.) Pathos Büyük Pan, Tammuz, Adonis, Osiris'in öldüğü ve ceset bir sedyeyle getirildiği haberi bir haberci tarafından duyurulur.
4. Threnos, veya yas tutma, ağıt. Bununla birlikte, özellikle karakteristik olan, karşıt duyguların çatışmasıdır, eskinin ölümü aynı zamanda yeninin zaferidir.
5. ve 6. Anagrosis tanıma ve tanrısama. Ölenin, parçalananın canlanması. Dirilişi veya Apotheosis (yüce/kutsal amaç) için bir anlamda ihtişamlı tezahürü. Bunu Teofani (tanrının insana görünmesi - tezahürü)genel adıyla anacağım. Doğal olarak bir Peripeteia veya kederden sevince aşırı duygu değişimi ile gider.

Bunların normal olarak gerçekleştiği sıraya dikkat edin: Agon, Pathos, Messenger, Threnos, Theophany veya diyebiliriz ki, Anagnorisis ve Theophany. (Murray, 1912, ss.342-343).

Metin And yukarıdaki alıntıdan yola çıkarak şunları söylemektedir:

Anadolu seyirlik oyunları da kış yarısı, yaz yarısı, hayvan yavrularının doğması, bitkisel yaşamın uyanması veya uykuya yatması, hayvanların çiftleşmeleri gibi olgulara yönelmiştir. Kış yaz karşıtlığı, bundan baharın doğması sembolleştirilmiştir. Bilgin Fraser bunun için “ölümün kovulması” diyor. Bu tören iki türlü olabiliyor, ya kışın geçmesi yani ölümü, ötekisi ise yazın ölümü (And, 1963, s.670).

Tragedya ile ritüellerin yapılarındaki benzerlik kuramını komedyaya uyarlayan Francis McDonald Conford'a (1914) göre tragedya, bolluk-bereket törenlerinin izleri kendi içinde nasıl barındırıyorsa komedyada da, özellikle eski komedyada, yapısında bu izleri barındırmaktadır. Tragedya'ya yansıtıldığı gibi, 'Yılın-Daemon'unun hayatı genellikle bir gurur ve ceza hikâyesidir. Her 'Yılın-Daemon'u gelir, büyür, kibir günahını işler ve sonra öldürülür. Ölüm hak edilmiştir; ama öldürme günahtır. Bundan dolayı yeni yılın ruhu, yeniden dirilmiş olarak gelmekte ve adaletsizliklerin cezasını vermektedir. Bu, mevsimsel yaşam döngüsünün, yıllık yaz ve kış çatışmasının bir temsili olmaktadır (s.207).

Eski ritüel drama, tragedya'ya olay örgüsünün soyut anlayışını ya da hareketini ve kibir felsefesini sağladı. Komedi'ye, insan karakterinde gülünç olan her şeyi her zamankinden daha incelikli sınıflandırması için, bir temel olarak hizmet edebilecek hazır maskeler sağladı; Ritüel olay örgüsünün ayrıntıları Eski Komedyada tutuldu, çünkü bunlar amaçları için yeterliydi (Cornford, 1914, s.211).

Tülin Sağlam, halk tiyatrosu türü olarak tanımladığı köy seyirlik oyunların genel yapısı şöyle özetlenmektedir:

Oyunlar genellikle ritüellerin kalıntılarıdır. Oynayan oyuncular, başka bir kişiliği canlandırdığı için dramatik özellik taşımaktadır. Oyunlarda yüz boyama, maske kullanımı, kılık değiştirme ve çeşitli aksesuar kullanımı mevcuttur. İki karşıtın (ak-kara) çatışması ve bir

eylemen yansıldığı seyirlik oyunlar, köy meydanı ya da evlerde icra edilmektedir. Oyuncuları köy halkıdır. Bu oyuncular, başka insanlar ile gösterinin içindeki diğer canlı ve nesnelerin yerine geçmektedirler. Kılık değişimi için ellerindeki tüm imkânlardan yaratıcı bir biçimde yararlanmaktadırlar. Oyunlarda müzik kullanımı ise genellikle canlı ve yöresel çalgılarla yapılmaktadır (Sağlam, 2008, ss.16-17).

Ferruh Özdiñer Köy Seyirlik oyunlarının biçimsel özelliklerini şöyle açıklamaktadır:

- “1- Göstermeci yani açık biçimdedir.
- 2- Toplu oynanır.
- 3- Seyirci ve oyuncu iç içedir.
- 4- Doğaçlama yaygındır.
- 5- Çoğunlukla bir yönetici vardır.
- 6- Ölüp-dirilme, ak-kara ve kız kaçırma motifleri en çok kullanılanlardır.
- 7- Dans ve müzik genelinde vardır.” (Özdiñer, 2011, s.32).

Oyunların Oynanış Biçimi

Köy Seyirlik Oyunlarında Yönetici.

Nasıl ki ritüelleri yöneten ve uygulayan bir büyücü ya da din adamı varsa, köy seyirlik oyunlarını da yöneten ve uygulayan bir yönetici bulunmaktadır. Günlük yaşantısında, köy halkından hiçbir farkı bulunmayan bu yönetici oyun anında, orada bulunan herkes tarafından kabul görmektedir. Çünkü o geçmişlerinin gelenek ve göreneği konumundadır. Bu oyunları izleyenler ve oynayanlar, bu oyunların kendilerine atalarından miras kaldığını, kendilerinin de bu mirası sürdürdüklerini bilmektedirler (Tekerek, 2008, s.135).

Anadolu’nun farklı yerlerinde, “Delikanlıbaşı”, “Köse”, “Meydancı”, “Oyuncubaşı”, “Oyunbabası”, “Oyun ağası”, Kahya”, “Oyun kahyası”, “Elebaşı”, “Düğün Kahyası”, “Öncü ve Reis”, “Cıdıroğlu”, “Kızılayak”, “Kumpo”, “Kızlarağası”, “Kadı”, “Tongur”, “Aynaz”, “Yüren”, “Ustaoyuncu”, “Delil”, “Yiğitbaşı”, “Peyk” vb. gibi birçok isim alan yönetici, oyunlarda en ağır işi üstlenmektedir (Elçin, 1977, ss.71-72).

Toplumda yaptırım gücü yüksek olan kültürel miras, alışkanlık, bilgi, töre ve davranışların halen geçerli olduğu bölgelerde, oyun yöneticisinin gelenek ve göreneğe sadık kalmak için çok çaba sarf ettiği görülmektedir. Toplum, atalarından kalan mirasın yapılabilecek en iyi şekilde uygulanmasını beklemektedir. Bu nedenle yönetici, oyun kişilerinin seçiminden, onların oyunda yapacaklarına ve makyajdan kostüme kadar her şeye dikkat etmek zorundadır. Çünkü herkes neredeyse geleneksel bilgiye hâkim, nerede neyin nasıl yapılacağını bütün

ayrıntılarıyla bilmektedir. Yönetici ile oyuncular da, geleneği yaşatanlar ve geleceğe aktaracak olanlar olduklarını asla unutmazlar (Karadağ, 1978, s.133).

Köy Seyirlik Oyunlarında Oyuncu.

Köy seyirlik oyunlarında oynayan oyuncular 25-45 yaşları arasında, genç ve orta yaşlı olup, profesyonel değillerdir. Onlar da günlük yaşantılarında diğer köylülerle aynı kaderi paylaşmaktadırlar. Köy içerisinde hiçbir ayrıcalıkları bulunmamaktadır. Kendi yaşamı için, köyde bağda, bahçede çalışmakta, hasat zamanı ürününü toplamakta, hayvanları ile ilgilenmektedir, ancak oyun zamanları, düğün ve uzun kış gecelerinde çıkıp oyun oynayan kişilerdir. Gerekli görüldüğünde, ihtiyaç halinde, seyircilerden biri o anda oyun içerisine alınabilmektedir. Bu işi bir görev ve eğlenmek için yapmaktadırlar. Oyuncu ve seyirci, toplumun içinde bulunduğu tüm koşulları aynı şekilde yaşamaktadırlar. (Düzgün, 1994, s.54; Elçin, 1977, s.70; Karadağ, 1978, s.134).

Köy seyirlik oyunlarında hem erkekler hem de kadınlar görev almaktadırlar. Erkeklerin kendi aralarında oynadığı oyunlara kadınlar katılmamakta, kadın rolleri, kadın kılığına giren erkekler tarafından oynanmaktadır. Aynı şekilde kadınların kendi aralarında oynadığı oyunlara erkekler katılmayıp, erkek rollerini, erkek kılığına giren kadınlar oynanmaktadır. Kimi oyunlar aynı yaşta olanlar tarafından oynamakta olup, kimi oyunlar da sadece çocuk ya da ergen çağdakiler tarafından oynanmaktadır.

Belirli amaçlarla, belirli zamanlarda oynanan törensel ve büyüsel oyunlara, tapınma, kutsal bir amacı yerine getirme inancı ile hem kadınlar hem de erkekler katılmaktadır. Bu oyunlar belirli kalıplar çerçevesinde icra edilmektedir.

Sadece eğlenmek amacıyla düğün ya da köy meydanında oynanan oyunlarda, erkekler görev alır ve kadın rolleri, kadın kılığına giren erkekler tarafından oynanmaktadır. Bu oyunlarda ise oyuncu ve seyircilerin uymak zorunda oldukları oyun kalıpları pek bulunmamaktadır. Seyirci, oyuncu, birbirlerinin kaldıracabileceği her türlü şaka, espri ve taşlamayı yapabilmektedirler. Bu oyunlarda oyuncu ve seyirci görece daha özgürdürler.

Köy Seyirlik Oyunlarında Seyirci.

Son derece esnek bir seyir anlayışı olan köy seyirlik oyunlarının seyircisi, genellikle tüm köy halkıdır. Fakat kimi özel durumlarda seyirci için yaş ve cinsiyet ayrımı gözetilmektedir. Kadınlar, kendi aralarında oynadıkları oyunlara erkek seyirci, erkeklerin kendi aralarında oynadıkları oyunlara da kadın seyirci alınmamaktadır. İçerisinde cinsel öğeler barındıran oyunlarda da çocuk seyirci asla bulunmamaktadır. Oynanan oyunlarda genel olarak,

herkesin istediği zaman gelip oyunu seyredip, istediği zaman da oyunu seyretmeyi bırakıp gitme hakkı bulunmaktadır (Karadağ, 1978, s.135).

Oyunların türüne göre bir seyirci ayrımı da meydana gelebilmektedir. Töresel ya da büyüsel oyunlar, hayvanların üremesi, ürünün verimli olması vb. gibi nedenlerle tüm köyü ilgilendirdiğinden, seyircisi genellikle kadınlı erkekli tüm köy halkıdır. Sadece eğlenmek amacıyla, düğün ya da köy meydanında oynanan oyunların seyircisi de, tüm köy halkıdır (Tekerek, 2008, s.138).

Köy seyirlik oyunlarında, belirleyici, etkileyici gücü olan seyirci aktif bir konumdadır. Konuların önceden bilinmesi oyuncu ile seyirci arasında bir bağ meydana getirmektedir. Kimi zaman oyuncular ile seyirciler karşılıklı konuşabildikleri gibi, kimi zaman da seyirciler kendilerini bir anda oyun içerisinde bir oyuncu, hayvan, dekor veya aksesuar olarak bulabilmektedirler (Özdinçer, 2011, s.48).

Köy Seyirlik Oyunlarında Oyun Zamanı ve Mekânı.

Köy seyirlik oyunlarının oyun oynanma zamanları ve oyun mekânları, oynanan oyunun türüne ve oynanma zamanına göre farklılık göstermektedir. Oyunlar genel olarak baharın başlangıcı ile yazın sonu ve kış aylarında oynanmaktadır. Yaz ve yaz mevsiminin sonunda, bayram, düğün gibi özel etkinliklerdeki oyunlar, açık alanlarda oynanmaktadır. Bu alanlar, köy meydanı, harman yeri, evlerin önü ya da damı, sokaklar, tarlalar vs. olabilir. Erkeklerin kendi aralarında oynadıkları oyunlar ise, evlerdeki selamlık odaları ile köy odası gibi kapalı mekânlarda oynanmaktadır. Özellikle kışın oynanan bu oyunlar kapalı alanlarda icra edilmektedir. Belirli günlerde oynanan Saya Gezme, Kış Yarısı, Hızır, Yeni Yıl gibi törensel oyunlar, kışın oynanmasına karşın, mekânı tüm köy sınırlarıdır. Kış aylarında köy odaları ya da gidilen evin geniş odası oynanan oyunların oyun yeri olarak seçilmektedir. Köy seyirlik oyunları, konusu ve türüne göre farklılıklar gösterdiğinden, bazı oyunlar sabit bir alanda, bazı oyunlar da yapısına uygun olarak, oyuncularla beraber seyircileri de hareket halinde iken oynanabilmektedir (Karadağ, 1978, s.137).

Köy seyirlik oyunları seyirci ve oyuncuları içine alabildiği takdirde, her yerde, her mekânda oynanmaktadır. Bu anlamda köydeki her yer, kapı önleri, evlerin damları, avlular, harman yeri, tarla, su kenarları, düğün meydanı, kapalı odalar oyun alanı olabilmektedir.

Oyun yeri için aranan tek özellik, çevresine seyirciyi de alabiliyor olmasıdır. Seyirciler, oyunu, oyun yerini çevreleyerek seyretmektedirler. Oyun yerinin aydınlatılması için özel ışık gereçlerine ihtiyaç duyulmamakta, güneş ve ay ışığı, lüks lambaları, elektrik ampulleri veya meydanın ortasında yakılmış bir ateş yeterli olmaktadır (Tekerek, 2008, s.140).

Köy Seyirlik Oyunlarında Dekor, Kostüm, Aksesuar, Efekt ve Makyaj.

Köy seyirlik oyunlarında belirli bir dekor anlayışı bulunmamakta ve kendisini bir ihtiyaç olarak hissettirmemektedir. Oyunların çoğunda ya dekora gerek yoktur ya da oyunun oynandığı alan, kendiliğinden oyunun dekorunu oluşturmaktadır. Gerekli görüldüğü takdirde oyuncular, oyun yeri ve dekorunu, sözle hayali olarak oluşturabilmektedirler. Oyun için ayrıca dekor yapılmamakta, oyun alanındaki her şey dekor olarak kullanılabilir (Düzgün, 1994, s.56; Karadağ, 1978, s.137).

Köy seyirlik oyunlarında dekorun çok önemli olmamasına karşın, kostüm çok önemlidir. Oyun için gerekli olan kostümler, gerçek ya da sadeleştirilmiş kostümlerden oluşmaktadır. Oyunu oynayan erkekler kadın rolü için, başörtüsü, entari, şalvar gibi kadın elbiseler giydikleri halde kendi ayakkabılarını giyip, bıyıklarını kesmemektedirler. Oyuncuların amacı tam bir kadın gibi olmak değil, kadını anımsatmaktır. Oyun oynayan kadınlar için de, erkek rolü için gerektiğinde bir kasket ya da isle çizilmiş bir bıyık yeterli olmaktadır. Köylü, oyunlardaki kostüm ihtiyacı için elindeki malzemeyi en iyi şekilde değerlendirmektedir. Kostümler göstermeciler olarak kullanıldığından, köpeği yansılamak için bir kuyruk, ayı ve koyun için postu, bekçi, jandarma olmak için kalın bir kemer ve bir tüfek yeterli görülmektedir.

Köy seyirlik oyunlarının en önemli özelliklerinden biri, oyun alanında aksesuar kullanımıdır. Oyunlarda kullanılan aksesuar; “a) Gerçek aksesuar, b) Yalancı aksesuar, c) Canlı aksesuar” olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Karadağ, 1978, s.141).

Gerçek aksesuarlar, oyun için gerekli olan malzemenin kendisidir. Tüfek, bıçak, yüzük, keser, çekiç, ip, çan vb. gibi aksesuarlardır. Yalancı aksesuarlar, gerçeğine zorunlu ihtiyaç duyulmadığında ya da bulunmadığında, onun yerine kullanılan ve izleyicinin de kabullendiği, silah yerine bir sopa, ustura yerine nacak, tıraş fırçası yerine kullanılan çalı süpürgesi vb. gibi aksesuarlardır. Canlı aksesuar ise, izleyiciden seçilen insanların yansılmasıdır. Sandalye yerine çömelmiş biri, ağaç tomruğu yerine yere uzanmış biri, körük yerine kollarından sopa sokulmuş biri, sınır taşı yerine elleri, kolları bağlanmış biri yeterli görülmekte ve bu daha çok komedi unsuru olarak kullanılmaktadır. (Karadağ, 1978, s.141).

Köy seyirlik oyunlarında efekt kullanımı, oyun esnasında oyuncular tarafından canlı yapılmaktadır. Hayvan sesleri, herhangi bir şeye vurma sesleri, oyuncular tarafından kendi çıkardıkları sesle yapılmaktadır.

Köy seyirlik oyunlarında makyaj, oyunlar içerisinde sadece gerekliliği zorunlu olan durumlarda kullanılmaktadır. Kılık değiştirilerek oynanan oyunlarda kostümü tamamlaması ve belirli simgeleri göstermek amacıyla, ilkel yöntemler kullanılarak yapılmaktadır. Oyuncular

kendi olanakları çerçevesinde makyaj sorunlarını halletmektedirler. Sakal, bıyık için koyunyünü ya da kömür ve is kullanılmaktadır. Arap, zenci veya kara kişi rolü için, tencere karası, is, kurum, odun kömürü, ak kişi ve ölü yüzü için un kullanılmaktadır.

Köy Seyirlik Oyunlarında Müzik ve Dans.

Müzik ve dans, köy seyirlik oyunlarının vazgeçilmez unsurlarındandır. Çok gelişmiş biçimiyle modern dans olmasa da, dans ve müzik iç içe geçmektedir. Törenselle ya da büyüsel oyunlar gibi belirli günlerde oynanan oyunlarda, dans ve müzik, oyun kadar önemli ve etkilidir. Seyircilerin oyuna katıldığı oyunlarda, dans toplu dansa dönüşmektedir. Kimi töresel oyunlarda dans ve müzik sadece oyuncular tarafından icra edilmektedir.

Oyunlarda yer alan, özellikle de bir öyküyü ya da bir masalı konu alan şarkı ve türküler, oyunun ana öyküsüyle bir koşutluk-karşıtlık ilişkisi içinde olabilmekte, böylece oyunu katmanlandırmakta, derinleştirmekte ve anlam açısından zenginleştirmektedirler (Erkek, 2002, s.9).

Törenselle-büyüsel oyunlarda bulunan müzik ve dans alışkanlığı, sadece eğlence için oynanan oyunlarda da bulunmaktadır. Tekerleme, mani, şarkı, türkü ve danslar, tüm oyunlarda kullanılan unsurlardan biridir. Oyunda söylenen türküler, yapılan danslar, halaylar oyunların vazgeçilmezleridir. Dans ve müzik, oyun hangi bölgede çıkartılıyorsa o bölgeye aittirler. Köy odalarında ve düğünlerde oynanan oyunlarda müzik ve dans tamamlayıcı unsur olarak kullanılmaktadır. Kimi oyunlarda maniler, karşı takımı yermek ya da kendi takımını övmek için kullanılmaktadır.

Köy Seyirlik Oyunlarında Motifler

Köy seyirlik oyunlarının özünde belli başlı motifler bulunmaktadır. Bunlar; Ölme-dirilme, Ak-Kara çatışması, kız kaçırma, cinsel motif, hayvan benzetmeleri, yiyecek toplama, topluca yemek yeme ve topluca eğlenme gibi motiflerdir. Zamanla içerisinde barındırdığı ritüel özelliklerini kaybeden seyirliklerde uyarlanma (yenilenme) ve günün olaylarından etkilenme göze çarpmaktadır. Bu uyarlanma, güncel olaylardan etkilenme nedeniyle, oyunlarda güldürü ve eğlence amacı ön plana çıkmaktadır. (Özdinçer, 2011, s.25).

İnanç kaynaklı olup, günümüzde de aynı amaçla oynanan oyunların ve yapılan uygulamaların çoğunluğunda yiyecek toplama ve toplu yeme uygulaması yapılmakta, toplu yemenin ardından da eğlence düzenlenmektedir (Özhan, 1997, s.294).

Ölme-Dirilme Motifi

Köy seyirlik oyunlarındaki motiflerden ölme-dirilme motifi, geçmişte tanrılar adına yapılan büyü ve törenlerin günümüze aktarılan kalıntılarıdır. Oyunlardaki ölme-dirilme, karşıt iki güç arasındaki bir savaş olarak düşünülmektedir. Ölenin ardından ağıtların yakılması, yas

tutulması, ölenin tekrar dirilmesi yani yaşamın başlangıcı için gösterilen bir çaba olduğu görülmektedir. Aslında bu iki kavramla anlatılmak istenen, doğanın ölmesi ve canlanmasıdır. “İlkel toplumlarda tedavi etmek yoktur. Ancak kaynağa dönülerek yeniden yaratma vardır.” (Düzgün, 1994, s.25).

Ölüp dirilen Tanrılar gerek bitkisel, gerek hayvansal yaşamın doğup ölmesiyle ilintilidir. Bunların belli başlıları Dionisos, Adonis, Attis, Osiris’tir. Hristiyanlıkta ölüp dirilen İsa da bu simgenin kalıntısıdır. Bunun gibi Babilonya dinsel edebiyatında Temmuz veya Adonis her yıl ölüyor, onun kocası veya sevgilisi ana Tanrıça İştâr mutlu toprak yüzünden, iç karartıcı toprak altına giren Tanrı’yı aramaya koyuluyor. Onun yokluğunda sevgi tutkusu duruyor, insanlar, hayvanlar üremeyi unutuyorlar. Onların geri gelmesiyle bütün doğa uyanıyordu. İşte Anadolu’da rastladığımız ölüp dirilme konulu seyirlik oyunlarda bunu görmekteyiz (And, 2007, s.187).

Ak-Kara Motifi

Köy seyirlik oyunlarındaki diğer bir motif olan Ak-Kara çatışmasının mevsimsel oyunların temelini meydana getirdiği düşüncesi hâkimdir. Geçimini tarımdan sağlayan Anadolu köylüsü için, tarımın yapılmaya elverişli olmadığı kış ayları kıtlık zamanlarıdır. Bu zamanlar karanlıkla özdeşleştirilip kara ile simgelenmiştir. Bahar ve yaz ayları ise, bolluk ve bereketin başladığı ya da olduğu dönemlerdir. Bu dönemler de beyaz ile simgelenmiştir (Taştan, 2014, s.14).

Bu Ak-Kara çatışması, bolluk ve bereketin kuraklıkla, iyinin kötülle, yazın kışla, gecenin gündüzle çatışması olarak da düşünülür. Köy seyirlik oyunlarında yüzün karaya boyanması sık sık karşılaşılan bir konudur. Yüzü karaya boyanmış olan Arap, oyundaki önemli karakterlerden birisidir. Ak ve kara çatışmayı içerdiğinden, karşıtlığın etkili biçimde gösterilmesini sağlamaktadır. Ak ve karayı canlandıran kişiler, belirli amaçlar nedeniyle, yeni bir durum içine girmekte ve bu yeni durum içinde yeni kimlikler kazanmaktadırlar. Kara, eskiyi, ölümü ve kötü olanı ifade ederken, ak da yeniyi, canlılığı ve iyi olanı tasvir etmektedirler. Bunlar arasındaki çatışma, yeni bir dönemin başlaması üzerine kuruludur. Önce kara ak olanla mücadele edip bu mücadeleden galip gelmekte ve arkasından ak olanın canlanıp karayı kovması ve yok etmesi görülmektedir. Bununla yaşamın sona ermesi ve getirdiği sonuçlar ile yeni bir dönemin başlaması ifade edilmektedir.

En açık ve net “uzmanlaşma” örneği, en azından kimi topluluklarda -ve aradaki karşıtlığı tanımlamak her zaman kolay olmasa da- “ak” ve “kara” şamanlar şeklinde ayrışmadır. (...) Buryatlarda ayırım açık ve belirgindir; tanrılarla ilişkili “ak şaman” (sagani bö) ve ruhlarla ilişkili “kara şaman”lardan (karain bö) söz edilir (Eliade, 1951/2014, s.241).

Kız Kaçırma Motifi

Köy seyirlik oyunlarındaki kız kaçırma motifi, eğlenceye yönelik ya da toplumsal sorun haline gelmiş bir olguya dikkat çekmek için işlenmiş basit bir motif gibi görünmekle birlikte özünde mitos ve ritüellere dayanmaktadır (Korkmaz, 2019, s.76). Bu motif, doğanın ölüp dirilmesinin bir karşılığı olarak varlığını sürdürmektedir. Kız kaçırma motifinde gördüğümüz, doğanın ölüp sonra yeniden canlanmasının yerine, kızın kaçırılması ve kaçırılmış olan kızın bulunması, ait olduğu yere geri dönmesinin canlandırılmasıdır (And, 1962, s.62).

Eski bolluk törenlerinin kalıntısı olduğu anlaşılan kış yarısı törenleri muhteva bakımından incelendiğinde kız kaçırma ve ölüp dirilme motiflerinin ağırlıklı bir biçimde yer aldığı görülür. Kaçırılan kız, üremenin, bereketin simgesidir. Bu, beraberinde çiftleşmeyi ve arkasından çoğalmayı sağlar (Düzgün, 1994, s.24).

Kız kaçırmanın diğer bir yönü de erotizmdir. Toplumda tabulaştırılmış olan cinselliğin eğlenceye dönüştürülmüş halidir. Seyirlik oyunlarda kullanımını gördüğümüz erkek üreme organları ve cinsel öğeler, geçmişin Phallos törenlerine dayansa da bugünkü durumu ve yasak olanı oyunlaştırma, eğlenme, eğlendirme amaçlıdır (Özdinçer, 2011, s.28).

Aslında dramatik temsillerde dişi-erkek birleşmesi, hem yemişlerin, hem hayvanların, hem de insanların üremesiyle ilgilidir. İlk istekler yaşamak, yemek, çocuk yapmaktır. En önemlileri besin ve çoğalmadır (And 1962, s.13).

Cinsel Motif

Seyirlik oyunlardaki önemli bir motif de cinsellik motifidir. Bu motif köy seyirlik oyunlarında sıkça kullanılmaktadır. İnsanın ve dâhil olduğu toplumun varlığını sürdürmesi cinsel birleşmeye bağlıdır. Bunu bilen köy toplumu, yaşamının aynı zamanda toprağa ve hayvancılığa bağlı olduğunu da unutmadan, üreme düşüncesini bu oyunlara da yansıtmıştır. Yaşamlarının devam etmesi, toprağa atılan tohumun ve hayvanların çoğalmasına bağlıdır. Köy seyirlik oyunlarında bunun yansıtıldığı görülür. Oyunlarda görülen cinsel birleşme, genellikle ekilen bitkilerin ve dikilen ağaçların daha çabuk büyümesi, hasat zamanı ürünlerin, meyvelerin daha bol ve iyi olması, hayvanların kuzulaması amacıyla yansılır. Tarlaya tohum ekildiği zaman yansılan çiftleşmede utanma söz konusu değildir (And, 1985, s.70).

Oyunlarda kullanılan phallus (erkeklik organı) simgesi ile ekilen tarlalardan bolluk bereketin gelmesi, hayvanların üreyip çoğalması sağlanmaya çalışılır. Phallus'un bir çeşit kişileştirilmesi olan Dionysos şenliklerinde, çok sayıda kadının katıldığı geçit törenlerinin asıl nesnesi ahşaptan yapılmış büyük bir phallustur. Phallus taşınırken aynı zamanda şarkılar ve ilahiler söylenmektedir (Gezgin, 2012, s.263). Osmanlı şenliklerinde, geçit törenlerine katılan tulumcuların başı, eşeğe binmiş, tıpkı Dionysos şenliklerindeki gibi, elinde büyük boyda bir erkeklik organı taşımıştır (And, 1959, s.26). Phallus, simgesel olarak cinsel organdan daha

fazlasını, yani insanın üremesi dışında, doğa, kültür ve siyasi iktidarı da ifade etmektedir (Gezgin, 2012, s.315).

Günümüzde de köy seyirlik oyunlarının bir kısmında, oyuncuların kısa bir sopa ya da davul tokmağını bacaklarının arasına bağlayarak ve bunu erkeklik organı olduğunu anımsatacak tavırlar sergileyerek kullandıkları görülmektedir.

Hayvan Benzetmeleri Motifi

Anadolu'daki köy seyirlik oyunlarında sıkça kullanılan motiflerden biri de hayvan benzetmeleridir. Kılık değiştirilerek, maskeler takılarak, kuklalar kullanılarak yapılan hayvan benzetmelerinin oyunlarda önemli bir yeri vardır.

Günümüzde eğlence unsuru olarak kullanılan hayvan benzetmelerinin kökeni, geçmişte yardım istenilen bir ritüele dayanmaktadır. Yapılan ritüellerde tanrının kutsal olan hayvanının kılığına girmek, onunla bütünleşmek amacıyla yapılırdı. Köy yaşantısında önemli bir yer tutan hayvanların bolluk ve bereketi için de yapılan oyunlarda, hayvan taklidi yapmanın ve hayvan kılığına girmenin totemcilik ve şamanlıktan izler taşıdığını göstermektedir (And, 1962, s.67; Artun, 1993, s.195).

Şamanizm'in yaygın olduğu Orta Asya'ya bakıldığında, bazı hayvanların inanç sistemi içerisinde çok önemli olduğu görülmektedir. Mesela at ölümün hayvanı, Şamanın mistik yolculuklarında yardımcısıdır (Eliade, 1951/2014, s.566). Her şamanın bir yardımcı ruh hayvanı vardır ve bu hayvanın ne olduğu giydiği elbiseden anlaşılmaktadır. Kimi zaman şamanlar elbiselerini seçtikleri ruh-hayvanının derilerinden yapmışlardır, yüzlerine bu hayvanları sembolize eden maskeler, başlarına da taşlar takmışlardır (Hoppal, 2005/2012, ss.206-219). Şamanizm'deki hayvan sembolizmi, farkına varılmasa da günümüzde köy seyirlik oyunları içinde varlığını sürdürmektedir.

Yiyecek Toplama, Toplu Yemek ve Eğlenme Motifi

Köy seyirlik oyunlarında bulunan, yiyecek toplama, toplu yemek ve eğlenme motifi, günümüzde de somut olarak devam eden bir motif olarak daha görünür haldedir. Toplumun ortak yararına dönük gerçekleştirilen ritüel, kolektif bilincin gelişmesini, pekişmesini sağlamaktadır (Ünlü, 2006, s.62). Kolektif yapılan eylemin sonunda toplanan yiyeceklerin, topluca tüketilmesi ve eğlenilmesi toplum ortaklığının devam etmesini sağlamaktadır.

Birlikte oturup yemek yiyenler, bütün toplumsal işlerde birleşmiş olurlar. Birlikte yemek yemeyenler birbirlerine yabancıdırlar. Ne bir din kardeşliği vardır aralarında, ne de karşılıklı toplumsal görevleri. (Thomson, 1949/2021b, s.309).

Birçok köy seyirlik oyununda karşılaşılan yiyecek toplama, toplu yemek ve eğlenme motifi, ölme-dirilme ve hayvanların bolluk ve bereketi için yapılan oyunlarda daha çok göze çarpmaktadır.

Ortak olan bir başka motif de “Yiyecek Toplama ve Topluca Yeme” dir. Oyun çıkartıldıktan sonra, yani Dirilme’den sonra bu olay coşkuyla kutlanır ve kutsanır. Bunun için de danslar ve manilerle dolaşarak yiyecek toplanır ve topluca yapılarak yenir. (Tekerek, 2007, s.82).

Doğanın ritmini anlatan mitos kahramanlarının ölüp-dirilmeleri, mevsim dönüşümlerini anlatan mitoslardaki kız kaçırımlar, köy seyirlik oyunlarda yinelenmektedir. Oyunlarda sıkça göze çarpan oyun kişilerinden birinin aniden bir şekilde ölmesi ağıtlarla neden olurken, herhangi bir şekilde yeniden dirilmesi sevinç nidaları, şarkı ve danslarla kutlanmaktadır. Bu oyunlarda oynayan kişilerin ya da seyircilerin itilip kakılması, çeşitli bahanelerle eziyet edilmesi, canlarının yakılması, sıkça karşılaşılan ve izleyenleri güldüren hareketlerdir (Ünlü, 2007, s.30).

İKİNCİ BÖLÜM: ERZİNCAN KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Yazılı bir kaynağa dayanmadan doğaçlama oynanan, televizyon, bilgisayar, internet vb. gibi teknolojik gelişmeler ile kente göçün sebep olduğu köy hayatının azalmasının bir sonucu olarak günümüzde unutulmaya yüz tutmuş, kültürel zenginliğin önemli bir parçası ve kuşaklararası aktarıcısı olan köy seyirlik oyunları, Erzincan’da aynı kaderi paylaşmaktadır.

Erzincan il sınırları içerisinde yer alan yerleşim yerlerinde, yüz yüze mülakat, ses kaydı alımı ve video çekim gibi yöntemler ile yapılan bu çalışmada oyunların, belli başlı köylerde, belirli oyunlar oynansa da, genel olarak artık oynanmadığı tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmada amaç sadece oyun içerik-izleklerini yazıya aktarmak değil, aynı zamanda Erzincan’da, günümüzde genç kuşak tarafından bilinmeyen köy seyirlik oyunlarının kaynağının, bu oyunlar içerisinde varlığını sürdüren ritüel unsurların, geleneksel yaşam ile bu oyunların sosyal hayattaki yeri ve öneminin genç kuşağa aktarılmasını sağlamaktır.

Oyunlar: İçerik-İzlek

Erzincan’da oynanmış ve hala oynanmaya devam edilen oyunların, belirli bir çerçevesi olmasına rağmen, kalıplaşmış metinleri yoktur. Oyuncular doğaçlama yeteneklerine göre oyunların çerçevesini bozmadan oynamaya devam etmektedirler. Aşağıda tek tek açıklaması, genel çerçevesi ve metinleri verilen oyunlar, yüz yüze yapılan görüşmelerde kaynak kişilerin anlatımından yola çıkılarak hazırlanmıştır. Oyunların tasnifi ise, oynanma zamanları ve amaçları doğrultusunda yapılmıştır.

Törensel-Büyüsel Oyunlar

Yeni Yıl Oyunları.

Kış Yarısı Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Ocak ayının ortasından sonra

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy içi

Oyuncu Sayısı: En az sekiz – on kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çit köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun Çit köyünde kış yarısında (zemheri yarısında) gençler tarafından oynanıyor.

Oyun 8-10 kişilik bir ekiple oynanıyor. 12-14 yaşları arası erkekler bir yerde toplanırlar. Bir erkek tanınmayacak biçimde kadın elbisesi giyer. Diğer biri bir çuvala girer. Çuval kişinin boyun kısmında bağlanır. Bu kişi ayı rolünü oynar. Bir kişi ise elinde def ile müzisyen olur. Bir kişi de toplanacak olan yiyecekleri koymak için heybe ya da çuvaldan sorumludur. Kalanlar ise ekiple birlikte dolaşacak olanlardır. Hazırlık bittikten sonra oyuncular müzik eşliğinde köyü ev ev dolaşmaya başlarlar. Gittikleri evin kapısı açılınca kadın kılığına giren oyuncu müziğin ritmine göre oynamaya başlar. Ayı kılığına giren oyuncu da müziğe ayak uydurup oynamaya çalışır. Evin sahibi gelenlere yağ, un, peynir, çökelek, vb. verir. Verilen yiyecekler sorumlu genç tarafından heybe ya da çuvala konur. Dolaşma bittikten sonra bütün ekip bir evde toplanan yiyecekleri birlikte tüketirler (M. Yavuz, Kişisel görüşme, 13 Mart 2021).

Kalık (Yaşlı) Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: 13 Aralık ile 13 Ocak arası

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy

Oyuncu Sayısı: En az altı kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Pelitli (Canbek) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Gençler tarafından 13 Aralık ile 13 Ocak tarihleri arasında oynanan oyun yeni yılın gelişini kutlamak amaçlıdır.

Gençlerden biri yaşlı kılığına bürünür. Koyunyününden sakal, bıyık takar, başına bir külah takar, eline de bir sopa alır, yüzünü kömürle boyar. Diğer bir genç erkek ise kadın kılığına girer. Entari giyer, başörtüsü örter, ağız kısmını kapatarak tanınmaz hale gelir. Gençlerden biri torba alır, bir diğeri de eline tencere alır. Kimi gençler de müzisyen olur. Elleri davul, zurna ve saz alırlar. Hazırlıklar bittikten sonra köyde ev ev dolaşırlar. Gittikleri her evin kapısında müzikle oyunlar oynarlar. Yağ, bulgur, un vb. gibi yiyecek toplarlar. Gezme esnasında maniler söylerler.

“Kuş uçtu dala düştü,

Mendilim suya düştü,

Ağla gözlerim ağla,

Ayrılık bize düştü.”

“Mendil astım direkte,

Bir ah çektim yürekte
Ben çekmim kim çeksın,
Nazlı yârim kaldı gurbette.”

“Bağır bağır gezerim,
Bağda da gül dizerim,
Valla billah enişte,
Ben bacımdan güzelim.”

Köy dolaşma işi bitince oyuna katılan bütün gençler bir evde toplanır. Müzik eşliğinde eğlence bu evde de devam eder. Toplanan yiyeceklerden yapılan yemekler birlikte tüketilir (R. Doğan, Kişisel görüşme, 22 Nisan 2021).

Fattık Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: 13 Aralık ile 13 Ocak arası

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy

Oyuncu Sayısı: En az altı kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Sazlıpınar köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Gençler tarafından 13 Aralık ile 13 Ocak tarihleri arasında oynanan oyun yeni yılın gelişini kutlamak amaçlıdır.

Gençlerden biri yaşlı kılığına bürünür. Koyunyününden sakal, bıyık takar, başına bir külâh takar, eline de bir sopa alır, yüzünü kömürle boyar. Diğer bir genç kadın kılığına girer. Entari giyer, başörtüsü örter, ağız kısmını kapatarak tanınmaz hale gelir. Oyuna katılan herkes yüzünü ya kapatıyor, ya da boyuyor. Gençlerden biri torba alır bir diğeri de eline tencere alırdı. Kimi gençler de müzisyen olur. Elllerine davul, zurna ve saz alırlar. Hazırlıklar bittikten sonra köyde ev ev dolaşırlar. Gittikleri her evin kapısında müzikle oyunlar oynarlar. Yağ, bulgur, un vb. gibi yiyecek toplarlar. Gezme esnasında maniler söylerler.

Okunan manilerden örnek;

“Maniden mestim oğlan
Küçükken dostum oğlan
Duydum ki evlenmişsin
Ben sana küstüm oğlan.”

Köy dolaşma işi bitince oyuna katılan bütün gençler bir evde toplanır. Müzik eşliğinde eğlence bu evde de devam eder. Toplanan yiyeceklerden yapılan yemekler birlikte tüketilir (Ş. Elmas, Kişisel görüşme, 22 Nisan 2021).

Kalık Fattık Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Yeni yılın ilk gününden on gün önce

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy

Oyuncu Sayısı: En az altı kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağpınar (Kötür), Abrenk, Sarıkaya, Yuvalı, Tari, Zağgiri ve Ağveren köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Köyün gençleri oyun için hazırlık yaparlar. Gençlerden biri yaşlı kılığına bürünür. Şalvar, ceket giyer. Başına balkabağı geçirir. Bal kabağında göz ve ağız yeri açar. Ağız kısmına ağaçtan yapılmış diş takar. Koyunyününden sakal, bıyık takar, eline de bir sopa alır. Diğer bir genç erkek ise kadın kılığına girer. Bu Fattık'tır. Elma, portakal gibi şeylerden göğüs yapar. Entari giyer, başörtüsü örter, ağız kısmını kapatarak tanınmaz hale gelir. Gençlerden biri torba ya da heybe alır. Bir kısmı ise müzisyen olur. Köyde ev ev dolaşmaya başlarlar. Dolaşırken türküler şarkılar söylenir. Oyunlar oynanır. Bir eve gelip kapısı çalınır. Kapı açılır, gençler içeri girip yine müzik eşliğinde oyunlar oynar. Sonra;

“Al aşağı vur dizi

Baban görmesin bizi

Baban görürse bizi

Öldürür ikimizi.

Rıv, rıv, rıv,

Kalo puf.”

manisi söylenir. “Kalo puf” cümlesini duyan yaşlı ev sahibinin ayaklarının dibine uzanır. Ev sahibi bahşiş verene kadar yerden kalkmaz. Ev sahibi bahşiş verince Kalo yerden kalkar. Yeniden müzik başlar. Bütün gençler oynar. Ev sahibinin bahşişten ayrı verdiği yiyecekler heybeye yerleştirilir. Burada işi bitin ekip diğer bir eve gider. Böylece köyün bütün evleri tek tek dolaşılır. Dolaşma işi bitince gençler daha önceden belirlenen bir evde bir araya gelir. Toplanan yiyeceklerden yemekler yapılır, hep birlikte tüketilir. Eğlence burada da devam eder (H. A. Ercan, Kişisel görüşme, 21 Nisan 2021).

Sarsal (Yılbaşı) Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: 15 Ocak

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy içi

Oyuncu Sayısı: Kişi sınırlaması yoktur

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Dilli ve Ağıl köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun Dilli ve Ağıl köylerinde Ocak ayının 15'inde yapılıyor.

Genellikle Ocak ayının ortasına denk gelen Perşembe günü oruç tutulur. Akşam her ev kömbe yapar ve hedik pişirirler. Cuma sabahı kömbeler pay edilir. Bir pay kömbe ile bakraca konulan hedik kadınlar tarafından alınıp erken saatlerde çeşme başına gidilir. Kömbeler çeşme başına bırakılır. Hedik ise kuşların yemesi için etrafa serpilir. Çeşme başına gidilirken birbirine rastlayan kadınlar kömbeleri değiş tokuş ederler. Birbirlerine rasgelmezlerse kendi kömbesini çeşme başına bırakıp oradan bir başkasının bıraktığı kömbeyi alır. Boşalan bakraç ise çeşmede yıkanıp su doldurularak eve kadar dökülmemesine dikkat edilerek getirilir. Dökülmeden getirilirse yazın keyvenlerin (Süt kabı) sütünün dökülmeyeceğine işaret eder. Getirilen su çay yapılır kahvaltıda ev halkı bu çayı tüketti. Suyun bir kısmı yazın sütün içine bereketli olsun diye konulmak üzere saklanır. Bu işlemlerden sonra süslenen genç kızlar komlara gidip kendi aralarında eğlenmek amacı ile oyunlar oynar.

Bunun dışında yapılan hediğin yanında fasulye kaynatılır. Sabah erkenden kalkılarak bu hedik ve fasulyeler alınıp hayvanların bulunduğu ahıra gidilir ve bereketli olsun diye hayvanların üzerine serpilir (G. Karagöz & H. Salkaya & H. Salkaya, Kişisel görüşme, 12 Haziran 2021).

Hayvan Kültü ile İlgili Oyunlar.

Yüz Kömbesi Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: 15-17 Şubat tarihlerinde

Oyunun Oynanma Yeri: Tüm köy

Oyuncu Sayısı: Sürüsü olanların sayısına göre değişiyor

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun, köylerde hayvanları olanlar tarafından çıkarılıyor.

Bugünkü tarihle 15-17 Şubat tarihine denk gelen Yüz Kömbesi hayvan yavrularının anne karnında tüylenmesi ile birlikte kutlanan bir gündür. Yüz Kömbesi'ne “Kasım'ın Yüzü” ya da “Davarın Yüzü” de denilir. Bu günde hayvanları olan her ev üç adet kömbe yapar. Bu kömbelerden biri ağılın kapısına asılır. Bu kömbenin altından geçen hayvanın bereketli olacağına inanılır. Kömbelerden biri çobana verilir. Çoban bu kömbeyi yanında dağa götürür. Kömbenin bir kısmını orada karşılaştığı kişilere ikram eder, bir kısmını ise dağı gezdikten sonra getirip evinde tüketir. Üçüncü kömbe ise köydeki evlere dağıtılır. Köylüden hayır duaları alınır (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Koç Katımı Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: 10 Kasım

Oyunun Oynanma Yeri: Köy içi ve koç katımının yapılacağı meydan

Oyuncu Sayısı: Köy Halkının tümü

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağıştaş, Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Koç ve teke pembe, mavi, sarı renk ile boyanır. Bu koçun ve tekenin kınası olur. Koçun boynuna elma asılır. Tekenin ise boynuzlarından birisine elma birisine soğan takılır. Evlerde lokmalar yapılır. Koç katımının yapılacağı yere gidilirken bu lokmalar ahaliye dağıtılır. Koçun üzerine bir kız çocuğu oturtulur. Sebebi ise doğacak yavruların dişi olmasını sağlamaktır. Kuzuların doğmasına 15 gün kala bir kömbe yapılır. Kömbenin içine bir tane mavi boncuk konulur. Bu kömbe gidilen yol boyunca dağıtılır. Bu boncuğu kim bulursa doğacak ilk yavru o kişiye verilir. Süt sağım zamanı hayvanı olanlar köylüye lokum dağıtır. Süt sağımının yapılacağı yere bir soğan ekilir. Soğanın filizlenip büyümesi sütün bol olacağı anlamına gelir.

Dilli ve Ağıl köylerinde tekenin boynuzlarına bereket amacıyla povik (yuvarlak ekmek) pişirilip takılır (H. İmrek, Kişisel görüşme, 15 Mart 2021; G. Karagöz, Kişisel görüşme, 12 Haziran 2021).

Saya Gezme Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Şubat ayının ikinci yarısı

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy

Oyuncu Sayısı: En az altı kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Pınaryolu (Divir), Köst, Avşarözü, Olgunlar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Genel olarak Şubat (Gücük) ayının ikinci yarısında yapılan Saya gezmesinde, Saya gecesi köyün çobanları tarafından düzenlenir. Bu dönem kuzunun anne karnında canlanmaya başladığı dönemdir. Saya oyunu yapıldıktan sonra ahır hayvan gübresinden temizlenirdi (ahır kermelenir). Bu temizlik hayvan gübresinin anne karnındaki kuzunun sıcaktan rahatsız olmaması içindir. Aynı zamanda köyün çocuk ve gençleri de çobanlara yardım eder. Saya Gezme'deki amaç, baharın yaklaştığını ve hayvanların yavrulayacağını köylüye müjdelemektir. Çobanlar gelin kılığına girerler. Ellerinde iğne vardır. Çobanlara yardım eden gençlerden biri ayı kılığına girer. Başlarına ve sırtlarına post alırlar. Bu ayı gelinleri korumak içindir. Gençlerden biri tilki olur. Elinde bir orak vardır. Orağın ucuna bir süt süzeği geçirir. Bu süzekle önüne gelene vurur. Tilki aynı zamanda köyden tavuk çalar. Bir çalgıcı ve türkücü de gezen grupla birlikte dolaşır. Dolaşılırken maniler okunur. Bu maniler;

“Ayadan gel ayadan
Keklik uçtu kayadan
Biz açlığımızdan gelmedik
Adetimiz sayadan.”

“Elim attım çatmaya
Çatma yere batmaya
Bir kaşık yağ vermeyen
Kocasıyla yatmaya.”

“Hey hayadan hayadan
Yılan aktı kayadan
Birer kaşık yağ verin
Âdet vardır sayadan.”

“Saya gelir sakının
Demir tarak takının
Koyunun pisliğini
Kına diye yakının.”

“Su gelir lüle lüle
Yar gelir güle güle
Elinde telli mendil
Terini sile sile.”

“Saya saya sallıbağ,
Dört ayağı nallıbağ,
Yağ verenin oğlu olsun,
Peynir verenin kızı olsun.
Hiç vermeyenin total bir kızı olsun.”

Kapı kapı dolaşan bu kişilere “sayacı” denmektedir. Çobanı olmayan köylerde bu işi köyün gençleri ve çocukları üstlenirler. Gelin ve hayvan kılığına bürünen çoban ve gençler köydeki evleri tek tek dolaşarak bahşış ve un, yağ, bulgur gibi yiyecek toplarlar. Her evin önünde gelin ve ayı karşılıklı oynar. Çalgıcı yöreye ait bir türkü melodisi çalar, türkücü ise türküyü söyler. Gelin oynarken türküsü şöyledir.

“Bir serçe vurdum uçtu, *(iki kere tekrar edilir)*
Dağlara tipi düştü, *(iki kere tekrar edilir)*
Ben gördüm sevdiğimi, *(iki kere tekrar edilir)*
Oğlan bayıldı düştü.” *(iki kere tekrar edilir)*

Bir süre sonra gelin bayılır, ayı gelip gelinin üzerine eğilerek gaz çıkarır. Ayının gaz çıkarmasıyla birlikte gelin ayılır. Bu arada köyün delikanlıları gelini alıp kaçırr. Ayı da gelini kaçıranları kovalar. Yakaladığına elindeki palaska ile vurur ve gelini kurtarır. Gelin ev ev dolaşırken evin içine girip içeride bulunanların elini öper. Eli öpülenler geline bahşış verirler. Bahşış vermeyenlerin ellerine, gelin elindeki iğneyi batırır. Köy kadınları iğne yememek için geline “Elimi öpme sana bahşışini vereceğim” diyerek kurtulmaya çalışırlar. Toplanan yiyecek ve bahşış köyün çobanı var ise çobana verilir, köyün çobanı yoksa toplanan bahşışler gezen sayacılara verilir. Saya gezmede toplanan gıda maddeleri köyün kadınları tarafından pişirilip saya yemeği olarak köylüye ikram edilir. Arta kalan yiyecekler satılır ve kazanılan para sayacılar arasında paylaşılır. Saya gezme esnasında çeşitli maniler de okunur (C. Y. Aktaş, Kişisel görüşme, 22 Haziran 2021).

Olgunlar köyünde bu oyunda köse, gelin, deve ve kadın kılığına girmiş çobanlar rol alır. Hepsi karşılıklı mahalli oyunlar oynar, saya türküleri söylerler. Köst köyünde devenin başına kaskak geçirip, göz yerini kapatırlar. Başına sarık sarıp, bıyık ve sakal takarlar. Saya türküleri söylerler.

“Nanay nanay nattılar,
Barhanayı çattılar,
Erzurum’un kızları,
Bize çalım sattılar.” (Şeker, 1967, ss.4383-4385).

Koyun Yüzü Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Şubat ayı

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy

Oyuncu Sayısı: En az sekiz kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Yurtbaşı (Melikşerif) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Genellikle çobanlar tarafından oynanan bu oyun için bir erkeğe ayı postu giydirilir, boynuna zincir takılır. İki erkeğe de kadın entarisi ve ayakkabısı giydirilir. Yüzü tanınmayacak şekilde başına yazma bağlanır. Bunlar gelin olur. İki erkeğin yüzü isle boyanır, ellerine sopa verilir. Bunlar kösedir. Bir erkek de ayı oynatıcısıdır ve elinde sopa vardır. Birkaç kişi de evlerden toplanacak olan yiyecekleri taşımakla görevlendirilir. Omuzlarında heybe ya da çuval vardır. Hazırlıklar bittikten sonra oyun ekibi köydeki evleri tek tek dolaşmaya başlar. Dolaşma esnasında;

“Hay hayadan hayadan
Yılan çıktı kayadan
Açlığımızdan gezmiyoruz
Adetimiz var sayadan”

“Elim attım çatmaya
Çatma bana batmaya
Bir kaşık yağ vermeyen
Kocasınan yatmaya.”

“Ne kaldı ne kalmadı
Elli gün kaldı
Elli günden sonra
Fışır fışır sağarsınız
Gümbür gümbür yayarsınız”

gibi maniler söylenir. Gittikleri her evin önünde maniler eşliğinde oynamaya başlarlar. Ayı oynatıcısı ayıyı;

“Hoydura yavru hoydura,
Sıçradı çıktı armuda
Armuda çıkan sen miydin
Dalını kıran sen miydin”

manisi eşliğinde oynatır. Bu arada köyün gençleri gelinleri kaçırlar. Aslında gelinler gözüne kestirdikleri gençleri yakalayıp sarılırlar. Gelinlerin olmadığını gören köseler aramaya başlarlar. Gelinlerin sarıldığı gençleri ellerindeki sopalarla döverek gelinleri kurtarırlar. Sayacıların gittiği her ev bunlara bulgur, yağ vb. gibi şeyler verir. Heybeciler bu verilenleri heybeye koyar. Bütün köy dolaşıldıktan sonra toplanan yiyeceklerle yemek hazırlanır. Hazırlanan yemekler köylü ile birlikte tüketilir (H. Sağırılı & R. Sağırılı, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021).

Mevsim Döngüsü ile İlgili Oyunlar.

Çarşemi Reş (Kara Çarşamba - Baharın Gelişi).

Oyunun Oynanma Zamanı: 13-15 Mart

Oyunun Oynanma Yeri: Köy evleri

Oyuncu Sayısı: Kişi sınırlaması yoktur

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Dilli ve Ağıl köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun Kemaliye ilçesi Dilli, Ağıl köylerinde Mart ayının 13-15'i arasında yapılıyor.

Doğada Nevruz çiçeklerinin açmasıyla birlikte evlerde genç kız ve gelinler sacda kavurga yaparlar. Bunun amacı hem bahtlarının kararmaması hem de yazın kararmamak içindir. Kavurga yakılmadan mümkün olduğunca karartılır ki genç kız ve gelinler yanmasın (G. Karagöz, Kişisel görüşme, 12 Haziran 2021).

Ficek Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Nisan, Mayıs aylarında oynanıyor.

Oyunun Oynanma Yeri: Çayırılık alan ya da köyden bir ev

Oyuncu Sayısı: Sayı sınırlaması yoktur.

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

İsmi çayır içinde yetişen sarı renkli bir çiçekten alan bu oyun, kadınlı erkekli oynanmasında bir sakınca görülme de genellikle kadınlar tarafından oynanmaktadır.

Bir grup genç çayırılık alandan bu çiçeği toplayarak köye döner. Köydeki evlerin kapısını çalar, kapı açılınca, “kızını, oğlunu olmaya geldik. Ficek oyunu oynayacağız. Ficek

ekeceğiz.” der ve elindeki demetten bir iek ektirirler. iek çeken herkes çayırılık alana gelirken yanlarında helva, kavurga, mısır vb. gibi yiyecek getirir. Getirilen yiyecekler ortada kurulan sofraya dizilir. Oradaki herkes tarafından tüketilir. Gelenler kendi aralarında akalaşır ve hep birlikte şarkılar söyleyerek oynayıp eğlenir.

Ficek zamanı hiç kimse kimseyi kırmaz. Bu fırsat bilinerek kapı alma esnasında, kapı açılmadan, anne ve babaya çocuğunun kime sevdalandığı söylenerek bilgi verilir ve kapıya ficek çiçeği bırakılarak oradan uzaklaşılır.

Ficek alanda yapılmayacaksa bir ev belirlenir ya da biri gönüllü olur. Yiyecekler o eve götürülür veya o evde yemekler hazırlanarak hep birlikte tüketilip eğlenilir (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Hıdırellez.

Oyunun Oynanma Zamanı: 6-7 Mayıs

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy içi

Oyuncu Sayısı: Sayı sınırlaması yoktur

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Apağ, Toybelen (Gemürgap), Yuva (Geruşla) köyleri ile Kemaliye Bahçe Mahallesi

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

6-7 Mayıs Hızır günü olarak bilinir. Hızır gününden bir gün önce, yani 5 Mayıs akşamı kadınlar, daha önceden belirlenmiş bir evde toplanırlar. Gelen her kadın, Hıdırellez bereketi olsun diye, dut, ceviz, pestil, oricik, meyve, sebze vb. gibi yiyecek getirir. Gece boyunca getirilen yiyecekler birlikte tüketilir. Bu gecede gelen her kadın yüzük, düğme vb. gibi bir eşyasını verir. Toplanan bu eşyalar bir kutuya konulur. Sonra eşya veren her kadın bir beyit okuyarak kutudan bir eşya çıkarır. Eşya kiminse okunan beyit onun kısmeti olmuş olur. Okunan beyitler şunlardır:

“Kırmızı gl has bahçede, hara ben,

Neylemişim ela gözlü yara ben,

On parmağım kandil gibi yandırdım,

El yaradı, ben yaramadım yara ben.”

“Kırmızı gl has bahçede kurumaz,

Cihan güzel olsa yârime uymaz

.....”

“Kırmızı güllere har eylemişler,
Derdimi trene tay eylemişler,
Yıkılsın gurbet el, virane kalsın
Beni de nazlı yardan yad eylemişler.”

“Sen Fırat’sın ara yerden akarsın,
Susuz bahçelere faydan yok mudur,
Ey muhannet, düşmanları güldüren,
Asla içinde gayret yok mudur?”

“İki turnam gelir yolun ucundan,
Hakkın yarattığı ölmez acından,
Yaz bahar ayının güzün burcundan,
Ben de kuşlar ile otlar gezerim.” (Bu beyiti anneler söyler.)

“İki turnam uçar iken yorulmuş,
Avcı vurmuş kanatları kırılmış,
Anneler de yavrusundan ayrılmış,
Akan sular fizahından dururmuş.”

“Bir mektup yazdırdım yazısı kandan,
Ayda okuturum ayrılmam günden,
Korkma sizden para mara istemem,
Benim yaradanım geçmemiş benden.”

“Her akşam, her sabah çıkarım dama,
Yavrum uzak düşmüş görünmez bana,
Öt ki şakı bülbül, yavrum uyana,
Benim fizahıma kimler dayana.”

“Gemürgap karşısi Geruşla düzü,
Sineme kâr etti ellerin sözü,

Düşmanlar bakar ki ayıra bizi,
Gül hardan ayrılmaz, ben de yavrumdan.”

“Kırkgöz’ün önünde durdum,
Keklik yumurtası görmüşe döndüm,
Güzel gözlerini sevdiğim yavrum,
Sizden ayrılalı baykuşa döndüm.”

“Venk’in karşısında büyür o bostan,
İçine girdim ki güllük gülistan,
Ağız çarşısı olmuş,
Gerdan bağistan.”

“Çıkam yücelerden çağıram Mevla,
Bir yanım sel olmuş, bir yanım derya,
Bilmem zalım felek güldürecek mi?
Yoksa bu dertle öldürecek mi?”

“Her akşam, her sabah çıkam yetmeye,
Mevla’m kimseleri benim gibi etmeye,
Gece, gündüz yalvarırım Mevla’ya,
Arkatımı¹ dünyam gibi etmeye.”

“Ben dertliyim, bana dertli desinler,
Dertli defterimi bana versinler,
Ben ölürsem yol üstüne gömsünler,
Gelen geçen dertli ölmüş desinler.”

Bu beyit okuyup, yüzük çekme bitince, kadınlar hep birlikte kalkıp soğan ekilmiş bir bahçeye giderler. Soğanın yeşermiş iki dalını aynı boyda olacak şekilde keserler. Bu dalların yanına iki çubuk sokarlar. Kesilen dallardan biri sefa, diğeri cefayı simgeler. O gece hangi dal diğerinden daha fazla uzarsa, içinde bulundukları yılı nasıl geçirecekleri belirlenmiş olur. Ertesi

¹ Arkat: Öte dünya.

sabah bahçeye gidip kestikleri soğana bakarlar. Sefa daha fazla uzamışsa, yılı sefa içinde, cefa daha fazla uzamışsa yılı cefa içinde geçireceklerdir.

6 Mayıs günü akşam namazından sonra tekrar iki rekât namaz kılarlar. Sonra daha önceden belirlenmiş bir alanda buluşurlar. Kadınlardan biri yanında keçi kılından yapılmış bir ip, kadınlardan bir diğeri de yanında bir süpürge getirir. İpin baş tarafına, anne ilki (ilk doğan çocuk) ata biner gibi ipi bacaklarının arasına alır. Diğer kadınlar da onun arkasına dizilirler. En sona da süpürgeyi getiren kadın geçer. Süpürgeyi ipe bağlayarak tutar. Kimse, hiç konuşmadan yedi akarsuyun üzerinden geçerler. Sondaki kadın da bu süre içerisinde gelecek musibetleri kovmak için yerleri süpürerek dolaşır. Eğer yedi akarsu yoksa bir akarsuyun üzerinden yedi kez geçerler. Akarsu üzerinden geçmek için giden kadınlar yol boyunca, sadece muratlarına ermek için hep bir ağızdan;

“Hıdırellez deryada,
Hızır Nebi karada,
Yerdur Allah murada.”

Diye söylerler. Akarsuyun üzerinden yedi kere geçerlerken anne ilki;

“Ya Hak, bize de bak,
Bir çuval altın bırak,
Yarısı iri, yarısı ufak,
Hamal parasını da ayrı bırak.”

diye dua edince arkasındaki kadınlar da “Amin” diye bağırlar. Akarsuyun üzerinden geçme işi bittikten sonra bütün kadınlar, istekleri ne ise onun küçük bir maketini yapar ya da yere çizer. Kadınlar bu işlerini bitirdikten sonra köye gelip, kapıları kibleye bakan yedi evin kapısını çalarlar. Fakat kapı açılmadan oradan uzaklaşırlar. Uzaklaştıktan sonra çaldıkları kapı açılırsa, talihleri açılmış olur. Böylece o gün de bitmiş olur. Ertesi gün, daha önceden, Hıdırellez’e selamete çıkmaları durumunda adak adayan biri kadınlara adağı verir. Bütün kadınlar o gün Helfeneye (Piknik) gider, orada yemekler yapıp, hep birlikte yiyip, eğlenirler.

Kadınlar Hıdırellez’den iki gün önce, bir yere çekirdek dikerlerdi. Hıdırellez gününe kadar diktikleri çekirdek, yeşillenip çıkarsa, “talihim bitti” diye söylerler (A. Aydın, Kişisel görüşme, 04 Kasım 2021).

Hızır Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: 15 Şubat

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy içi

Oyuncu Sayısı: En az altı kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Dilli ve Ağıl köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Hızır oyunu üç günlük bir süreyi kapsar. Şubat ayının ortasına gelen Perşembe gününden önceki Salı gününden başlayarak üç gün oruç tutulur. Bu oruçta mümkün olduğunca su içilmez. Orucun son günü olan Perşembe gecesi bekâr gençler yemeği daha tuzlu olarak yer ve su içmeden uyurlar. Rüyasında kendisine su verecek olan kişi ile evleneceğine inanırlar. Perşembe günü köyün gençlerinden biri ihtiyar (Hızır) kılığına girer. Beyaz koyunyününden takma sakal bıyık takar. Sırtına bir minder bağlanır ve şalvar giyer. Elinde bir sopa vardır. Yanında üç peşli kadın elbisesi giymiş bir gelin vardır. Gelin kaçırılmasın diye etraflarında yüzü tencere karası ile boyanmış birkaç arap (korucu) ve bir heybeci ve kovacı vardır. Bu ekip bütün köyü ev ev dolaşarak yağ, un, bulgur toplarlar. Her eve gidildiğinde şu mani söylenir;

Sarê Salê, Binê Salê,

Xizir katê ve malê,

Bidin sadaqê kale.

(Sene bitti, sene başı geldi,

Hızır bu eve misafir oldu,

İhtiyarın istediğini (sadakasını) verelim.)

Evlerden toplanan yiyecekler ile yemek yapılır ve topluca yenilir.

Yine Perşembe gecesi ocakta büyük bir kütük yakılır. Ocağın etrafı temizlenir. Hızır geldiğinde dinlensin diye, ocağın yanına bir minder yerleştirilir. Bir tepsiye, ertesi gün keşkek yapılacak olan un konulur. Hızır'ın, evi ziyaret edip etmediği, undaki el izinden belli olur. Sabah kalkılıp bu undan keşkek yapılır ve köylü davet edilir. Bütün köylü, tahta kaşıklarını alıp davet edilen evlere gider ve her evde bir kaşık keşkek yer. Ocakta yanan kütükten kalan parçalar ve kül, yazın süt kaynatılırken bereket olsun diye kullanmak üzere saklanır. Cuma günü Hızır yolcu edildikten sonra köydeki çocukların ellerine birer çubuk verilip ahırlara gönderilir. Çocuklar ahıra gidip;

“Çıllanın yüzü gitti,

Gıdigin tüyü bitti,

Çılla çık, çılla çık.”

diyerek ıstun (orta direk) direklerine vururlar (G. Karagöz & H. Salkaya & H. Salkaya & B. Salkaya & M. Salkaya, Kişisel görüşme, 12 Haziran 2021; S. R. Kaya, Kişisel görüşme, 14 Mart 2021).

Doğa Olayları ile İlgili Oyunlar.

Çömçe Gelin Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Yaz aylarında

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy içi

Oyuncu Sayısı: En az sekiz – on kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çit, Kozlupınar (Hapanos) köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Bu oyun çocuklar tarafından oynanan bir yağmur duasıdır.

Çocuklar bir yerde toplanırlar. Biri eline uzunca bir sırık alır. Sırığın ucuna bir gömlek vb. bir şey asarlar. Böylece oyun başlamış olur. Çocuklardan oluşan ekip köyün içinde ev ev dolaşmaya başlar. Dolaşırken hep bir ağızdan;

“Çömçe gelin ne ister
Kaşık kaşık yağ ister
Az verirsen almam
Çoğunu canım ister.”

diye mani söylemeye başlar. Çocukların geldiğini gören ev sahipleri kapıyı açar gelenleri karşılar ve onlara yiyecekler verir. Köyde dolaşma işi bitince toplanan yiyeceklerle gönüllü bir kadın tarafından yemek hazırlanır. Hazırlanan yemek ve kuruyemiş bütün çocuklar tarafından birlikte tüketilir (M. Yavuz, Kişisel görüşme, 13 Mart 2021).

Kozlupınar (Hapanos) köyünde ise; çocuklar bir yerde toplanır. Başlarında bir kadın öncülük eder. Önce bir çömçeye (kepçe) bez sarılarak bebeğe (el kuklası) benzetilir. Sonra öncülük eden kadın çocukların önüne düşerek köyün bütün evlerini dolaşır. Dolaşırken;

“Çömçe gelin ne istersin?
Allah’tan yağmur
Yerden bereket
Gökten rahmet.”

manisini söyler. Maninin her bitiminde herkes “Amin” diye bağırır. Gittikleri her evden yiyecek toplanır. Toplanan yiyecekler çocuklar arasında dağıtılır ve tüketilirdi (A. Olgunöz, Kişisel görüşme, 07 Nisan 2021).

Çiçimama Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Yaz ayları

Oyunun Oynanma Yeri: Tüm köy

Oyuncu Sayısı: Katılan çocuk sayısına göre değişir

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kemaliye Merkez, Bağıştaş, Apçağa, Ocak, Yurtbaşı (Melikşerif), Doğanbeyli köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Çocukların da kendilerince geliştikleri bir yağmur duası uygulaması vardır. Köyde çocukların yağmursuz geçen yaz günlerinde yağmur yağdırmak için düzenledikleri merasime ‘Çiçimama’ denir. Çocuklar Çiçimama’da ellerinde gezdirdikleri bebek kuklalar bulunur. Kapısına gidilen evden kuklaya bir tas su dökülür. Çocuklar bağırarak;

“Çiçimama ne ister

Bal küpünden bal ister

Yağ küpünden yağ ister

Garastan bulgur ister

Allah’tan yağmur ister

Ver Allahım ver bereketlice yağmur.”

Diyerek sokak sokak dolaşırlar. Çocuklara bu arada yağ, bulgur gibi malzemeler verilir. Çocuklar gezme işi bittikten sonra topladıkları malzeme ile yapılan pilavı, bir yerde toplanarak yerler.

Kemaliye bağlı Ocak köyünde çocuklar Çiçimama için gezerken, köyün dedesi de onlarla birlikte gezer. Çiçimama gezmesinde kullandıkları kuklaya çömçe gelin derler. Gezerken evin damından çömçe geline su dökülür. Gezilen her ev gezenlere yiyecek verir. Toplanan yiyecek malzemeleri ile pilav yapılır ve köyce beraber yenilir. (Ş. Mavuş, Kişisel görüşme, 08 Nisan 2021)

Melikşerif köyünde bu oyuna “Hucirik” deniliyor.

Manisi:

“Hucirik geldi kapıya

Yağmur yağdı tepeye

Ver Allah'ım ver

Sulu yağmur.”

“Yerler yarılmış yaş ister

Ufacıklar aş ister

Göğden rahmet ister

Yerden kudret ister.”

“Teknede hamur

Tarlada çamur

Ver Allah'ım ver

Sicim gibi yağmur.”

“Âmin deyin uşaklarım âmin” diye söylenince çocuklar hep bir ağızdan “Âmin” diye bağırlarlar. Çocuklar âmin diye bağıınca ev sahibi çocukların üzerine su sepeler. Toplanan yiyecekler açık alanda hep birlikte tüketilir (H. Sağırılı & R. Sağırılı, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021).

Yağmur Duası.

Oyunun Oynanma Zamanı: Mayıs ayı

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy içi

Oyuncu Sayısı: En az üç kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağıştaş köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Köylülerden biri yaşlı kılığına girer. Yünden sakal bıyık takar. Yaşlı birinin elbiselerini giyer. Belli bir grup ile köyde dolaşır. Kimi evden yağ kimi evden ise bulgur toplar. Dolaşma işi bittikten sonra hep birlikte ziyaretlerinin olduğu yere gidip yağmurun bol bol yağması için dua ederler. Köyden toplanan yağ ve bulgur ile pilav yapılır. Hep birlikte yenir (H. İmrek, Kişisel görüşme, 15 Mart 2021).

Dolu Pilavı (Dusası).

Oyunun Oynanma Zamanı: Mayıs ayının başında (Oğlakların doğduğu zaman)

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy içi

Oyuncu Sayısı: En az üç kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kozlupınar (Hapanos) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Dolu pilavı (Duası) Mayıs ayının başlarında, oğlakların doğduğu zaman yapılan bir ritüeldir.

Dolu pilavını yapacak olan kişi ya da kişiler köyün bütün evlerini dolaşır. Pilav yapımı için bu evlerden bulgur, yağ toplar. Maddi durumu iyi olan aileler pilavın içine konması için oğlak bağışlar. Oğlaklar kesilip pilavın içine konur. Toplanan bulgur ve yağ köyde belirlenmiş olan bir yerde pilav yapılır. Toplanan köylü ekin ve meyve ağaçlarına zarar vermemesi adına dolunun yağmaması için dua eder. Duadan sonra yapılan pilav toplu halde tüketilir (A. Olgunöz, Kişisel görüşme, 07 Nisan 2021).

Eğlence Oyunları

İçinde Törensel Unsur Barındıran Oyunlar.

Dede Oyunu (1).

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Düğünün yapıldığı meydan

Oyuncu Sayısı: En az Sekiz kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Topkapı köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

En az sekiz kişi ile oynanan bu oyunun hazırlık aşaması vardır. Düğün evinin bir odası hazırlık için kullanılır. Düğün katılımcılarının bilgisi olmadan oyunu oynayacak olanlar bu odada toplanır ve düğün sahibi çağrılıp isteklerde bulunulur. Ayakkabısından eşarbına kadar eksiksiz üç kişilik kadın giysileri, sakal ve bıyık için koyunyünü, bir kişilik yaşlı erkek elbisesi, iki adet abdest leğeni, üç adet sopa, iki adet çan hazırlık için temin edilir. Erkeklerden biri yaşlı adam (dede) olur. Erkeklerden biri dedenin eşi, ikisi dedenin kızı, kalan iki erkek ise korucu olur. Hazırlık tamamlandıktan sonra koruculardan biri gidip devam etmekte olan müziği durdurur. Müzik durunca önde elinde sopa başında leğen olan dede önde eşi ve kızları onun arkasında, yanlarında korucularla meydana gelirler.

“DEDE: Selamünaleyküm.

HALK: Ve aleykümselam.

DEDE: Düğününüz hayırlı olsun. Düğün sahibi kim?

HALKTAN BİRİ: Düğün sahibi’dır.

DEDE: Gel hele yanıma.

Düğün sahibi Dede'nin yanına gelir.

DÜĞÜN SAHİBİ: Hoş geldiniz.

DEDE: Kardeşim Allah hayırlı etsin. Allah mesut etsin düğününüzü. Biz de’dan geliyoruz. Duyduk burda bir düğün var. Biz de dedik gidelim biraz eğlenelim. Biz kalaycınız. Hem milletin işini görelim hem de bekar kızlarımız var, belki kısmetleri çıkar diye geldik. Kimin tenceresi, kazanı varsa getirsin. Onlar getirene kadar biz de biraz oynarız. Buranın muhtarı kim?

HALKTAN BİRİ: Muhtarımız’dır.

DEDE: Muhtar gel hele yanıma.”

Muhtar dedenin yanına gelir. Tanışır. Muhtarın kafasında da abdest leğeni vardır. Tanışma faslından sonra;

“DEDE: Çalgı başla.” der demez müzik başlar. Dede halay başı olur, eşi, kızları ve korucular kol kola halay çekmeye başlarlar. Bu arada kapılarını kalaylatmak isteyenler meydanın bir köşesine getirip koymuşlardır. Halay bittikten sonra dede, eşi ve kızları işe koyulurlar. Bu arada korucular da kızları korumak için etrafta dolaşırlar. İş devam ederken kızlardan biri kaçar.

“KORUCU: Dede, dede, kız gitti, kızını kaçırdılar dede.

DEDE: Vay anasını yav... Muhtar, muhtar gel hele gel.”

Muhtar dedenin yanına gelir.

“DEDE: Senin gibi muhtarın ben , senin gibi muhtarın ben”

Elindeki sopa ile muhtarın kafasındaki abdest leğeni vurur.

“DEDE: Benim kızımı kaçırıyorlar, senin köyünde ne kadar piç varmış, Allah, Allah. Böyle bir köy mü olur? Böyle bir iş mi olur?”

Korucular hemen düğün ahalisinin içinde kızı aramaya çıkarlar. Kız ise genellikle bu oyunu bilmeyen fakat gücü kuvveti yerinde yabancı misafirlerin kucağına oturur ve onu kaçırmaya dike sıkıca kavrar. Bir taraftan da yerini belli etmek için “İmdat, kurtarın beni.” diye bağırır. Korucular gelir kızın sıkıca kavradığı adamı ellerindeki sopalarla dövüp kız alıp dedenin yanına dönerler. Herkes işine devam eder. Derken ikinci kız kaçar. Yine aynı şekilde kız aranıp bulunur. Bu kaçırılma olayı birkaç kez devam eder. Her seferinde kız kimin kucağında bulunursa o dayak yemekten kurtulmaz. Her iki kız kaçırılınca Dede bir anda

bayılarak yere yığılır. Etraftakiler “Dede kalk, dede ne oldu, dede kalk” diye seslenseler de dede herhangi bir tepki vermez. Dedenin tepki vermediğinin gören eşi gider dedenin sakalının üzerine oturarak gaz çıkarır. Dede bir anda kendine gelir.

“DEDE: Kalk, kalk, Allah kahretmesin seni, kalk.”

Dede ve eşi yerden kalkarlar.

“DEDE: Beni de rezil ettin, (*Sopa ile vurur.*) kızları da rezil ettin, (*Sopa ile vurur.*) sen ne biçim anasın. (*Sopa ile vurur.*) Sen ne biçim kız yetiştirmişsin. (*Sopa ile vurur.*) Senin de Allah belanı vere, kızların da! (*Sopa ile vurur.*) (N. Kamal, Kişisel görüşme, 13 Mart 2021).

Dede Oyunu (2).

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: Üç ya da dört kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çöpler köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunda üç bazen de dört kişi görev alır. Bunlardan ilki dede rolündeki kişidir. Bu yaşlı kılığına girmiştir. Elinde bir sopası vardır ve eşeğe binerek düğün alanına gelir. Bu oyunculardan biri dedenin köpeği rolünü oynar. Boynuna zil (cıngırık) asılıdır. Görevi dedenin eşini ya da eşlerini korumaktır. Bir ya da iki kişi de kadın kılığına girmiş dedenin eşleri rolünü oynar. Ekip oyun için hazırlıklarını bitirdikten sonra dede eşeğine binmiş, yanında da eşi ve köpeği ile düğüne gelir. Hayırlı olsun dileklerini ilettikten sonra eşeğinden iner ve eşi ile müzik eşliğinde karşılıklı oynamaya başlarlar. Bu arada izleyicilerden birileri dedenin eşini kaçırr. Dede eşinin kaybolduğunu anladığı an köpeğine dönüp;

“DEDE: Ulan fino, a...na koyduğum, karı nerde, karı kayboldu.”

diye kızmaya başlar. Bunun üzerine köpek boynundaki zili sallaya sallaya izleyicilerin arasında dedenin eşini aramaya başlar. Köpek Dede’nin eşini bulduğu an boynundaki zili daha hızlı bir şekilde sallayarak Dede’ye bulunduğu yeri haber verir. Dede oraya gider. Bu arada Dede’nin eşi kendisini kaçırın adamı kaçamasın diye sıkı sıkı kavramıştır. Dede gelir ve elindeki sopa ile adamı bir güzel döver.

“DEDE: Ulan, a...na koyduğum, benim karımı niye kaçırdın?”

v.b. gibi şeyler söyleyerek eşi ile birlikte meydana döner. Eşini bulmuş olmanın verdiği sevinçle oynamaya başlayan Dede bir süre sonra heyecandan bayılır. Bunu gören Dede'nin eşleri ağlamaya başlar.

“DEDE’NİN EŞİ: Oyyy kocam öldü, oyyy kocam öldü.”

diye dövünmeye başlar. Göğsüne eğilip yaşayıp yaşamadığını kontrol eder. Dede bir türlü uyanmaz.

“DEDE’NİN EŞİ: Dur seni uyandırayım.”

diyen Dede'nin eşi şalvarını sıyırıp Dede'nin burnuna gazını çıkarır. Bunun üzerine Dede uyanır. Uyanan Dede tekrar oynamaya başlar. Oyun böylece birkaç kere tekrar ederek devam eder (R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021).

Deve Oyunu (1).

Oyunun Oynanma Zamanı: Kış aylarında gece oynanmıştır.

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: En az 4 kişi ve köyün gençlerinden oluşan eşlikçileri

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kozlupınar (Hapanos) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun en az dört kişi tarafından icra edilmektedir. Yanlarında köyün gençlerinden oluşan eşlikçileri vardır. Oyun için hazırlık yapılır. İki erkek deveyi oluştururlar. Deveyi oluşturmak için ahşaptan yapılmış merdiven kullanılır. Merdivenin her iki ucuna birer erkek geçer. Gezi yönüne göre baştaki kişi eline karasaban alıp yukarıya doğru kaldırır. Üzerlerini, devenin tümünü kaplayacak şekilde çul veya halı vb. gibi bir şey ile örterler. Devenin boynuna bir de çan asılır. Bir kişi def çalar, diğerinin omuzunda ise çuval ya da heybe vardır. Def çalan öne geçer ve müzik icra eder. Etraftakiler şarkı, türkü söylemeye başlarlar. Genellikle Eğin türküleridir.

Bir yandan da oynayarak ev ev dolaşırlar. Gittikleri her kapıdan yiyecek toplarlar. Bu yiyecekler genellikle dut, ceviz, pestil, oricik, ayva ve elma kurusu toplanır. Toplanan her yiyecek ayrı ayrı çuval ya da heybeye yerleştirilir. Köy içinde gezme işi bitince köyün gençleri bir yerde toplanıp yiyecekleri topluca yerler (A. Olgunöz, Kişisel görüşme, 07 Nisan 2021).

Deve Oyunu (2).

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün ve Hıdırellez zamanında

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı ve bütün köy içi

Oyuncu Sayısı: En az dört kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunda dört kişi görev alır. Bunlardan biri deve, biri Yaşlı Arap, biri gelin, bir kişi de oyunun yöneticisi olur. Oyunun için hazırlık yapılır. Deveyi oynayacak kişi eğilir, eline bir kazma alır, üstünü bir çulla örter. Boynuna çan takılır. Gelin oynayacak olan ise genç kadın elbisesi giyer, başına fes takar. Yaşlı Arap ise şalvar, ceket giyer, yünden sakal, bıyık takar, yüzünü siyaha boyar, eline de bir değnek alır. Hazırlık bittikten sonra köyün içinde dolaşmaya başlarlar. Yönetici devenin yularını tutar Yaşlı Arap'ın peşinden gider. Bu arada genellikle yörenin türküleri söylenir.

“Ağgöl seni camekânda görmüşler

Siyah saçın sırma ile örmüşler

Rüyamda seni bana vermişler

Rüyalar gerçek olsa sevdiğim.”

Dolaşma esnasında etraftakiler gelini kaçırmaya çalışırlar. Gelinin yardım çığlığını duyan Yaşlı Arap Gelinin kaçırılanı bulur, elindeki değnek ile onu döver, gelini kurtarır. Bu böyle sürüp gider. Aynı zamanda da ev ev dolaşılır yiyecek toplanır. Her evin önünde yöreye ait halkoyunları oynanır. Toplanan yiyecekler oyun bittikten sonra yemek yapıp hep birlikte tüketilir (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Deve Oyunu (3).

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köydeki ev odaları

Oyuncu Sayısı: En az sekiz-on kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağpınar (Kötür), Abrenk, Sarıkaya, Yuvalı, Tari, Zağgiri ve Ağveren köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun gelin alınmaya gelindiği günün gecesi kalabalık bir ekip tarafından oynanır. Düğüncüler köy odalarında eğlenirken köyün gençleri oyun için hazırlık yapar. Deveyi oluşturmak için beş genç seçilir. Bunlardan dördü devenin gövdesini oluşturur. İkisi önde ikisi

arkada aralarına bir merdiven ya da sağlam ağaç dalı alırlar. Devenin hörgücünü oluşturmak için koyunyününden yapılmış yastık kullanırlar. Üzerlerine (cecim) çul atarlar. Bir genç en öndedir. Eline devenin boynunu oluşturan bir kısa sopa alır. Ölmüş bir hayvan kafatasını ise devenin başı olarak kullanırlar. Öndeki kişinin bir eli bu kafatasının içinden çeneyi oynatır. Devenin boynuna çan asılır. Bu hazırlıklar bittikten sonra bir kişi devenin yularından tutarak diğerleri de oyunlar ve müzik eşliğinde düğüncülerin oturduğu odalara gelirler. Burada deve de dâhil bütün gençler müzik eşliğinde oynayarak bahşiş toplarlar. Bahşiş vermeyen olursa deve ile birlikte gezen gençler o kişiyi yakalayıp devenin üstüne oturturlar. Devenin gövdesini oluşturan kişilerden birisi çulun altından devenin sırtına bindirilen kişiye çuvaldız ve ya iğne batırarak bahşişi verdirmeye çalışır. Bu oyunlar düğüncülerin bulunduğu evlerin odaları bitinceye kadar devam eder (H. A. Ercan, Kişisel görüşme, 21 Nisan 2021).

Elma Atma Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Damadın evi

Oyuncu Sayısı: Sayı sınırı yoktur

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağpınar (Kötür), Abrenk, Sarıkaya, Yuvalı, Tari, Zağgiri ve Ağveren, Kozlupınar (Hapanos) köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Düğünün ikinci günü gelin kız evinden alınıp erkek evine getirilir. Gelin alayı erkek evine varmadan yolda karşılanır. Davul zurna eşliğinde oynanır. Gelin erkek evinin kapısına geldiğinde içeri girmesine izin verilmeden kapıda durdurulur. Daha önceden bir torba içinde hazırlanmış kuruyemiş, şeker karışımının içine bir de elma konulur. Bu karışımın bulunduğu torba sağdıç tarafından gelinin kafası üzerinde dolaştırılıp damada verilir. Torbayı alan damat damın üstüne çıkar, aşağıda bekleyen çocuklar ve gençlerin üzerine doğru bu karışımı boşaltır. Sonra tekrar gelinin yanına iner. Birlikte evlerine girerler. Yukarıdan boşaltılan torbadan düşen elmayı yakalayan kişi kapıyı çalar, damat ya da sağdıçı çağırır. Elmanın kendisinde olduğunu ve vermek için isteklerini söyler. Pazarlık başlar. Pazarlık sonucu elma sağdıç ya da damada geri verilir (A. Olgunöz, Kişisel görüşme, 07 Nisan 2021; H. A. Ercan, Kişisel görüşme, 21 Nisan 2021).

Papaz Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün Zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı, Kadınlar kendi aralarında haremlık odasında oynar

Oyuncu Sayısı: En az dört kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Ergü köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

İki erkek gelin kılığına girer. Bu erkekler kadın elbisesi, şalvar, uzun kollu gömlek giyer. Başlarına da pullu yazma takarlar. Bir erkek de papaz rolünü oynar. Rolü için sırtına koyun postu bağlamış, yaşlı ve kambur biridir. Elinde bir sopa vardır. Keçi postundan yapılmış yapay bir sakal takar. Başında eski bir kabarık külah vardır. Bir kişi de yaramaz adam rolünü oynar. Bu kişi eski püskü elbise giyer. Elleri isle karartılmıştır. Oyuncular hazırlandıktan sonra gelin ve papaz düğün meydanına gelir. Yaramaz kişi de gelip düğün ahalisinin içine karışır. Gelin ve papaz meydana gelince düğün çalgısı eşliğinde oynamaya başlarlar. Bir süre sonra yaramaz kişi gelip oynayan gelinlere musallat olur. İslî elleri ile gelinlerin yüzünü boyar. Onları kaçırmak için uğraşır. Bunu gören papaz elindeki sopa ile yaramaza vurmaya başlar. Onu kovalar. Gelinler tekrar oynamaya başlar. Yaramaz tekrar gelip gelinleri rahatsız eder. Papaz yaramaza tekrar vurur. Yaramaz kaçır ve gelinler kurtulur. Oyun böylece devam eder.

Bu oyun kadınlar tarafından kadınların toplandığı odalarda da oynanır. Papaz ve gelinlere musallat olan yaramaz kişi erkek kılığına giren iki kadın tarafından icra edilir (N. Gündüz, Kişisel görüşme, 10 Haziran 2021).

Şavaklı'nın Köye Girişi Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: En az sekiz kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Doğanbeyli köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunda köy dışından bir sürü sahibi, karısı, iki kızı, köy muhtarı, iki delikanlı, ölüye seslendirme yapan bir erkek görev alır. Oyun köy dışından gelip köyün yaylasından faydalanıp, bütün ihtiyaçlarını tedarik edip, yayladan faydalandığı için köye ödemesini yaptıktan sonra ayrılmak üzere iken ölen sürü sahibinin cenazesini meydana indirilmesi ile başlar. Cenaze köyün mezarlığına defnedilecektir. Bunun için muhtarlıktan izin alınması gerekir. Sürü sahibinin karısı ve kızları cenazenin başında feryat figan ağlar. Muhtar köyden iki delikanlıya

sürüye sahip çıkmaları için emir verir. Bu delikanlılar sürü sahibinin kızlarına talip olanlardır. Muhtar sonra yerde üzeri beyaz çarşafı örtülü ölüye sorular sormaya başlar. Cevapları ölünün yerine ölünün yanına uzanan kişi cevap verir;

“MUHTAR: Dinin ne, kitabın ne?

SES: Dinim İslam, kitabım Kur'an, Allah bir gerisi yalan.

MUHTAR: Peyniri kaç sattın?

SES: 15 lira.

MUHTAR: Bu peynirin değeri 5 lira, sen satmışsın 15 liraya. Bunun cezası 15 değnek.”

Biri ölüye sopayla 15 defa vurur.

MUHTAR: Koyunun yünü kaç kilo?

SES: 75 kilo.

MUHTAR: Ama burada 50 kilo yazıyor. 25 kilosunu yemişsin, çalmışsın. Bunun cezası 25 değnek.”

Biri ölüye sopayla 25 defa vurur. Oyun böylece muhtarın soruları bitinceye kadar devam eder. Sorular bittikten sonra cenaze defnedilir. Kimsesiz kalan sürü sahibinin kızları delikanlılar ile karısı ise dul olan köy muhtarı ile evlendirilir (H. Yavuz, Kişisel görüşme, 07 Temmuz 2021).

İçinde Cinsel Öğeler Barındıran Oyunlar.

Al Bunu Ye Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Düğücülerin toplandığı ev odaları

Oyuncu Sayısı: Bir kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Topkapı köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Bu oyun tek kişi ile yapılan bir oyundur. Oyunun hazırlığı için düğün evinin bir odası seçilir. Düğün sahibi çağrılarak ondan biraz ip, bir çay tepsisi, başı topuz gibi olan kısa bir sopa ya da davul tokmağı ile uzunca erkek pardösüsü istenir. İstenenler getirilince oyuncu sopa ya da tokmağı ip ile iki bacağının arasına bağlar. Çay tepsisini üst elbisesinin içine koyar. Üzerine de pardösüyü giyer. Odadan çıkarak yemek yenecek olan odaya gider. Selamını vererek,

oturanlarla tek tek tokalaşır. “Düğünümüze hoş geldiniz, safalar getirdiniz” diyerek birkaç defa dolaşarak herkesle tekrar tekrar tokalaşır. Tokalaşma faslı şakanın yapılacağı kişinin yanına gelince sona erer. Oyuncu kişi ile konuşmaya başlar.

“OYUNCU: Tekrar hoş geldin, safalar getirdin.

MİSAFİR: Hoş bulduk, safa bulduk.

OYUNCU: Hayırdır neye geldin?

MİSAFİR: Düğüne geldim.

OYUNCU: Sen et yemeği yemeye de geldin değil mi?

MİSAFİR: Tabii yemek de yiyeceğiz.

OYUNCU: Yani sen et yiyeceksin?

MİSAFİR: Evet.

OYUNCU: Et mi yiyeceksin, et yiyeceğine al bunu ye.”

diyerek pardösüyü açarken iki bacağını gererek tokmağın yukarı doğru kalkıp üst elbisesinin içine sakladığı çay tepsisine vurmasını sağlar. Tepsiyeye vuran tokmağın çıkardığı ses ile birlikte odadakilerin kahkahası tutulmaz olur (N. Kamal, Kişisel görüşme, 13 Mart 2021).

Et Dağıtma Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası ve düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: Dört ya da altı kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çöpler köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunun hazırlığı için bir oda seçilir. Biraz ip, bir çay tepsisi, başı topuz gibi olan kısa bir sopa ya da davul tokmağı ile uzunca erkek pardösüsü hazırlanır. İstenenler getirilince oyuncu, sopa ya da tokmağı ip ile iki bacağının arasına bağlar. Çay tepsisini üst elbisesinin içine koyar. Üzerine de pardösüyü giyer ve meydana gelir. Oyun, öküzünü kesen bir adamın, eti satmak istemesiyle başlar.

“OYUNCU: Komşular ben öküzümü kesip satacağım. Kimler istiyorsa söylesin.” der. Komşuları ne kadar et istediklerini söylerler. Adam öküzü keser. Komşuları ise eti karkasın hangi kısmından istediklerini bildirirler.

“I. KOMŞU: Ben öküzün budunu isterim.

II. KOMŞU: Ben kafasını isterim.

III. KOMŞU: Ben si..ni isterim.”

Böylece bütün et dağıtılmış olur. Bir süre sonra öküzün sahibi dağıttığı etlerin parasını toplamaya gider. Önce komşularına sorar.

“OYUNCU: Sen ne almıştın.

I. KOMŞU: Ben budunu aldım.

OYUNCU: Ey komşular bu adam benim öküzün buduna benziyor mu?”

Oyuncu II. Komşuya döner;

“OYUNCU: Komşu sen ne almıştın.

II. KOMŞU: Ben kafasını aldım.

OYUNCU: Ey komşular bu adam benim öküzün kafasına benziyor mu?”

Oyuncu III. Komşuya döner;

“OYUNCU: Sen ne almıştın.

III. KOMŞU: Ben si..ni aldım.

OYUNCU: Ey komşular bu adam benim si..me benziyor mu?”

İzleyiciler kahkaha atarken oyuncu bir süre dolaştıktan sonra bu defa da etin parasını toplamaya çıkar.

“OYUNCU: Komşu ben sana et verdim. Parasını versene.

I. KOMŞU: Valla benim param yok.

OYUNCU: Onu (eti) yiyeceğine benim si..kimi ye”

diyerek bacaklarını gerer. Bacakların arasına bağlanan tokmak yukarı doğru kalkıp üst elbisenin içine saklanan çay tepsisine vurur. Tepsie vuran tokmağın çıkardığı ses ile birlikte izleyiciler kahkahaya boğulur. Sonra II. Komşuya döner;

“OYUNCU: Komşu ben sana et verdim. Parasını versene.

II. KOMŞU: Valla benim param yok.

OYUNCU: Onu (eti) yiyeceğine benim si..mi ye”

diyerek bacaklarını gerer. Bacakların arasına bağlanan tokmak yukarı doğru kalkıp üst elbisenin içine saklanan çay tepsisine vurur. Tepsie vuran tokmağın çıkardığı ses ile birlikte izleyiciler kahkahaya boğulur. Sonra III. Komşuya döner;

“OYUNCU: Komşu ben sana et verdim. Parasını versene.

III. KOMŞU: Valla benim param yok. Nerden vereyim.

OYUNCU: Onu (eti) yiyeceğine benim si..kimi ye”

diyerek bacaklarını gerer. Bacakların arasına bağlanan tokmak yukarı doğru kalkıp üst elbisenin içine saklanan çay tepsisine vurur. Tepsie vuran tokmağın çıkardığı ses ile birlikte izleyiciler kahkahaya boğulur. Oyun böylece sona erer (R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021).

Natır Oyunu (1).

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Yurtbaşı (Melikşerif) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun bir baba bir oğul iki kişinin köye gelip çoban olmak istemesi ile başlar. Babanın beline bir çember bağlıdır, çembere de bir tokmak bağlıdır. Köy ahalisi bunu kabul eder. Hayvanlarını çobanlara teslim ederler. Çobanlar hayvanları alıp dağa giderler. Fakat baba engellidir. Yürüyemez. Oğluna seslenir;

“BABA: Oğlum Natır!

NATIR: Buyur baba.

BABA: Sağ ayağımı ileri götür.

NATIR: Tamam baba.”

Natır gelir, babasının sağ ayağını istediği yere kaldırıp koyar. Bir süre sonra;

“BABA: Oğlum Natır!

NATIR: Buyur baba.

BABA: Sol ayağımı ileri götür.

NATIR: Tamam baba.”

Natır gelir, babasının sol ayağını istediği yere kaldırıp koyar. Bu arada bütün hayvanları kaybederler. Köye dönerler. I. Köylüye sorar;

“BABA: Sen ne katmıştın?

I. KÖYLÜ: Üç tane koyun katmıştım.

BABA: Aha sana koyun, aha sana koyun.”

Diyerek beline bağladığı tokmağı çembere vurarak ses çıkarır. Sonra II. Köylüye döner ve sorar;

“BABA: Sen ne katmıştın?

II. KÖYLÜ: Ben camış katmıştım.

BABA: Ne edecektin?

II. KÖYLÜ: Koşacaktım. (Çift sürecektim.)

BABA: Aha bunu koş, aha bunu koş.”

Diyerek beline bağladığı tokmağı çembere vurarak ses çıkarır. Sonra III. Köylüye döner ve sorar;

“BABA: Sen ne katmıştın?

III. KÖYLÜ: Ben üç tane katmıştım.

BABA: Ne edecektin atı?

III. KÖYLÜ: Binecektim.

BABA: Aha buna bin, aha buna bin.”

Diyerek beline bağladığı tokmağı çembere vurarak ses çıkarır. Oyun böylece biter (H. Sağırılı, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021).

Natır Oyunu (2).

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: Üç kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun üç kişi ile oynanır. Baba ve Anne ve bir oğuldan oluşun oyuncu ekibinden Baba ve Anne yaşlıdır. Genç oğulun ismi Natır'dır. Baba ve Anne yere uzanarak yatarlar. Üzerleri bir çul ya da çarşaf ile örtölür. Natır bir köşede oturmaktadır. Anne hemen uyumuştur. Baba uyuyamamıştır. Bir süre sonra oğluna seslenir;

“BABA: Oğlum Natır!

NATIR: Buyur baba.

BABA: Gel beni sola yatır.

NATIR: Tamam baba.”

Natır gelir, babasını sola çevirip yatırır. Bir süre sonra Baba yine seslenir;

“BABA: Oğlum Natır!

NATIR: Buyur baba.

BABA: Gel beni sağa yatır.

NATIR: Tamam baba.”

Natır gelir, babasını sağa çevirip yatırır. Bir süre sonra Baba yine seslenir;

“BABA: Oğlum Natır!

NATIR: Buyur baba.

BABA: Gel beni ananın üzerine yatır.

NATIR: Tamam baba.”

Natır gelir, babasını kaldırıp annesinin üzerine yatırır. Bir süre sonra Baba yine seslenir;

“BABA: Oğlum Natır!

NATIR: Buyur baba.

BABA: Evladım beni geri götür, ileri getir.

NATIR: Tamam baba.”

Natır gelir, babasını bir geri çeker bir ileri iter. Bu oyunda cinsel ilişki sembolize edilir. Oyun böylece biter (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Natır Oyunu (3).

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağıştaş köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

İki kişi tarafından oynanan oyunun hazırlık aşaması şu şekildedir. Öncelikle biraz ip, bir tane davul tokmağı, bir tane bakır ya da alüminyum çay tepsisi bulunup oyuncuya getirilir. Oyuncu tepsiyi üst elbisesinin altına göğsüne yerleştirir. Davul tokmağını ipe bağlayarak ipi de iki bacağına bağlar. Oyuncu bu halde düğün meydanına gelir. Bunu gören misafirler gülmeye başlar. Oyuncu bir gönüllü arar. Aranan gönüllü bulununca ona isminin “Natır” olduğı ve söylenen her şeyi yapması tembih edilir. Oyun böylece başlar. Oyuncu yürüyemeyecek kadar yaşlıdır. Seslenir;

“YAŞLI: Oğlum Natır!

NATIR: Buyur baba.

YAŞLI: Şu ayağımy şuraya getir.

NATIR: Tamam baba.”

Natır gelir, yaşlının sağ ayağını istediğı yere kaldırıp koyar. Bir süre sonra Yaşlı;

“YAŞLI: Oğlum Natır!

NATIR: Buyur baba.

YAŞLI: Şu ayağımy şuraya getir.

NATIR: Tamam baba.”

Natır gelir, yaşlının sol ayağını istediğı yere kaldırıp koyar. Bir süre sonra Yaşlı;

YAŞLI: Oğlum Natır!

NATIR: Buyur baba.

YAŞLI: Arkamı önüme getir.

Natır gelir, yaşlının istediğı şekilde durur. Yaşlı ayaklarını gererek ipe bağlı tokmağın yukarı doğru kalkarak göğsüne koyduğı tepsiye vurmasını sağlar. Oyun böylece biter (D. İmrek, Kişisel görüşme, 15 Mart 2021).

Tokmak Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: Bir kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun bir kişi tarafından icra edilir. Oyunu hazırlık aşaması vardır. Öncelikle biraz ip, bir tane davul tokmağı, bir tane bakır ya da alüminyum çay tepsisi bulunup odada oyuncuya getirilir. Oyuncu tepsiyi üst elbisesinin altına göğsüne yerleştirir. Davul tokmağını ipe bağlayarak ipi de iki bacağına bağlar. Oyuncu bu halde düğün meydanına gelir. Bunu gören misafirler gülmeye başlar. Oyuncu düğün meydanına geldiğinde bir yere gidecekmiş gibi bağırır.

“OYUNCU: Komşular, arkadaşlar’ya gidiyorum. Bir şey isteyen var mı? Söylesin getireyim.

DÜĞÜNDEKİLER: Bana getir. Bana getir. Bana getir. Bana getir.”

Diyerek ona isteklerini söylerler. Oyuncu istekleri topladıktan sonra meydana gideceğini söylediği yere gidiyormuş gibi yürümeye başlar. Bir süre dolaştıktan sonra gelir. Düğündekilere selam verir. Oradakiler ise “Hoş geldin” diyerek siparişlerini getirip getirmediğini sorarlar.

“OYUNCU: Sen benden istemiştin değil mi?

DÜĞÜNDEKİ KİŞİ: Evet.”

diye cevaplayınca oyuncu ayaklarını iki yana gererek ipe bağlı tokmağın yukarı doğru kalkarak göğsüne koyduğu tepsiye vurmasını sağlar ve

OYUNCU: Al sana” der. Bu diyaloglar sipariş verenler bitene kadar devam eder (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

İçinde Hayvan Benzetmeleri Barındıran Oyunlar.

Boğasak İnek Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy evlerinde erkeklerin bulunduğu odalarda

Oyuncu Sayısı: En az dört-beş kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Kalabalık bir grup tarafından oynanır. Öncelikle soba kurumu ile islenmiş ve yağlanmış bezler hazırlanır. Bir kişi inek rolünü üstlenir. Oyunu bilmeyenler boğa rollerini üstlenirler. İnek olan kızgınlığa gelmiş gibi davranır. Bir de ineğin sahibi vardır. Bu kişi ineği meydana getirir. İnek dört ayak üzerindedir. Boğaları oynayanlar da dört ayak üzerindedir. Boğalar dört ayak üzerinde kızgınlığa gelen ineğe, çiftleşmek için yaklaşırlar. Daha önce hazırlanmış isli ve yağlı bezler ineği oynayanın elinde hazırdır. Boğa ineğe yaklaşıncı inek aniden dönüp bu bezle boğanın yüzüne vurmaya başlar. Her gelen boğa dayak yer ve yüzü isler içinde geri dönmek zorunda kalır. Oyun böylece biter (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Cirit Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: Dört kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Doğanbeyli köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunu oynayacak kişi düğün meydanına çıkar. Düğün sahiplerinden cirit oynamak amacıyla iki adet at isterler. Bu atlar düğün sahibi yakınlarından seçilir. Düğün meydanında iki kale belirlenir. Cirit oynatacak olan diğer iki kişi bu atların sırtına biner. Ya da iki çocuk bindirilir. Atları koşturmaya başlarlar. Bu atlar yarıştırılır. Birkaç kez kaleler arası gidilip gelindikten sonra atlardan biri mutlaka yorulup yere yığılır. Bu kez de yere yığılan atın nallarının düştüğü bu yüzden koşamayacağı söylenerek bu at nallanmaya başlanır (H. Yavuz, Kişisel görüşme, 07 Temmuz 2021).

Kancık Camış (Camız) Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: Üç kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Doğanbeyli köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun üç kişi tarafından oynanır. Bir oyuncu camızın sahibi, bir kişi alıcı, bir kişi de camızdır. Bu oyunda camızı oynayacak kişi damadın akrabalarından seçilir. Camız seçildikten sonra beline bir ip bağlanır, belinden pantolonunun içine kısa bir sopa sokulur, dört ayak üzerine

getirilir. Camız hazır olduktan sonra camızın sahibi onu ihtiyacından dolayı satmak için yola koyulur. Düğün meydanında bir iki tur attıktan sonra alıcıyla karşılaşır. Alıcı camızın satılık olduğunu öğrenince talip olur. Fakat önce camızın çifte gidip gitmeyeceğini denemek ister. Camızın sahibi bunu kabul edince camız tarlaya sokulur. Durumuna bakılır. Alıcı camızı beğenince ödemeyi yapar, camızın hem boynuna hem de kalça tarafına birer çan takar. Camızı sürüp eve götürürken arada bir camızın pantolonuna sokulmuş sopadan çekip onu durdurur. Sopa çekilince kalçası acıyan camız dörtayak üzerinden düzelmeye çalışınca hem boynunda hem de kalçasında bağlı olan çanlar sallanmadan dolayı çalmaya başlar. Bu işlem alıcı istediği kadar devam eder. Her seferinde izleyiciler kahkahaya boğulur (H. Yavuz, Kişisel görüşme, 07 Temmuz 2021).

Koyun Mu Köpek Mi? Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: Yedi kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Bu oyun yedi kişilik bir ekip ile oynanır. Bu oyunculardan sadece bir kişisi oyunu bilmeyenlerden ya da düğün sahiplerinden seçilir. Bu kişi Hâkim olur. İki kişi Hâkimin yanında oturup onu kollarından sıkıca kavrarlar. Elllerinde yağlı is ile kirletilmiş bezler vardır. Hâkimin karşısına dört kişi gelir. Bunlardan ikisi dört ayak üzerinde dururlar. Biri koyun diğeri de köpektir. Bunların yanında ayakta duran iki kişi daha vardır. Bunlar da o hayvanların sahipleridir. Bu hayvanların sahipleri bir konuda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Hâkimin karar vermesini isterler.

“I. KİŞİ: Hâkim bey bu benim koyunum. Ama komşum köpek diyor. Siz karar verin.”
deyince II. Kişinin yanındaki köpek havlar.

“HÂKİM: Bu köpek.”

HÂKİM’İN YANINDAKİLER: Hâkim Bey dikkatli bakın bu köpek değil, bu koyun.”
diyerek ellerindeki kirli bezlerle hâkimin yüzüne vururlar.

II. KİŞİ: Hâkim bey bu benim köpeğim. Ama komşum koyun diyor. Siz karar verin.”
deyince I. Kişinin yanındaki koyun meler.

“HÂKİM: Bu koyun.”

HÂKİM'İN YANINDAKİLER: Hâkim Bey dikkatli bakın bu koyun değil, bu köpek.” diyerek ellerindeki kirli bezlerle hâkimin yüzüne vururlar. Oyun oyuncular istediği sürece yok köpektir, yok koyundur diye devam eder. Oyunun bitene kadar hâkim hem dayak yer, hem de yüzü simsiyah olur (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Öküz Alım-Satımı Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: En az iki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Doğanbeyli köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunu oynayacak kişi düğün meydanına çıkar;

“Dostlar benim iki öküzüm vardı, fakat biri öldü. İşimi yapabilmem için bir öküze ihtiyacım var. Bir öküz almaya geldim.”

diye derdini anlatır. Önce, erkek tarafı olan düğün sahibinin yanına gider. Ondan bir öküz ister. Bu öküz düğün sahibinin en yakın akrabalarından birisidir. Öküzü alıp meydana getirir. Onun sağlamlığını kontrol eder. Ayakları, sırtı sağlam mı, çifte, harmana gider mi? Öküzün boynuna bir çan takılır. Sonra onun boynuna öküz boyunduruğu geçirip elindeki ucu çivili sopa ile harmana koşar. Bu esnada şu mani söylenir;

“Öküz aldım çifte koştum,
Evlengine tohum saçtım,
Ben bir helal mala düştüm,
Hooo babam hoooo.”

Bu maniden sonra oyuncu elindeki ucu çivili sopa ile öküzü dürter.

“Tohumunu kuşlar yesin,
Öküzünü kurtlar yesin,
Öyle bir yar sevdim ki,
Onu da ben yiyeyim.”

Bu maniden sonra oyuncu öküzü nallar. Boynundaki çan ve boyunduruğu çıkarır. Güya öküzün boynu yara olduğu için yanık yağ sürer. Bu yağ aslında hayvan gübresidir. Bu sıvılaştırılmış hayvan gübresi öküzün boynuna sürülür.

Düğün meydanında birkaç tur attıktan sonra eğer öküzü beğenirse gidip sahibine parasını verip öküzü satın alır. Yok, eğer beğenmezse öküzün sahibine gidip onu teslim ederek başka bir öküz yani yakın derece akrabalarından bir kişi daha alıp onu harmana koşar. Bunu da beğenmezse bu kez kız tarafından birini seçer. Ona da aynı işlemi uygular. Sağlamlığını kontrol eder, harmana koşar. Beğenirse erkek tarafından seçtiği öküzü keser. Böylece kız tarafından bereket geldiği anlaşılmış olur. Oyun böylece bitmiş olur (H. Yavuz, Kişisel görüşme, 07 Temmuz 2021).

İçinde Meslek Öğeleri Barındıran Oyunlar.

Çoban Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Kış aylarında gece oynanmıştır.

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: En az 2 kişi ve köy odasında bulunanlardan bir kısmı

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kozlupınar (Hapanos) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Köy odasında oturanlardan biri daha önce anlaştığı birine işareti ile oda kapısını kimseye çaktırmadan sürgü ile kapattırır. Eline bir çobandeğneği alır. Daha sonra ortaya çıkıp;

“ÇOBAN: Ben size çoban olmaya geldim.

ODADAN BİRİ: İyi, tamam ol.

ÇOBAN: Davarı sürecem.

ODADAN BİRİ: İyi, peki gel sür.

ÇOBAN: Kıro, kırooo, haydin davara, haydin davara.” Diyerek odanın ortasında dolaşmaya başlar. Sürü otlatıyormuş gibi sesler çıkarır, bağırır, hayvanları yönlendirir, Bir süre sonra “Davar harmana, davar harmana” diyerek odadakilere vurmaya başlar. Odadakiler kaçmak istese de kapı kilitli olduğundan kimse dışarı çıkamaz. Böylece kapının önünde oluşan yığının dövülmesi devam eder. Dayak yiyenler pes edinceye kadar dayak faslı devam eder (A. Olgunöz, Kişisel görüşme, 07 Nisan 2021).

Kalaycı Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: En az dört kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kerer köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Kalaycı oyunu da Ay deve oyunu içerisinde oynanan bir oyundur. Bu oyun için oyuncular düğün meydanı dışında hazırlanırlar. Oyunda bir kişi kalaycı olur. Boynuna bir önlük geçirir, elinde bir torbası vardır. Torbanın içinde oyun esnasında kullanacağı tabak, tencere ve çekici vardır. Diğer bir kişi ise kalaycının oğlunu oynar. Bir kova ya da tasta küllü, isli ve çamurlu bir bulamaç hazırlanır. Ayrıca uzun bir sopa da oyun için hazır bulundurulur. Bu iki oyuncu dışarıdan oyun meydanına gelir, oradakilere selam verir. Hal hatır sorma faslından sonra kalaycı olduklarını söylerler. Kaplarını kalaylatmak isteyen varsa ona getirmelerini söyler. Bu arada düğün sahiplerinden birini alıp körük olarak kullanırlar. Bu kişiden, kollarını yana doğru açması istenir. Kişi kollarını yana doğru açınca, önceden hazırlanmış olan uzunca sopa elbise kolunun bir ucundan sokularak diğer kol ucundan çıkarılır. Böylece kişinin hareket etmesi kısıtlanmış olur.

Kalaycı oğluna bağırıp çağırarak, körüğü yakmasını, ateşi harlamasını söyler. Oğul bütün sinirini körükten çıkaracak şekilde ona eziyet eder. Körük hazırlandıktan sonra bu defa da kalaylanacak kap olarak diğer bir düğün sahibi seçilir. Bu kişide getirilip körüğün önüne oturtulur. Kalaycı daha önce hazırladığı torbasından kalaylanacak kabı ve çekici çıkarır. Kabı körüğün önüne oturttuğu kişinin başının üzerinde çekilemeye başlar. Böylece bu kişiye eziyet eder. Çekiçleme işi bittikten sonra hazırlanan bulamaç bu kişinin başına sürülerek kalaylama işi tamamlanır.

Bu işlem bittikten sonra kalaycı oğluna körüğün ağzını sıvamasını söyler. Kalaycının oğlu hazırlanan bulamaçtan bir avuç alarak körüğü oynayan kişinin ağzını, yüzünü bir güzel sıvar. Sıvama işleminden sonra kovada kalan bulamacı da körüğün başından aşağı döker. Böylece oyun biter. Oyun boyunca bütün konuşmalar doğaçlama gelişir (M. Köker, Kişisel görüşme, 07 Temmuz 2021).

Davar Sürme Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Zaman sınırı yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası ya da ev odaları

Oyuncu Sayısı: En az sekiz-on kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Köylüler köy odasında otururlarken sekiz-on kişilik bir ekip habersiz bir biçimde odaya dalarlar. Bunlardan biri doktor, diğerleri ise jandarma olur. Doktorun elinde sakladığı bir iğne ya da çuvaldız vardır. Jandarmaların elinde ise kısa sopalar vardır. Ekip odaya girince doktor kendini tanıtır. “Burada hastalık varmış. Onun için geldik. Sizleri muayene edeceğiz” der. Odadakiler kabul eder. Doktor muayeneye başlar. Muayene ettiği kişiye arada iğneyi batırır. İğneyi yiyen acıdan bağırınca doktor yanındaki jandarmaya “Bu sığırdan hastalık var. Sürün bunu” diye talimat verir. Jandarma elindeki sopa ile adama vurmaya başlar. Bir süre sonra doktor muayeneyi hızlandırıp “Bu sığırdan hastalık var, bu sığırdan hastalık var, sürün bu sığırdan. Evlatlarım çabuk sürün bu sığırdan” diye söyleyince jandarmalar sopalarla ahaliyi dövmeye başlar. Sopadan kaçmak isteyenler oda kapısına yönelince bu sefer de kapıyı tutan jandarmalardan dayak yerler. Oyun böylece sona erer (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

İçinde Şiddet Barındıran ve Sadece Eğlence İçin Oynanan Oyunlar.

Ağaç Biçme (Tomruk) Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Düğünün yapıldığı meydan

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Topkapı köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oynanacak oyunun ne olduğu söylenmeden misafirlere bir gönüllü seçiliyor. Seçilen gönüllünün güçlü kuvvetli ve kilolu olmasına dikkat ediliyor. Gönüllü seçildikten sonra yere yüzüstü yatırılarak kaçmasını engellemek için el ve ayakları bir halatla bağlanıyor. Bu iş bittikten sonra oyuncu düğündeki misafirlere sesleniyor.

“OYUNCU: Komşular ben ağaç biçeceğim. Kime ne lazımsa gelsin söylesin.

MİSAFİRLER: Bana bir kalas, bana bir balta sapı, bana kapılık tahta,” Diye isteklerini belirtiyorlar.

Oyuncu yerdeki yatan gönüllünün yanına giderek “Önce bu tomruğu düzeltmek lazım” diyerek elindeki sopa ile “Şurada dallar var, bunları düzeltelim.” Diyerek kollara vurur. “Şurada çok budaklı, burayı düzeltelim.” Diyerek ayak ve topuklara vurur. Oyuncu “Şurası düz değil,

burası yamuk, burası dengesiz, vb.” diyerek yere yatırdığı gönüllüyü elindeki sopa ile dövmeye devam eder (N. Kamal, Kişisel görüşme, 13 Mart 2021).

Aktar Aktar Oyunu (1).

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: Dört kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Köy odasında bacanın altında biri oturmuş ise diğer üç kişi oyuna başlar. Bacanın altında kimse yoksa bir kişi bir şekilde oraya oturtulur sonra oyun başlar. Bir kişi elinde bir kova su ile dama çıkıp bacanın başında bekler. Diğer iki oyuncu ellerine kibrit kutusu alarak ellerinde telefon varmış gibi birbirleriyle konuşmaya başlarlar.

“I. OYUNCU: Alooo, Bağıştaş mı?

II. OYUNCU: Alooo, Evet.

I. OYUNCU: Vagon yüklendi mi?

II. OYUNCU: Daha yüklenmedi.

I. OYUNCU: Haaa, yüklenmedi. Alooo, acele vagonu yükle.

II. OYUNCU: Tamam. Yüklendi.”

Bir süre bekledikten sonra tekrar telefon konuşması yaparlar.

“I. OYUNCU: Alooo, tren Çaltı’ya geldi mi?

II. OYUNCU: Geldi.

I. OYUNCU: Aktar aktar, oraya aktar.”

“Aktar aktar, oraya aktar.” cümlesini duyan, bacanın başında elinde su dolu kovayla bekleyen oyuncu, suyu bacadan altta oturan kişinin başına döker. Su dökülünce oyun sona erer (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Aktar Aktar Oyunu (2).

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: Beş kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağıştaş köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun beş kişi tarafından oynanan oyun için önce bir gönüllü seçilir. Bu gönüllü köyün ağası rolünü oynayacaktır. Ağa bacanın önüne oturtulur. İki kişi öküz olur, bir kişide çift süren ağanın marabasıdır. Diğer bir kişi de ağanın görmediğı elinde su dolu kova ile damda bacanın başında bekler. Ağa marabasına tarlayı sürmesi için emir verir. Maraba öküzleri alıp tarlayı sürmeye başlar. Maraba “Ha babam, deh babam” diye tarlayı sürmeye devam eder. Öküzlerle birlikte odanın içinde dönüp dururlar. Ağa bir yerde “Toprağı iyi aktar. Aktar, Aktar” dediğı anda damda bacanın başında bekleyen kişi elindeki kovadan suyu ağanın üstüne boşaltır. Ağa baştan aşağı ıslanmış olur (H. İmrek, Kişisel görüşme, 15 Mart 2021).

Ateşlim Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Bahar ve Yaz ayları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy yamacı

Oyuncu Sayısı: Köydeki genç sayısına göre değışkenlik gösterir

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağpınar (Kötür), Abrenk, Sarıkaya, Yuvalı, Tari, Zağgiri ve Ağveren köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun en az üçer iki grup tarafından oynanır. Bir grup ebe olur. Diğer grup kaçan ekiptir. Kaçan ekip köyün yamacında koşmaya başlar. Ebe olan grup ise onları kovalar. Amaç onları yakalayıp ebelemektir. Kovalamacada eller ile dokunarak ya da çelme atarak kaçanlar ebelenir. Oyun kaçan grup ebelenene kadar devam eder. Kaçan gruptan herhangi biri ebelenirse grupların rolleri değışir. Oyun böylece sürüp gider (H. A. Ercan, Kişisel görüşme, 21 Nisan 2021).

Ay Deve Oyunları.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: Kişi sınırlaması yoktur

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kerer köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Bu oyun birçok oyundan oluşur. Oyunların tümüne birden “Ay Deve” oyunu ismi verilmiştir. Oyun oynayacak oyuncular bir odada hazırlanırlar. Meydan koruyucusu başına bir özel yapılmış bir şapka takar, yüzünü siyaha boyar. Elinde ucu bağlanarak sertleştirilmiş bir halat vardır. Muhtarı oynayacak kişi kasket şapka, şalvar ve cepken giyer. Savcıcıyı oynayacak olan takım elbise giyer kravat takar. Jandarma komutanı ve jandarmalar askeri kıyafet giyerler. Bir kişi hâkim cübbesi giyer, gözüne gözlük takar ve hâkim olur. Diğer bir kişi kâtip olur. Bir erkek kadın kıyafeti giyer, başına yazma bağlayarak yüzünü tanınmayacak şekilde kapatır. Bir kişi de cezalandırılacaklara dökülecek olan karışımı bir kovada kepçe ile karıştırarak hazırlar. Bu karışım ayran, kül, toprak vb. gibi şeylerden hazırlanır.

Düğünlerde oynanan bu oyun için bir kişi düğünde müziği susturup;

“Ay deve oyunu çıkacak” diye seslenir. Düğüncüler hemen düğün meydanını oyun için boşaltırlar. İçeride hazırlanan oyun ekibi sahneye çıkar. Muhtar, hâkim ve kâtip kendileri için hazırlanmış olan masaya geçip otururlar. Hâkim oyuna başlar.

HÂKİM: Bizim cumhuriyet savcısı gelecekti ama yakında.”

KÂTİP: Hâkim bey alayım, geleyim.

HÂKİM: Yav sen getme, onlar gelirler herhalde.

KÂTİP: Tamam hâkim bey.

HÂKİM: Tamam hâkim bey, Tamam hâkim bey deyip durma. Senin konuşman bile düzgün değil.

KÂTİP: Tamam hâkim bey.

HÂKİM: Sana örgettiğim dersi, verdiğim stajı, bir eşeğe örgeteydim eşek şimdi dil döküyordu.

Kâtip hâkimin odasından çıkar gibi yapar. Bu sırada savcı eşeğe binmiş bir halde, kendisine eşlik eden jandarma komutanı ve jandarmalar ile birlikte gelir. Kâtip savcıcıyı karşılar sonra hâkime haber vermek için hâkimin kapısını çalıyormuş gibi masaya vurup;

“KÂTİP: Cumhuriyet savcısı geldi hâkim bey.

HÂKİM: Buyursun gelsin.

KÂTİP: Savcım buyur.

Savcı içeri girer.

SAVCI: Selamın aleyküm

HÂKİM: Aleykümselam. Safa geldin, hoş geldin savcı bey.

SAVCI: Allah razı olsun. Şimdi hâkim bey benim mesleğim vardı. Ben doktorluk yapıyordum. Anam istedi savcı oldum. Anamın hatırını kıramadım, yedi sene ilkokul okudum, tahsil yaptım, gece gündüz okudum, ondan sonra da devlet beni savcı olarak atadı. Şimdi burada da bir iki pata işler varmış. Bunları elbirliği ile düzelterek.

MUHTAR: Sayın savcım daha yeni tanıştık. Daha birbirimizi tanımıyoruz bile hemen yolsuzluk dedin.

KÂTİP: Savcım var mı bir isteğin?

SAVCI: Çekil lan şuradan.

HÂKİM: (Katibe) Yav ben sana biraz önce ne anlattım.

SAVCI: Ben daha önce burada doktorluk yaptım. Burada (Köyden bir ailenin adını söyler) ... giller var. Ben onlara saç ekim. Neyse şimdi bir iki duruşma alalım. Umarım vatana, millete hayırlı olur. Şimdi burada var hâkim bey. (Bir isim söyler) ...'ya duvara eksik taş koymuş, hemen gelip dilekçe vermişler. Bunlar s.ktiri boktan şeyler.

HÂKİM: Ben senin işine karışmam sayın savcım. Sen getirirsin benim işim yargılamak. Bizim kâtip vardı, ne oldu? (Kâtip gelip karşılarında durur.) bak savcım kimi derse alıp karşımıza getireceksin.

KÂTİP: Tamam hâkim bey.

HÂKİM: hele birini getir de deneme yapalım.

Kâtip gözüne kestirdiği birini alıp getirerek sandalyeye oturtur. Kendisi de onun karşısına oturur. Dava görülmeye başlar;

HÂKİM: Şimdi ben söyleyeceğim, sen yazacaksın.

KÂTİP: Tamam hâkim bey.

HÂKİM: Şimdi yaz oğlum.”

Aklına gelen şeyleri söyler. Kâtip ifade alıyormuş gibi karşısında oturttuğu kişinin bacaklarına sanki daktilo tuşlarına basıyormuş gibi vurmaya başlar. Bir süre böyle devam eder. Hâkim satır başı deyince kâtip karşısındakine tokat atar. Kâtibin karşısında oturan bütün süre içerisinde yüzüne sağlı sollu tokadı yer. Bu fasıl bittikten sonra hâkim, savcı düğüne katılanlardan birisinin ismini gizlice jandarma komutanına söyler. Komutan yanına jandarmaları alarak meydanda dolaşp söylenen kişiyi yakalayarak alıp getirir. Bu kişi genellikle düğün sahibi ya da akrabalarından biridir. Getirilen kişi sorgulanır. Bu süre boyunca

konuşmalar doğaçlama gelişir. Sonuçta getirilen kişi suçlu bulunur. Ceza olarak daha önceden hazırlanan karışım, kişinin dikkati başka bir yere çekilerek suçlunun başından aşağı dökülür. Bu oyun birkaç kere aynı şekilde devam eder. Oyunun bu bölümü hâkimin oğlunun gelip, okul için şehre gideceğini söylemesiyle biter.

Hâkimin oğlu gelip babasının elini per. Sonra;

“HÂKİM: Yolun açık olsun, inşallah okursun. Böyle gidip, böyle gelesin. (Bir takım el işaretleri yapar.) Nasıl gelesin? Yani benim gibi birini yanında getirmeyesin. Orada da elin p.lerine takılmayasın. Hadi sen oku bakalım.”

Deyip çocuğu gönderir. Tekrar dönüp masaya oturur. Jandarma komutanına seslenir:

“HÂKİM: Ya komutan var mı başka dava? Biz iyice boş kaldık.

KOMUTAN: Ben askerlerime eğitim yaptıracağım. Eğer müsaade ederseniz

HÂKİM: Müsaade senin.

Komutan askerlerin yanına gider. Askerler sıraya girer.

KOMUTAN: Hazır ol! (Ayrı durana) Adamın yanına gel kz. (Asker gelir. Komutan yüksek sesle) Sağa dnnnnme.

Komutu duyan fakat “me” hecesini duymadan sağa dönen askerleri dövmeye başlar.

KOMUTAN: Komutu duymadan nereye dönüyorsun. Kaç aylık askersin?

I. ASKER: Üç aylık.

KOMUTAN: İyi, iyi maşallah. (Diğerine) Sen kaç aylıksın?

II. ASKER: 12 aylık komutanım.

KOMUTAN: Sen kimin ocuğusun?

III. ASKER: Yusuf’un.

KOMUTAN: Hangi Yusuf?

Asker soyadını söyler.

KOMUTAN: Niye iki kere sorduruyorsun?

Asker güler.

KOMUTAN: Niye gülüyorsun?

Asker cevap vermeyince komutan tokadı atar.

KOMUTAN: Asker dediğin akı gibi olur, akı. Rahat!”

SAVCI: Komutan bir künyelerini okuttur. Bakalım biliyorlar mı?

Komutanın emri ile askerler künyelerini okumaya başlar. Şaşırانlar yine tokat yer. Komutan eğitime kaldığı yerden devam eder;

KOMUTAN: Geriye dön!

Askerler geriye döner.

Şınav vaziyeti al!

Askerler şınav pozisyonu alır.

Yirmiye kadar şınav çekilecek, başla.

Askerler komutan saymasıyla şınav çekmeye başlar. Bütün oyun boyunca meydanı koruyan kişi şınav çekemeyenleri ya da kaytarmaya çalışanları, elindeki ucu bağlanmış halatla döver. Şınav sayısı bitince askerlerin eğitimi de bitmiş olur.

Ay deve oyunları her düğünde düğün sahibine göre farklı doğaçlamalarla oynanır. Kimi düğünlerde de farklı oyunlar oynanır. Bu oyunlar; Kalaycı Oyunu, Doğum Oyunu, Davar Satma Oyunu'dur (M. Köker & İ. Köker, Kişisel görüşme, 07 Temmuz 2021).

Aynuz Boynuz Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: İstendiği zaman

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: En az on kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Pınaryolu (Divir), Avşarözü, Olgunlar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun en az beşer kişilik iki grup tarafından oynanır. Gruptan bir kişi ayakta durur. Diğerleri uzuneşek oyunundaki gibi bellerinden eğilerek ama aynı zamanda da birbirlerini tutarak sıralanırlar. Diğer grup koşarak eğilenlerin üzerine zıplar. Hepsi zıpladıktan sonra

“Aynuz boynuz,

Gece gündüz,

Seksen, doksan, yüz.”

diye tekerleme söylerler. Bu tekerleme bitmeden eğilenlerin sırtlarından düşerlerse yatan grupla yer değiştirirler. Eğer tekerlemeyi bitirirlerse eğilen grubun sırtına zıplamayı sürdürürler (C. Y. Aktaş, Kişisel görüşme, 22 Haziran 2021).

Cenaze Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: En az beş kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Meydanda düğün devam ederken oyunu oynayacaklardan birinin vücudu çulla sarılıp yüzünü hamur ile kapatılır. Göz ve ağız hizasına gelen hamur kesilip alınır. Birkaç kişi ağıtlar eşliğinde bu oyuncu düğünün olduğu meydana getirip genellikle çocukların ya da oyunu bilmeyen misafirlerin olduğu yerde yere bırakılır. Misafirler neler olduğunu anlamaya çalışırken, o ana kadar yerde ölü gibi yatan oyuncu düğün müziğinin ahengine uyarak yerde oynamaya başlar. Bu arada oyunu bilen köy ahalisi göz ucuyla misafirleri izlemektedir. Ölüdürün dirildiğini düşünen misafirlerin korkusu ahalide kâhkahaya neden olur (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Çır Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Bahar ve Yaz ayları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy meydanı

Oyuncu Sayısı: Köydeki genç sayısına göre değişkenlik gösterir

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağpınar (Kötür), Abrenk, Sarıkaya, Yuvalı, Tari, Zağgiri ve Ağveren köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun kalabalık iki grup tarafından oynanır. Bir yere çizgi çekilir. Belirli bir mesafe seçilerek bir taş dikilir. Başlayacak ekip çizginin arkasına geçer. Diğer gruptan bir kişi belirlenir. Bu ebedir. Ebenin amacı yakalanmadan koşup dikilen taşa dokunmaktır. Çizginin arkasındaki grubun amacı ise taşa dokunmak isteyen ebeyi taşa dokunmadan yakalamak ve ayağına çelme (gırık atma) takıp düşürmektir. Koşan gruptan herhangi biri ebeyi yakalarsa bu defa diğer grup aynı amaç için çabalar. Oyun böylece sürüp gider (H. A. Ercan, Kişisel görüşme, 21 Nisan 2021).

Çorap Kimin? Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle düğün zamanları oynansa da zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da sağdıç evi

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Yazıkaya, Cennetpınar ve Verimli köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Odada bulunanlardan biri, çok kötü kokan bir çorap bulup getirir. Damadı yanına çağırarak çorabı koklatır. “Hele kokla bakalım. Bu çorap kimin?” dedikten sonra, damat çorabı koklarken, odada bulunan ve sesi güzel olandan bir türkü söylemesini ister. Türkü söylenir, oradakiler eğlenir. Bu süre boyunca, damat çorabı koklamaya devam eder. Türkü sona erince, “Damat bey tanıdın mı kokuyu? Bak bakayım kimin kokusu bu? Kimin ayaklarından, bu çorap kimin?” diye sorar. Damat bilemeyince başka bir çorap getirirler ve aynı şey tekrar eder. Oyuncu oyunu bitirmek istediğinde de, damat hala çorabın kimin olduğunu bulamamışsa cezayı çekmek zorunda kalır. Bu ceza, sabun yemekten, salça yemeye, susuz kekten, içi boşaltılıp baharat ya da birbirine zıt tattaki yiyeceklerle doldurulmuş salatalık yemeye kadar çeşitlilik gösterir (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Daktilo Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle düğün zamanları oynansa da zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da sağdıç evi

Oyuncu Sayısı: En az iki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Köyün muhtarı yaşanan bir sorun ya da üst makamlardan bir istek vb. için bir dilekçe yazılması gerektiğini, fakat bunun için bir daktiloya ihtiyacı olduğunu söyler. Odadakiler, damat, sağdıç, damadın akrabaları ya da odada oturan herhangi biri için “Bundan çok güzel daktilo olur.” diyerek onu muhtarın önüne getirir. Getirilen kişi muhtarın önünde diz çökerek oturur. Muhtar, önünde oturan kişinin kulaklarından tutar, ahaliye seslenir.

“MUHTAR: Arkadaşlar köyümüze yeni bir daktilo getirdim. (Diyerek oturan kişiye sağlı sollu tokat atar.) Hayırlı olsun daktilomuz. (Diyerek oturan kişinin kulaklarını çeker ya da bükür.) Vali beye, kaymakam beye dilekçe yazacağım. İsteklerinizi söyleyin, yazayım.”

VATANDAŞ: Muhtarım ben köyümüze su getirilmesini istiyorum. Yazar mısınız?

MUHTAR: Tamam. (Muhtar yazmaya başlar.) Köyümüze (çeneyi çeker, kulaklara asılır.) ... bölgeden ... kadar su kanalı yapılması arz ederiz. (Nokta deyip bir tokat atar.)

VATANDAŞ: Sayın muhtarım ben de köyümüze havuz istiyorum. Köyümüzde deniz yoktur, ben de havuz istiyorum.

MUHTAR: Tamam yazıyorum.”

Diyerek aynı hareketleri devam ettirir. Her cümlede, her noktalama işaretinde, oturan kişinin yüzüne, omuzuna tokat atar, bir yerlerini çekiştirir. Kimi zaman muhtar: “ Arkadaşlar ben yorulдум. Biriniz şu cümleyi yazın.” Ya da “ Şu cümlenin noktasını, virgülünü, noktalı virgülünü koyun.” Diyerek, odada oturanların da daktiloya eziyet etmesini sağlar. Muhtarın ve köylünün istekleri bitince, oyun da bitmiş olur. Bu oyunda delikanlıbaşı istediği takdirde damada vekâlet edebilir (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Damat Kaçırma Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy içi

Oyuncu Sayısı: Değişkenlik gösterir

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağıştaş, Gözaydın (Bizmişen), Doğanbeyli köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Damat kaçırma oyunu bilindiği için sağdıç damadı düğün boyunca yalnız bırakmamaya çalışır. Fakat köyün gençleri de damadı kaçırmak için fırsat kollarlar. Düğünün herhangi bir anında damat kaçırılrsa da genellikle gerdege yakın bir zaman tercih edilir. Bir şekilde sağdıç ekarte edilir ve damat gençler tarafından kaçırılıp bir yerde rehin alınır. Damadın yokluğu fark edilince düğün sahibi ya da sağdıç damadı aramaya başlarlar. Damat bulunamayınca gençlerden bir kısmı damadı bulma karşılığında isteklerde bulunurlar. Ya da kaçırılanlar isteklerini düğün sahibine bildirirler. Ödenecek fidyede iki taraf anlaşınca damat düğün evine geri getirilir. (H. İmrek, Kişisel görüşme, 15 Mart 2021).

Doğanbeyli köyünde istekleri karşılanmayan gençler damadı kaçıırıp sulandırılmış hayvan gübresinin içine yatırırılar. Düğün sahibi damadı geri alabilmek için damadın tek ayakkabısının ağırlığınca para ödemek zorundadır.

Damat bırakıldıktan sonra kaynanası için türkü yakar;

Kaynanamın paçası,
İlik tutmaz yakası,
Paçasından akıyor,
Sarı, sarı kakası.

Gelin kayınbabası ve kaynanası için söyler;

“Kaynanam kara tarak başıma batar,
Kaynatam kara köpek kapıda yatar,
Gelin hanım olmuş adam tutar.” (H. Yavuz, Kişisel görüşme, 07 Temmuz 2021).

Davar Satma Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: En az on beş-yirmi kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kerer köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Bu oyun için oyuncular düğün meydanı dışında hazırlanırlar. Oyunda iki kişi koyun sürüsü sahibi olan ağa rolünü üstlenir. İki kişi bu ağaların eşlerini oynarlar. Bunlar kadın kıyafeti giyerek vücudu deforme edecek şekilde göğüslerini büyütürler. Bunun için bez, plastik top vb. gibi malzemeler kullanırlar. Bir kişi ağaların kâhyası olur. Bir kişi kepenek giyip eline bir değnek alarak çoban olur. Sekiz-on kişi de boyunlarına çan takıp, üzerlerine koyun postu alarak koyun olurlar. Bunlar tüm oyun boyunca dört ayak üzerinde gezerler. Bir kişi ise meydan koruyucusu olur. Bu kişi başına bir özel yapılmış bir şapka takar, yüzünü siyaha boyar. Elinde ucu bağlanarak sertleştirilmiş bir halat vardır.

Düğünlerde oynanan bu oyun için bir kişi düğünde müziği susturup; “Ay deve oyunu çıkacak” diye seslenir. Düğüncüler hemen düğün meydanını oyun için boşaltırlar. Meydana ağaların ve eşlerinin oturması için dört sandalye getirilip yerleştirilir. Meydan koruyucusu düğün meydanına girdiği an, ondan dayak yememek için izleyicilerden hiç kimse oyun alanına girmez. Bundan sonra hazırlanan oyun ekibi sahneye çıkmaya başlar. Önce ağalar ve eşleri

gelip oyun alanındaki sandalyelere otururlar ve kendi aralarında doğaçlama sohbet ederler. Sonra çoban koyun sürüsünü sahneye getirir. Arada elindeki değnekle koyunlara vurarak onları yönlendirir. Çoban oyun alanında koyunları bir iki tur dolaştırdıktan sonra onları süt sağım yerine getirir. Kâhya çobanın yanına gelir. Hal hatır sorularından sonra;

“ÇOBAN: Ağama söyleme ama keçiyi kurt kaptı.

KÂHYA: Nerede kaptı.

Çoban izleyicilerin de bildiği bir bölgenin adını söyler. Kâhya koşarak ağaların oturduğu yere giderek onlara durumu anlatır. Bunu duyan ağa; “Artık bıktım bu Afgan çobandan, bıktım.” Diyerek çoban ve koyunların olduğu yere gelir. Yanında diğer ağa, eşler ve Kâhya vardır. Ağa Çobana durumu sorar;

“AĞA: Ne oldu oğlum?

ÇOBAN: Valla anlamadım ağam, kurt kaptı keçiyi.

AĞA: Keçi mi? Ne keçisi ulan bir inekti o, inek. İnek kadar süt veriyordu.

Ağa çobanı dövmeye başlar.

“AĞA: Bıktım ulan senden, bıktım.

(Kahya’ya)

AĞA: Ben bu Afgan çobanı kovuyorum. Bana Avrupalı bir çoban bulun.

KÂHYA: Baş üstüne ağam.”

Meydan koruyucusu oyun alanını dolaşmaya başlar. Elindeki halatla kime vurursa yeni çoban o olmak zorundadır. Yeni çoban seçilen kişi itiraz edecek olursa, oyuna katılana kadar dayak yemeye devam edeceğini bildiği için, mümkün olan en kısa sürede gelip kâhyanın yanında yerini alır.

“KÂHYA: Ağam Avrupalı çoban geldi.

AĞA: Sen Avrupalı mısın?

ÇOBAN: Evet.

AĞA: Ben Afgan çobanlardan bıktım. Bakalım sen yapabilecek misin bu işi.

ÇOBAN: Yaparım ağam.

AĞA: İyi hadi bakalım, al bu koyunları yay.”

Yeni çoban ve meydan koruyucusu koyunları, kimi zaman değnekle döverek, kimi zaman seslenerek meydanda birkaç tur attırdıktan sonra tekrar sağım yerine getirirler. Bu defa

da ağaların eşleri koyunları sağmak isterler. Fakat koyunlarda süt olmadığını, çobanın bu işi beceremediğini söylerler. Ağa artık bu işten bıktığından koyunları satmak ister. Kâhyaya;

“AĞA: Bana bir tüccar bulun. Artık bıktım, bu koyunları satam da kurtulam.

KÂHYA: Baş üstüne ağam.”

Meydan koruyucusu tekrar oyun alanını dolaşmaya başlar. Elindeki halatla kime vurursa tüccar o olmak zorundadır. Seçilen kişi itiraz edecek olursa, oyuna katılana kadar dayak yemeye devam edeceğini bildiği için, en kısa sürede gelip kâhyanın yanında yerini alır.

“KÂHYA: Ağam tüccar geldi.

AĞA: Tamam, gelsin.

Tüccar gelir. Ağa tüccarla tanıştıktan sonra;

AĞA: Ben bunları satacam. Kaç para verirsin?

TÜCCAR: Hele bir koyunlara bakayım.

AĞA: Tamam, bak hele.

Tüccar koyunları kontrol eder. Sonra ağaya dönerek;

TÜCCAR: Bunlar iyi beslenmemiş. Bunlar ancak beş lira eder.”

Diyerek cebinden beş lira çıkarıp ağaya uzatır. Buna kızan ağa tüccarı döverek kovar. Kâhyaya;

“AĞA: Bana daha zengin bir tüccar bulun.”

Ağanın bu isteğini duyan meydan koruyucusu bu sefer düğün sahibini getirir. Aynı pazarlık yine başlar. Düğün sahibi ağanın kabul edeceği miktarı söyler. Ağa bir şartla kabul eder. O şart da ağa oğlunu sünnet ettirecektir. Sünnette çalacak olan davulcu ve zurnacının parasını da verecektir. Düğün sahibi bunu kabul eder ve parayı verir. Aslında verilen bu para oyunculara verilen bahşıştir. Ağayı oynayan oyuncu parayı alır ve gidip bir kısmını sünnet olan çocuğa verir. Diğer kısmını ise davulcu ve zurnacıyı çağırıp onlara verir. Sonra “Haydi çalın da oynayalım” deyip izleyicileri halaya çağırır. Bütün oyuncular ve halay çekmek isteyen izleyiciler oynamaya başlar. Oyun böylece bitmiş olur (İ. Köker, Kişisel görüşme, 07 Temmuz 2021).

Değirmen Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köydeki ev odaları

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çöpler, Sabırlı, Ortatepe, Bağıştaş, Yakuplu, köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma şekli:

Oyun iki kişi ile oynanır. Bunlardan biri oyunu bilmeyendir ve sorulara cevap verendir. Diğeri ise oyunu bilen ve soru sorandır. Önce bir ip getirilir ve ipe üç düğüm atılır. Her düğümün bir sorusu ve bir cevabı vardır. Birinci düğümün sorusunun “Neredeydin?”, cevabının ise “Değirmende”, ikinci düğümün sorusunun “Kim vardı?”, cevabının ise “Değirmenci”, üçüncü düğümün sorusunun “Yemin et”, cevabının ise “Valla billah” olduğu her iki oyuncuya öğretilir. Birkaç defa böyle tekrar edilir.

“I. OYUNCU: Neredeydin?

II. OYUNCU: Değirmende.

I. OYUNCU: Kim vardı?

II. OYUNCU: Değirmenci.

I. OYUNCU: Yemin et.

II. OYUNCU: Valla billah.”

Sonra cevap veren oyuncunun kulağı kapatılıp bu sorulara cevap vermesi istenir. Oyuncu tamam deyince oyuncunun kulağı kapatılır. Soru soran ise elinde düğümlü ip ile karşısına oturup soruları değiştirerek sorar, o da cevap verir.

“I. OYUNCU: Ananı nerde s..ktiler?

II. OYUNCU: Değirmende.

I. OYUNCU: Kim s..kti?

II. OYUNCU: Değirmenci.

I. OYUNCU: Yemin et.

II. OYUNCU: Valla billah.”

İzleyenlerin gülmesi ile cevap veren oyuncu bu işte bir bityeniğinin olduğunun farkına varır ama oyun bitmiş olur (R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021).

Deli Kız Sinin Geliyor Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: En az iki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Doğanbeyli köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun erkekler tarafından davul zurna eşliğinde oynanır. Deli kızı oynayan erkek kadın kılığına girmiş eli çolak, sırtı kambur, ayağı topal v.b.dir. Davul-zurna eşliğinde halay çekilirken oyun oynayanlar müziğin ritmine uyan bir şekilde karşılıklı konuşurlar. Karşılıklı konuşmalar esnasında taklide de başvururlar. Söylenen türkünün her dizesini iki kere tekrarlarlar.

“KADIN: Deli kız sinin geliyor.

KIZ- Hani ya niye gelmedi?

KADIN-Geldi de geri döndüler.

KIZ- Ne kusurumu buldular?

KADIN-Beline de kırık dediler

Kıçına da çıkık dediler.”

Bu arada kız bir eliyle kalçasına vurup göstererek;

“KIZ- De kurbanın olayım

Hani ya bunun kırığı?

Hani ya bunun çıkığı?”

diyerek oyuna devam eder.

“KADIN- Deli kız sinin geliyor.

KIZ- Hani ya niye gelmedi?

KADIN-Geldi de geri döndüler

KIZ- Ne kusurumu buldular?

KADIN- Başına da kel dediler.”

Bu arada kız kafası kel birini göstererek;

“KIZ- De kurbanın olayım

Hani ya bunun keloşu?”

diyerek oyuna devam eder.

“KADIN- Deli kız sinin geliyor

KIZ- Hani ya niye gelmedi?

KADIN-Geldi de geri döndüler

KIZ- Ne kusurumu gördüler?

KADIN- Ayağına topal dediler.”

Bu arada kız kafası kel birini göstererek;

“KIZ- De kurbanın olayım

Hani ya bunun topalı?”

diyerek oyuna devam eder.

“KADIN- Deli kızım bağlama.

Gidiyorsun ağlama

Selam söyle halana.” (H. Yavuz, Kişisel görüşme, 07 Temmuz 2021).

Dıngıl Fos Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: İstendiği zaman

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: En az altı kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Pınaryolu (Divir), Avşarözü, Olgunlar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun en az altı kişi ile oynanır. Oyunun bir yöneticisi vardır. Elinde tula bulunur. Tula çaputların birbirine sarılarak oluşturulan bir çeşit iptir ve çok serttir. Oyunda oynamak isteyen isteyenler bir halka oluşturacak şekil yere otururlar. Yönetici elinde tula ile çemberin etrafında döner. Yönetici halkanın etrafında dönerken “Dıngıl fos, dıngıl fos, dıngıl fos” diye söyler ve birini söylediği kelimeleri söyleyecek ilk kişi olarak belirler. Halkada oturanlar sırayla “ Dıngıl fos, dıngıl fos, dıngıl fos” diye tekrar ederler. Bu söyleme gittikçe hızlanır. Oyun yöneticisi yanlış söyleyeni elindeki tula ile dövmeye başlar. Dövülen kişi yerinden kalkarak halkanın etrafında bir tur atarak, bu arada da dayak yiyerek gelip yerine oturur. Oyun oynayanların istediği sürece böyle devam eder (C. Y. Aktaş, Kişisel görüşme, 22 Haziran 2021).

Dız Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle düğün zamanları oynansa da zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da sağdıç evi

Oyuncu Sayısı: En az beş-altı kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunun oynanabilmesi için önce bir ebe belirlenir. Genellikle damat, sağdıç ebe yapılır, fakat odada oturan herhangi biri de gönüllü olarak ebe olabilir.

Ebe odanın ortasına gelir. Sağ elini, sağ gözünün yanına gelecek biçimde, at gözlüğü gibi yerleştirir. Amaç arkasındaki kişileri görmemektir. Sol elini ise sağ koltuğunun altına, avucu dışarı bakacak şekilde, açık biçimde yerleştirir. Ebenin karşısına da bir kişi geçer ve onun arkasını görüp görmediğini kontrol eder. Diğer oyuncular ebenin arkasında iki kolları açık biçimde “dızzzzzzz” diyerek dolaşır. Oyuncular bir taraftan “dızzzzzzz” diye dolaşırken, diğer taraftan ebenin koltuğunun altına koyduğu eline vurur. Ebe, tokadı yediği anda arkasını döner ve kimin kendisine vurduğunu tahmin ederek bir isim söyler. İsim doğru ise vuran kişi ebe olur, doğru değilse ebe tekrar eski pozisyonunu alır ve oyun kaldığı yerden devam eder. Kimi zaman da oyuna katılmayıp, odada oturanlardan biri, ebeye vurarak tekrar yerine oturur. Böylece ebe doğru tahminde bulunamayacak ve dayak yemeye devam edecektir. Oyun oyuncuların istediği sürece devam eder (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Dız Dız (Vız Vız) Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: Üç kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çöpler, Yurtbaşı (Melikşerif), Doğanbeyli köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun üç kişi tarafından oynanır. Ortada bir kişi vardır. Başında şapka bulunur. Bu kişinin sağında ve solunda birer kişi daha ayakta dururlar. Sağda duran kişi sol eli ile avucu dışarıya bakacak şekilde sağ yanağını kapatır. Solda duran kişi de sağ eli ile avucu dışarıya bakacak şekilde sol yanağını kapatır. Ortada duran kişi her iki elinin işaret parmakları ile burun

kanatlarına vurarak “İııııııııı” sesi çıkarır. Bu sesi çıkarırken eğilip kalkar. Aynı zamanda da sağ ya da soldaki kişiye vurur. Bu vurma esnasında sağ ve solda duran kişilerden tokadı yiyen kişi sadece şapkasını düşürmek için ortadaki kişinin şapkasına vurmaya çalışırlar. Şapkayı düşürmeyi başaran kişi ortaya geçer. Oyun istendiği süre bu şekilde devam eder.

Yurtbaşı (Melikşerif) köyünde aynı şekilde oynanıyor. Bu oyuna “V1Z V1Z” oyunu deniyor. Ortadaki kişinin ismine ise “Kör Arı” deniliyor.

Bu oyun Doğanbeyli köyünde “arı cıngırgır” oyunu diye adlandırılıyor. Oyun üç kişi ile oynanıyor. Ortada bir kişi vardır. Bu kişinin sağında ve solunda birer kişi daha vardır. Bu sağ ve soldaki kişilerin ellerinde birer sopa vardır. Her üç oyuncu oturur vaziyettedir. Ortada duran kişi her iki elinin işaret parmakları ile burun kanatlarına vurarak “İııııııııı” sesi çıkarır. Aynı zamanda da sağ ya da soldaki kişilere vurur. Bu esnada sağ ve soldaki kişilerde ortadaki kişinin ellerine vurmaya çalışırlar. Vurmaya başaran kişi ortaya geçer. Oyun böylece devam eder (R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021; H. Sağırılı & R. Sağırılı, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021; H. Yavuz, Kişisel görüşme, 07 Temmuz 2021).

Doğum Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: En az beş kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kerer köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Ay deve oyunu içinde oynanan bu oyun için masanın altı görünmeyecek şekilde bir örtü ile kapatılır. Aynı zamanda bir kişi bir (ve ya iki) tane çocuk alıp masanın altına girer. Orada o çocukları soyup çıplak hale getirir. Ay deve oyununda oynayan kadınlardan biri doğum yapacakmış gibi sancılanınca masanın üzerine yatırılıp doğum pozisyonuna getirilir. Üzeri bir çarşaf ile kapatılır. Bir doktor gelip doğuma yardımcı olur. Kadının bir süre sancı çekmesi, bağırması sonrasında doktor masanın altında hazır bekleyen çocuğu ayaklarından tutup kaldırarak izleyenlere gösterip çocuğun kalçasına tokat atar. Oyun böylece bitmiş olur. Oyun boyunca bütün konuşmalar doğaçlama gelişir (M. Köker, Kişisel görüşme, 07 Temmuz 2021).

Doldur Gele Ver Gele Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Kış aylarında

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy içi

Oyuncu Sayısı: Oyuncu sayısı köydeki genç sayısına göre değişmektedir.

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çit köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Kış aylarında oynanan bu oyun için köyün gençleri bir yerde toplanırlar. Ucuna uzun ve sağlam bir ip bağlanmış sepet hazırlarlar. Bir genç de yanına heybe ya da çuval alır. Daha sonra köydeki her evin damına çıkarlar. Damlar eski düz toprak damlardır. Damda bulunan bacadan aşağıya sepeti salarlar. Bütün gençler bir ağızdan bacadan aşağı “Doldur gele, ver gele” diye bağırıp sepeti birkaç defa yukarı çekip bırakırlar. Ev sahibi gençlerin sesini duyunca sepete dut, pestil, nohut (ev leblebisi) koyar. Gençler sepeti çekip alırlar. Yiyecekleri heybe ya da çuvala yerleştirirler. Dolaşılacak evler bitince toplanan yiyecekler gençler arasında pay edilir (M. Yavuz, Kişisel görüşme, 13 Mart 2021).

Eşim, Eşim Seni İten Kim? Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: İstenildiği zaman

Oyunun Oynanma Yeri: Açık bir alan

Oyuncu Sayısı: En az dört kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Apçağa köyü

Bu oyun erkek kadın karışık oynanabilmesine karşın genelde genç kadınlar tarafından oynanır. Oyun en az dört kişi ile oynanabilse de kalabalık bir ekip tercih edilir. Oyunda en az ikişer kişilik iki grup olur. Oyun için bir başlangıç ve bir bitiş noktası belirlenir. Bir grup önde durur, diğer grup onların arkasına geçer. Öndeki gruptakiler iki elini, dürbünle uzağa bakıyorlarmış gibi gözlerine koyarlar. Amaç arkadakileri asla görmemektir. Arkadaki gruptan biri öndeki gruptan birini öne doğru itekler. Öndeki gruptan iteklenmeyen iteklenene sorar;

“Eşim, eşim. Seni iten kim?”

İteklenen arkadaki gruptan birinin ismini söyler. Söylediği doğru çıkarsa, gruplar yer değiştirirler. Oyun tekrar başlar. Eğer belirlenen noktaya kadar itekleyen kim olduğu bilinmezse, itekleyen grup, oyunun bitiş noktasından başlangıç noktasına kadar iteklenen grubun sırtına binerek döner. Oyun böylece istenildiği kadar devam eder (A. Aydın, Kişisel görüşme, 04 Kasım 2021).

Gelin Kaynana Kavgası.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün Kınası zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Gelin evi

Oyuncu Sayısı: Sınırlama yoktur

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Apçağa, Toybelen (Gemürgap), Yuva (Geruşala) köyleri ile Kemaliye Bahçe Mahallesi

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Gelin kınasından iki gün önce gelin başına kına konur. Kına konmadan iki gün sonra gelin evinde kadınlar, kız çocukları ve buluş çağına gelmemiş erkek çocuklar kına gecesi için toplanırlar. Sazlı sözlü eğlence yapılır, şarkılar, maniler söylenir. Sıra gelin kaynana kavgası oyununa geldiğinde, gelinin kaynanası rolünü, gerçek kaynana çok yaşlı değilse kendisi oynar. Eğer yaşlı ise onun yerine başka biri oynar. Gelin rolünü ise gelen misafirlere bir kadın oynar. Bu iki kadın tef ile yapılan müzik eşliğinde karşılıklı oynayarak atışırlar.

“GELİN: Kaynanam kara mesti
Beni oğluna kesti
Kestiyse yar küstü
Akşam bağrına bastı.

KAYNANA: Biz gelin getirdik ki iş ede
Üç minderi beş ede.
Biz gelin getirmedi ki
Bizimle döğüş ede.

GELİN: Kaynanayı ne etmeli
Kaynar kazana atmalı
Yandım gelin dedikçe
Altına odun atmalı

KAYNANA: Dağların başı emir
Ne söylersen emir gelin
O oğlanı ben doğurdum

Gel vücudumu kemir gelin.” (A. Aydın, Kişisel görüşme, 04 Kasım 2021).

Yukarıdaki atışmanın dışında şunlarda söylenmektedir.

“GELİN: Kaynanayı ne etmeli,
Merdivenden itmeli,
Paldır küldür giderken,
Arkasından gülmeli.

KAYNANA: Konsol üstümde pekmez,
Kimse nazını çekmez,
Oğlumun aldığı maaş,
Senin süsüne yetmez.

GELİN: Telgrafın direği,
Kaynananın yüreği,
Şeytan bana diyor ki,
Kır başında küreği.

KAYNANA: Patlıcanı kuruttum,
Dama çıktım durukdum,
Eşek beyni yedirdin,
Bildiğimi unuttum.

GELİN: Karşıda vardır gedik,
Olmuşsun deli hödük,
Oğlun şeker getirdi,
Sensiz oturduk yedik.

KAYNANA: Patlıcanın tohumu,
Gelin yemiş b..kumu
Yakında oh çekerim,
Bir enüğün oldumu.

GELİN: Kazanı düz koy kaynana,
Suyunu süz koy kaynana,
Oğlun beni seviyor,
Çatla, patla kaynana.

KAYNANA: Biz gelin getirdik ki iş ede
Üç minderi beş ede.
Biz gelin getirmedi ki
Bizimle döğüş ede.

GELİN: Kaynananın iyisi,
Derin olsun kuyusu,
Yorganının altında,
Soksun yılan yavrusu.

KAYNANA: Kaynanalar hacıdır,
Hem bu evin tacıdır,
Kaynanayı anlayın,
Oğluna duacıdır.

GELİN: Etme kaynana zulüm,
Şimdi gelecek oğlun,
Bükülmüş artık belin,
Günahtan artık korun.

KAYNANA: Oğlumu öğütledin,
Sandığım didikledin,
Sabahtan beri çağırım,
Hotik² bile demedin.

GELİN: Ecelin yakın kaynana,
Halan şükret kaynana,

²Hotik: Kötü söz

Allaha dileğim var,

Dilin yana kaydana.

GELİN: Kaynanaanın metini,
Yılan yiye etini,
Üstüne dokuz mertek,
Ben verem parasını.

KAYNANA: Kaynanaalar hacıdır,
Gelin dili acıdır,
İyi tut kaynanayı,
Sana bir yardımcıdır.

GELİN: Sandığın açam kaydana,
Kefenin biçem kaydana,
Haftasına sürmeye,
Yeren geçem kaydana.

GELİN: Görümcenin dili var,
Öldürseler yeri var,
Her gün, her gün gelmesin,
Kocasının evi var.

GELİN: Rafa filcan koydum,
İçine mercan koydum,
Kaynanamın adını,
Boçcikli sıçan koydum.” (Efe, 1971, ss.94-95).

Gögercin (Güvercin) Taklası Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Düğünün yapıldığı meydan

Oyuncu Sayısı: 5 Kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kemaliye (Eğir) Merkezi

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Önce bir oyun yöneticisi ve dört gönüllü seçilir. Yönetici oyun oynandığı süre boyunca oyunun sağlıklı bir biçimde devam etmesini sağlamaktır. İki gönüllü sırt sırta verir ve kafalarını mümkün olduğunca öne eğerler. Diğer iki gönüllü ise sırt sırta veren gönüllülerin sırtlarının arasına karşılıklı dört ayak olacak şekilde oturup kafa kafaya verirler. Belirli bir mesafede (mümkün olduğu kadar uzak) bir çizgi çekilir. Takla atacak kişiler bu çizginin gerisinde toplanıp sıraya girerler. Teker teker koşup kafa kafaya verenlerin üzerinden takla atarlar. Takla atarken asıl amaç üzerlerinden takla attıkları kişilerin elbiselerini söküp almaktır. Takla attıktan sonra taklayı atan kişi başlangıç çizgisine tek ayak üzerinde zıplayarak gitmek zorundadır. Ayağını indirdiği anda yanmış olur ve kafa kafaya veren kişilerden birinin yerini alır. Oyun bu minvalde istendiği süre devam eder (Ş. Mavuş, Kişisel görüşme, 08 Nisan 2021).

Gömmeli (Gömmece) Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Zaman kısıtlaması olmasa da bahar ve yaz mevsiminde oynanıyor.

Oyunun Oynanma Yeri: Toprağın kazılabileceği herhangi bir alan

Oyuncu Sayısı: En az on kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

En az beşer kişilik iki grup tarafından oynanan bu oyun, köyde toprağın kazılabileceği herhangi bir alanda oynanır. Çelik çomak oyunundaki gibi, biri uzun, biri kısa iki sopa hazırlanır. Bunlar çelik denilen vurularak uzağa fırlatılacak ve çeliğe vuracak olan sopalardır. Bu iki sopanın dışında, herkesin elinde ucu sivriltilmiş bir sopa daha bulunur. Vuruş alanı belirlendikten sonra, bu alandan beş metre uzağa bir çizgi çekilir. Çeliğin atışı bu çizginin dışına olmak zorundadır. Bu çizginin içi ceza alanıdır. Çelik bu alanın dışına çıkmazsa vuruş ekibi değişir. Vuruş ve ceza alanı belirlendikten sonra, iki tane kuyu kazılacak alan belirlenir. Her iki ekipten birer ebe belirlendikten sonra çeliğe vuracak, çeliği havaya atacak ve çeliği getirecek kişiler belirlenir. Çeliğe ilk olarak vuracak takım ya gönüllü ya da yazı-tura atılarak seçilir. Diğer kişiler ise kuyu kazıcıları olarak hazır bekler. Her iki ekip, çelik atıldıktan sonra getirilip atış alanına bırakılma süresini oyun başlamadan anlaşılarak belirler.

Bu hazırlıklar bittikten sonra oyun başlar. Çeliğe vuracak ekipten daha önce belirlenmiş biri çeliği havaya atar, diğer ekip arkadaşı ise çeliği istediği yöne doğru vurarak, atabileceği en uzak noktaya atmaya çalışır. Bu vuruştan sonra, diğer ekipten çeliği getirecek olan kişi, en kısa

sürede çeliği getirip vuruş alanına bırakmaya çalışır. Çeliğe vuruş yapıldıktan sonra her iki ekip kuyu kazmaya ve aynı zamanda çeliğin getirilme süresi için saymaya başlar. Çelik getirilip alana bırakılana dek kuyu kazımı devam eder. Çelik alana bırakıldığı an her şey sona erer. Çelik belirlenen sürede getirilmezse vuruş aynı ekip tarafından tekrarlanır. Bu tekrarlama, saymanın ve kuyu kazmanın tekrarlanması anlamına da gelir. Çelik belirlenen süreden daha önce getirilirse ya da çelik belirlenen alanın dışına çıkmazsa, çeliğe vuran ekip değişir. Aynı oyun tekrarlanır. Bu süre içerisinde en derin kuyuyu kazın ekip, diğer ekibin ebesini kuyuya koyarak, onu toprağa gömer. Ekip ebeyi toprağa gömdükten sonra, ona verilecek cezayı belirler. Bu cezalar, ebenin belirlenen bir süre boyunca orada kalması, başına su dökülmesi, kazanan ekibin ayaklarını koklaması vs. olabilir. Oyun böylece ekiplerin istediği süre boyunca devam eder (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Hac Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çöpler köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun iki kişi tarafından oynanır. Bunlardan birinin oyunu bilmeyen biri olmalıdır. Asıl oyuncu oyunu bilmeyen bir gönüllüyü sırtına alır. Gönüllüyü sırtına alan kişi gönüllünün el ve ayaklarını kendi göğsünün önünde bağlar. Oda meydanında dolaşmaya başlar. Dolaşırken;

“OYUNCU: Ey komşular ben hacca gidiyorum, ne istersiniz?”

diye sorar. Odada oturanlar “yüzük, tespih, namazlık, zenzem suyu” gibi isteklerde bulunurlar. İstekleri duyan oyuncu odanın içinde hacca yolculuk yapıyormuş gibi dolaşmaya başlar. Bir süre sonra hacdan dönmüş olur. İsteklerde bulunanlara istediklerini getirmiş gibi dağıtır. Bir süre sonra isteklerde bulunanlara dönüp;

“OYUNCU: Komşu ben sana yüzük getirdim. Benim paramı ver.

I. KOMŞU: Benim param yok. Veremem.

OYUNCU: Nasıl vermezsin, ben parayı nereden alacağım?

I. KOMŞU: Vallahi param yok.”

OYUNCU: Ahhh, Ahhh. Sen benim bu kafamı si..sin.”

deyip elindeki sopayla sırtına aldığı adamın kafasına vurur. Sonra ikinci komşusunun önüne gider.

“OYUNCU: Komşu ben sana tespih getirdim. Benim paramı ver.

II. KOMŞU: Benim param yok. Veremem.

OYUNCU: Nasıl vermezsin, ben parayı nereden alacağım?

II. KOMŞU: Vallahi param yok.”

OYUNCU: Ahhh, Ahhh. Sen benim bu gö..mü si..sin.”

deyip elindeki sopayı sırtına aldığı adamın kalçasına dırter. Sonra üçüncü komşusunun önüne gider.

“OYUNCU: Komşu ben sana namazlık getirdim. Benim paramı ver.

III. KOMŞU: Benim param yok. Veremem.

OYUNCU: Nasıl vermezsin, ben parayı nereden alacağım?

III. KOMŞU: Vallahi param yok.”

OYUNCU: Ahhh, Ahhh. Sen benim bu kafamı si..sin.”

deyip elindeki sopayla sırtına aldığı adamın kafasına vurur. Sonra Dördüncü komşusunun önüne gider.

“OYUNCU: Komşu ben sana zenzem suyu getirdim. Benim paramı ver.

IV. KOMŞU: Benim param yok. Veremem.

OYUNCU: Nasıl vermezsin, ben parayı nereden alacağım?

IV. KOMŞU: Vallahi param yok.”

OYUNCU: Ahhh, Ahhh. Sen benim bu gö..mü si..sin.”

deyip elindeki sopayı sırtına aldığı adamın kalçasına dırter. Oyun böylece istekte bulunanların sayısı kadar tekrar eder (R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021).

Handere Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: Üç kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Ağıl köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun üç kişi ile oynanan oyunda iki kişi karşılıklı yüz yüze bakacak şekilde dururlar. Her iki omuzları üzerine birer sağlam ağaç dalı yerleştirilir. Bu dalların düşmemesi için dallar hem birbirlerine hem de kişilerin boyunlarına bağlanır. Sonra kişilerin elleri arkalarından bağlanır. Bu kişiler genellikle oyunu bilmeyen kişilerden seçilir. Geriye kalan diğer kişi ise pantolonunu çıkarıp iki kişinin omuzları üzerindeki ağaç dallarının üzerine biner. Oyuncu dalları taşıyanlara yayık sallıyorlarmış gibi kendisini sallamalarını söyler. Her sallamada öne ve arkaya doğru yürüyerek gidip gelir. Bu yürümede ağaç dallarını taşıyan kişilerden birine ön tarafını diğerine arkasını öptürmüş olur (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Hızar Çekme Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: Üç kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Yurtbaşı (Melikşerif) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun üç kişi ile oynanıyor. Bir kişi önde bir kişi arkada ayakta durur. Arkada duranın elleri arkadan bağlanır. Bu kişi oyunu bilmeyendir. Diğer bir kişinin de pantolonu çıkartılır. Baş kısmı öndeki adamın omzuna, ayakları arkadaki adamın omzuna gelecek ve yüzü yere bakacak şekilde yerleştirilir. Ayakları da arkadaki adamın kafasının arkasında birbirine bağlanır. Öndeki kişi öne arkaya doğru hareket etmeye başlar. Bu hareket esnasında arkada duran adamın burnu ve ağzı üste yerleştirilen kişinin kalçasına sürülür. Arkadaki adam bağlı olduğu için oyun öndeki adamın istediği süre devam eder (H. Sağırlı, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021).

Hüsnü Leppi Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası, harman yeri

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çöpler, Sabırlı, Ortatepe, Bağıştaş, Yakuplu, köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun iki kişi tarafından oynanır. Bunlardan biri oyunu bilmeyenlerden seçilir. Ortaya iki kişi çıkar. İkisinin de gözleri bağlanır. Ortalarında bir yastık konur. Her iki kişi de yastığın birer ucundan tutarlar. Diğer ellerinde ise sopa vardır. Oyunu bilmeyenin gözleri bağlandıktan sonra oyunu bilen gözlerinin bağlandığı bez çözülür.

“I. OYUNCU: Ulan Hüsnü, sinersen sin. Sinmezsen tivintinsin tökerim (dökerim).”
diyerek sopayla karşısındakine vurmaya çalışır. Ama karşısındakinin gözleri bağlı olmadığı için sopanın geldiğı yöne göre hareket ederek sopadan kurtulur. Sıra II. Oyuncuya geçer.

“II. OYUNCU: Ulan Leppi, sinersen sin. Sinmezsen tivintinsin tökerim (dökerim).”
diyerek sopayla karşısındakine vurmaya çalışır. Ama karşısındakinin gözleri bağlı olduğundan sopanın geldiğı yönü göremez ve kesinlikle sopayı yer. Oyun böylece oyuncular istediğı kadar devam eder (R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021).

İsim Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: En az altı kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağıştaş köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun kalabalık bir erkek grubu tarafından oynanır. Öncelikle herkese oyun kurucu tarafından bir isim verilir. Oyunu bilenlere verilen isimler şunlardır. Oyun kurucunun ismi Kiraz, diğerlerinininki Biraz, Azacık, Çok’tur. Oyunu bilmeyenlere verilen isimler ise Ok, Sok’tur. Bütün oyunculardan isimlerini iyice ezberlenmesi istenir. İsimler ezberlendikten sonra herkes yere ayakları birbirine gelecek ve daire oluşturacak şekilde oturur. Oyun kurucu kuralları açıklar. Kural sırası gelen önce ismini söyleyerek oyun kurucunun söylediğı her şeyi ahenkli bir biçimde tekrar etmektir. Oyun kurucu başlar;

“KİRAZ: Kiraz başıma geldi, kiraz başıma geldi.

BİRAZ: Biraz başıma geldi, biraz başıma geldi.

AZACIK: Azacık başıma geldi, azacık başıma geldi.

ÇOK: Çok başıma geldi, çok başıma geldi.

OK: Ok başıma geldi, ok başıma geldi.

SOK: Sok başıma geldi, Sok başıma geldi.

Tekrar başa dönülür.

KİRAZ: Kiraz belime indi, kiraz belime indi.

BİRAZ: Biraz belime indi, biraz belime indi.

AZACIK: Azacık belime indi, azacık belime indi.

ÇOK: Çok belime indi, çok belime indi.

OK: Ok belime indi, ok belime indi.

SOK: Sok belime indi, sok belime indi.

Tekrar başa dönülür.

KİRAZ: Kiraz g.tüme girdi, kiraz g.tüme girdi.

BİRAZ: Biraz g.tüme girdi, biraz g.tüme girdi.

AZACIK: Azacık g.tüme girdi, azacık g.tüme girdi.

ÇOK: Çok g.tüme girdi, çok g.tüme girdi.

OK: Ok g.tüme girdi, ok g.tüme girdi.

SOK: Sok g.tüme girdi, sok g.tüme girdi.”

Oyun, etraftaki izleyicilerin kahkahaları arasında sona erer (D. İmrek, Kişisel görüşme, 15 Mart 2021).

İstimlakçı Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Bütün köy

Oyuncu Sayısı: En az dört-beş kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Düğüne katılan gençler oyun için bir ekip oluştururlar. Ekipten biri başkan seçilir. Bu başkan istimlak memurudur. Diğer gençler ise bu başkanın adamlarıdır. Bu ekip köyün içinde dolaşmaya başlar. Gözüne kestirdiği herhangi bir yeri istimlak kararı alırlar. Bu istimlak edilecek olan yerler bir evin merdiveni, bacası, avlu duvarı vb. gibi yerler olur. İstimlak edilecek yerin sahibine haber verilir. Yerin sahibi başkan ile gençlerin istekleri doğrultusunda anlaşır ise istimlakten vazgeçilir. Yok, eğer anlaşma sağlanmaz ise nadir de olsa bu yerin istimlak edilerek

yıkıldığı da olur. Oyun sonunda gençlerin isteği doğrultusunda yer sahibinden alınanlar gençler tarafından hep birlikte tüketilir (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Kabak Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle düğün zamanları oynansa da zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da sağdıç evi

Oyuncu Sayısı: On ile yirmi kişi arası kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunu oynayacak kişiler, aralarına damat ve sağdıç da alarak, yerde diz çöküp, halka oluşturacak şekilde oturlar. Bir kişi, oyuna başlayacak kişi olarak seçilir. Oturan herkese bir kabak ismi verilir. Bu isim basit ya da zor olabilir. Bir kabak, iki kabak ya da binbir kabak, biniki kabak gibi. Herkesin ismi belirlendikten sonra oyuna başlayacak olan, sayı sırası takip etme zorunluluğu olmadan oyuna başlar.

“OYUNU BAŞLATAN OYUNCU: Ektim biçtim, bizim tarladan binbeş kabak oldu.

SAYISINI SÖYLENEN OYUNCU: Binbeş kabak olmaz.

OYUNU BAŞLATAN OYUNCU: Ya kaç kabak olur?

SAYISINI SÖYLENEN OYUNCU: Binonsekiz kabak olur.

SAYISINI SÖYLENEN OYUNCU: Binonsekiz kabak olmaz.

SAYISINI SÖYLENEN OYUNCU: Ya kaç kabak olur?

SAYISINI SÖYLENEN OYUNCU: Binon kabak olur.

SAYISINI SÖYLENEN OYUNCU: Binon kabak olmaz.

SAYISINI SÖYLENEN OYUNCU: Ya kaç kabak olur?

Oyun böylece devam eder. Her turda söyleme hızı daha da artarak devam eder. Oyun ne kadar hızlanırsa hızlansın, bütün cümleler anlaşılır olmalıdır. Aksi takdirde oyun bozulmuş olur. Oyunu bozan oyuncu, kemerle dayak yer. Oyundaki herkes çok dikkatli olmak zorundadır. Geç cevap vermesi ya da yanılması durumunda kemerle dayak yer. Oyundaki asıl amaç damat ve sağdıca yüklenip, onlara dayak atmaktır. Onların sayıları söylenirken, vücut başka sayıların oturduğu yöne doğru döner. Söylenen sayı sanki başkasınınmış gibi karşıya doğru söylenir (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Karakol Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: Beş kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çöpler köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun beş kişi tarafından oynanır. Bu kişilerden biri oyunu hiç bilmeyen biridir. Bu kişiler karşılıklı oturur. Bunlardan oyunu bilmeyenin adı “Boldur Karakolu” diğeri ise “Doldur Karakolu” dur. Her iki kişinin yüzü ceket kolu ile kapatılmıştır. Bu arada izleyicilerden birkaç kişide ceket kolunun soba borusu gibi açık durması için tutarlar. Oyunu bilmeyenin yüzü kapatıldığı zaman, bir kova su başka biri tarafından hazır edilir. Bu karakollar karşılıklı telsiz konuşması yaparlar. Oyunu bilen sorar; “Boldur Karakolu var mı bir şey?”. Oyunu bilmeyen cevap verir; “Doldur Karakolu ne var, ne var?” diye cevap verince bir kova suyla bekleyen kişi ceketin kolundan adamın üstüne suyu boşaltır. Oyun böylece bitmiş olur (R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021).

Kaz Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle düğün zamanları oynansa da zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da sağıdış evi

Oyuncu Sayısı: En az altı-yedi kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunda bir muhtar, bir kasap ve dört-beş adet de kaz rolünü oynayan oyuncu bulunur. Kaz rolünü oynayacak oyuncular o anda, ahali tarafından seçilir.

Köy muhtarı meydana gelir ve köylüye seslenir. “Değerli komşular, bana beş tane kaz lazım. Vali bey gelecek, ona keseceğim.” dediği an, ahali, orada bulunanlar arasından beş kişiyi türlü eziyetlerle, kaz olarak seçip muhtara verir. Muhtar, verilen kazların besili mi, zayıf mı olduğunu görmek için kişilerin ensesini, baldırını, kolunu vs. kontrol eder. Bu kontrol onlara eziyet etmek içindir. Muhtar, kazları beğenince onları alıp meydana getirir. Kazları getiren muhtar, ahaliden kazları kesmek için bir kasap çağırımlarını ister. Ahali bir kasap çağırır. Gelen

kasap, kesim işini biliyor, fakat İslami kuralları bilmiyor. Kazlar tam kesilecekken birileri itiraz eder. Kazlara eziyet edildiğini, kibleye doğru çevrilmediğini söyler. Bu sefer de İslami kurallara uygun kesim için kazlara eziyet edilir. Elleri, ayakları, gözleri bağlanır. Her şeyin kurallara uygun olduğuna kanaat getirilir ve kazların kesimine başlanır. Kesim esnasında kazlar da can veriyorlarmış gibi hareketlerde bulunur. Kesim işi bittikten sonra, kesilen kazların parçalanması işine girilir. Kasap elini bıçak olarak kullanıp kazların orasına, burasına vurarak onları parçalar. Muhtar, kesilen kazlardan yemek yapıldığını, herkesin yemeğe davetli olduğunu ahaliye bildirir. Böylece oyun sona erer. Oyun oynanan süre boyunca doğaçlama gelişir (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Kısmetim Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çöpler köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun için oyunu bilmeyen bir kişi seçilir. Ortaya bir sandalye konulur ve seçilen kişi sandalyeye oturtulur. Gözlerini asla açmamak koşulu ile kapatması istenir. İki avucunu açıp kapatarak “Gel kısmetim gel, gel kısmetim gel” diye sürekli tekrar etmesi istenir. Sandalyeye oturan kişi “Gel kısmetim gel, gel kısmetim gel” cümlesini sürekli tekrar ederek avuçlarını açıp kapatmaya başlar. Bu arada başka biri cinsel organını çıkararak onun avucuna koyar. Avucundakinin ne olduğunu anlamayan ortadaki kişiye gözlerini açması söylenir. Gözlerini açan kişi uğradığı şey karşısında şaşırıp kalır (R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021).

Kız Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Kış aylarında gece oynanmıştır.

Oyunun Oynanma Yeri: Köy sınırları içi

Oyuncu Sayısı: En az 4 kişi ve köyün gençlerinden oluşan eşlikçileri

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kozlupınar (Hapanos) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun en az dört kişi tarafından icra edilmektedir. Yanlarında köyün gençlerinden oluşan eşlikçileri vardır. Oyun için hazırlık yapılır. İki erkek kadın kılığına sokulur. Etek, kadın şalvarı

ya da fistan giydirilir. Başına tanınmayacak şekilde sadece gözleri açıkta kalacak biçimde eşarp ya da yazma bağlanır. Bir kişi def çalar, diğerinin omuzunda ise çuval ya da heybe vardır. Def çalan öne geçer ve müzik icra eder. Kızlar şarkı, türkü söylemeye başlarlar. Genellikle Kemaliye (Eğin) türküleridir.

(Kaynak kişi bu türkünün ismini verdi)

“Kızardı kayalar al geydi dağlar

(Canım dağlar da nanana)

Yeşil yaprak ile bezendi bağlar

Anadan ayrılan ah eder ağlar

(Canım dağlar da nanana)

Doldur pınar doldur ben gider oldum

Doldur da pınar doldur ben gider oldum

(Canım dağlar da nanana)

Anamı babamı terkeder oldum

Altın tas içinde kınam ezildi

(Canım dağlar da nanana)

Gümüş tarak ile zülfüm çekildi

Benim yazım yad ellere yazıldı

(Canım dağlar da nanana)

Doldur pınar doldur ben gider oldum

Doldur da pınar doldur ben gider oldum

(Canım dağlar da nanana)

Anamı babamı terkeder oldum

Kınalayın hanım kızın başını

(Canım dağlar da nanana)

Al verin eline sile yaşını

Hanımmannesinin can yoldaşını

(Canım dağlar da nanana)

Doldur pınar doldur ben gider oldum

Doldur da pınar doldur ben gider oldum

(Canım dağlar da nanana)

Anamı babamı terkeder oldum.”

Bir yandan da oynayarak ev ev dolaşırlar. Gittikleri her kapıda yiyecek toplarlar. Bu yiyecekler genellikle dut, ceviz, pestil, oricik, ayva ve elma kurusu toplanır. Toplanan her yiyecek ayrı ayrı çuval ya da heybeye yerleştirilir. Köy içinde gezme işi bitince köyün gençleri

bir yerde toplanıp, yiyecekleri topluca yerler ve eğlenirler (A. Olgunöz, Kişisel görüşme, 07 Nisan 2021).

Kız İsteme Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün meydanı

Oyuncu Sayısı: En az dört kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Subaşı (Başekrek) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun en az dört kişi tarafından oynanır. Oyunculardan biri genç kadın kılığına girer. Bu, istenecek gelinlik çağıdaki kadın olur. Bir kişi damat, diğer iki kişi ise gelin ve damadın babaları olur. Gelinlik kız ile babası meydanda bir köşede otururlar. Kıza sevdalı genç ve babası ise gelip selam verip oturma izni isterler. Böylece iki baba arasında sohbet başlar. Bir süre sonra erkeğin babası “Allah’ın emri peygamberin kavli” ile kızını oğluna ister. Kız tarafı isteklerini sıralar. Bu istekler çokluğuna göre tartışma devam eder. Tartışma iki babanın birbirini kızdırması ve çocuklarının eksiklikleri üzerinedir. Bütün konuşmalar doğaçlama olur. Bu tartışmaların sonucunda ya kız istemeden vazgeçilir ya da bu iki genç evlendirilir (H. Yılmaz, Kişisel görüşme, 02 Haziran 2021).

Kim Çaldı? (Kim Vurdu?) Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle düğün zamanları oynansa da zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da sağdıç evi

Oyuncu Sayısı: Sayı sınırlaması yoktur

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun için, oyuncu sayısı kadar mendil ya da havlu ile bunları ıslatacak içi su dolu bir leğen ve yine oyuncuların gözlerini bağlamak için bez parçaları hazırlanıp ortaya konulur. Oyuncular gelip leğenin etrafında oturur. Herkes, kimin nerede oturduğunu, diziliş sırasını, sağında ve solunda kimler var diye iyice hafızasına kazımaya çalışır. Sonra oyuncuların gözleri bağlanır. Oyunu başlatan oyuncu, mendili suya batırarak ıslatır ve birinin kafasına vurarak, soruyu sorup oyunu başlatır.

“OYUNU BAŞLATAN OYUNCU: Bizim tavuğu kim çaldı? (Soruyu sorduğu kişinin kafasına ıslak mendille vurur.)

II. KİŞİ: Ben çalmadım.

OYUNU BAŞLATAN OYUNCU: Peki kim çaldı? (Soruyu sorduğu kişinin kafasına ıslak mendille vurur.)

II. KİŞİ: ... çaldı.

III. KİŞİ: Ben çalmadım. ... çaldı. (İsmi söylediği kişinin kafasına ıslak mendille vurur.)

IV. KİŞİ: Ben çalmadım. ... çaldı. (İsmi söylediği kişinin kafasına ıslak mendille vurur.)

V. KİŞİ: Ben çalmadım. ... çaldı. (İsmi söylediği kişinin kafasına ıslak mendille vurur.)

...

Islatılmış mendille vuran kişi, vurduğu kişinin ismini doğru söylemek zorundadır. Bir isim söyleyip başka birisine vurduğunda, o kişi yanlış olduğunu söylerse, hep birlikte “Bilemedin, top ateş.” diyerek, ıslatılmış mendillerle, yanlış yapanın kafasına vururlar. Oyun isim söyleyip, ıslak mendillerle onun kafasına vurarak istendiği sürece devam eder (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Kör Oğlu Kör Geldi Ha Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Düğünün yapıldığı meydan

Oyuncu Sayısı: 10 Kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kemaliye (Eğin) Merkezi

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun karşılıklı eşit sayıda kişi ile iki grup arasında oynanır. Her grup en az 5 kişi olmalıdır. Her iki grubun birer reisi (Oyunbaşı) vardır. Oyundaki ebe grubunun belirlenmesi için yazı-tura atılır. Yazı-tura atımında kaybeden grup cezalı olarak bir yerde yatar. Her iki grubun reisi grubundan çevik birer kişiyi görevlendirir. Bu görevlinin adı “Geldi Hacı”dır. Diğer grup saklanır. Cezalı gruptan seçilen ebe saklana grubu bulmak için aranmaktadır. ‘Geldi Hacı’ ise ebeyi takip etmektedir. Ebe saklanan gruba yaklaştıkça ‘Geldi Hacı’ grubunun

üyesinin yakalanmaması için “geldi ha, geldi ha, geldi ha” diye bağırır. Ebe cezalı olan kendi grubundan uzaklaştığında saklananlar saklandıkları yerden çıkıp cezalı grubu dövmeye başlarlar. Cezalı olan grup asla karşı koymaz. Yerlerinde kıpırdamadan dururlar. Ama kendilerini kurtarması için seçilen ebeye “kör oğlu kör, kör oğlu kör, kör oğlu kör.” diye seslenirler. Ebe diğer gruptan birisini yakalayana kadar oyun böyle devam eder. Ebe olan diğer gruptan birini yakaladığı an yakalanan grup cezalı olan grup olarak yerde yatar. Oyun oyuncu ya da izleyiciler istediği süre devam eder (Ş. Mavuş, Kişisel görüşme, 08 Nisan 2021).

Köy Muhtarı Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: Dört kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Yurtbaşı (Melikşerif) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun bir muhtar, bir baba ve iki çocuk olmak üzere asıl dört kişi ile oynanmaktadır. İzleyicilerden birkaç kişi de oyunun oynanmasına yardımcı olur. Bu oyunda çocuklar oyunu bilmeyenlerden seçilir. Çünkü oyun sonunda dayak yiyeceklerdir.

Oyun eşi ölmüş, iki yetim çocuğu ile baş başa kalmış fakir bir babanın çocuklara bakma telaşı ile başlar. Düşünüp taşındıktan sonra son çare olarak gurbette çalışmak için şehre gitmeye karar verir. Fakat çocukları kime bırakacağı sorunu vardır. Sonunda köy muhtarına gitmeye kara verir.

“BABA: Muhtar halim belli size. Bir gurbete çıkayım. Bir, iki sene çocuklarıma bakar mısın?

MUHTAR: Tamam sen git, ben çocuklarına bakarım.”

Baba çocuklarını muhtara teslim edip gurbetin yolunu tutar. Gurbette söylediği süreden fazla kalır. Bir süre sonra;

“BABA: Benim iki tane çocuğum vardı. Hele bir gideyim bakayım ki ne oldu, ben muhtara teslim ettim ama öldü mü, kaldı mı? Ne yapıyorlar?”

der ve çocuklarına kavuşmak için köye geri dönmeye karar verir. Tekrar köyün yolunu tutar. Köye gelen baba köy ahalisine çocuklarını sorar;

“KÖYLÜLER “Senin çocukların öldü.

BABA: Nasıl olur? Ben onları muhtara teslim ettim. Muhtar nerede?

KÖYLÜLER: Muhtar yerinde.”

Baba muhtara gider. Selam ve hal hatırdan sonra;

“BABA: Muhtarım benim çocuklarım vardı, ne oldu, sana teslim etmiştim.

MUHTAR: YA hiç sorma komşum, sabah kalktım ki çocuklar ölmüş.

BABA: Neredeler?

MUHTAR: Odadalar.

BABA: Ne yapıyorlar.

MUHTAR: Üstlerini örttüm, yatıyorlar.

BABA: Allah, hele görüyor musun? Niye bakmadın.

MUHTAR: Ne edeyim, baktım ama yemiyorlardı. Açlıktan öldüler.”

Baba ve muhtar odaya giderler. Bu arada iki kişi odada yüzükoyun yere yatmış ve üzerleri beyaz çarşafıla örtülmüştür. Baba çocukların yanına gelir.

“BABA: Vah canım yavrularım. Sizin bu halinizi mi görecektim? Ey yüce Allah’ım. Kuru ağaçlara can verev Allah’ım. Şu iki yavruma can ver.”

diyerek elindeki bastonla yerde yatanlara vurmaya başlar. Dayak yiyen çocuklar yattıkları yerden fırlayıp kalkarlar. Bunu gören baba muhtara döner;

“BABA: Muhtarım hani çocuklar ölmüştü?

MUHTAR: Ben ne bileyim. Kuru ağaçlara can veren yüce Allah senin çocuklara da iki bastonla can verdi.”

Oyun böylece sona erer (S. Dülgeroğlu, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021).

Köye Fakir Geldi (Fakir Giydirme) Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle düğün zamanları oynansa da zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da sağıdış evi

Oyuncu Sayısı: Dört kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunun oynanması için, önce bir muhtar, bir vali (kaymakam), bir bekçi ve yardım toplanacak olan bir fakir belirlenir. Oyuncular hazır olduktan sonra vali başlar.

“VALİ: Muhtar bey, şu fakire yardım toplamak lazım.

MUHTAR: Sayın valim (kaymakamım) benim köyüm çok hayırsever. Gelin benim köyümde toplayalım.

VALİ: Senin yanına bir bekçi vereceğim. Gidin, bu fakire kıyafet, elbise toplayın.”

Bekçi fakirin yanına gelir.

“FAKİR: Ben sana babo diyebilir miyim bekçi bey? Ben seni çok sevdim.

BEKÇİ: Tabii ki dersin.

FAKİR: Babo.

BEKÇİ: Oğlum, bak, sen de neyin var, neyin yok, çekinmeden söyleyesin. Burası çok yardımsever, çok iyiliksever bir köy. Herkes ne varsa elinde, verecek sana.

FAKİR: (Birini göstererek) Babo, benim hiç çorabım olmadı. Ben çok isterim bir çorabım olsun.”

Çorabı istenen kişi hızlı bir şekilde çorabını çıkarıp fakire giydirmeye çalışır. Bu süre boyunca bekçi, elindeki kemerle bu kişiyi döver. Dayak atma, çorap giydirme işi bitince son bulur. Fakir odada dolaşırken birinin ismini söyler.

“FAKİR: Babo, ben ...’nın ...’nu çok beğendim.”

Eşyası istenen kişi, hızlı bir şekilde istenileni çıkarıp fakire giydirmeye çalışır. Bekçi bu süre boyunca elindeki kemerle bu kişiyi döver. Dayak atma, eşyayı teslim etme ya da elbiseyi giydirme işi bitince son bulur. Bu eşya ve elbise isteme, bir süre sonra son bulur. Fakir bir süre oturduktan sonra, üzerindeki elbiselerden sıkılır.

“BEKÇİ: Başka bir isteğin var mı?

FAKİR: Babo, ben bu elbiselerden çok sıkıldım. Ben fakir kalmayı seviyorum. Bunlar ne kadar sıkıyor bizi. Ben zengin olmak istemiyorum. Bunlar bana hep yük oldu.

BEKÇİ: Herkes alsın verdiklerini.”

Eşya ya da elbise verenler fakirin etrafını sarar. Bekçi yine kemerle herkese vurmaya başlar. Herkes elbisesini, eşyasını aldıktan sonra muhtar gelir ve oradakilere “Arkadaşlar, köyümüz gerçekten yardımsevermiş. Fakiri sevindirdiniz.” vs. gibi bir teşekkür konuşması

yapar. Muhtarın bu konuşmasının bitmesiyle oyun bitmiş olur (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Kurt ve Aktar Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: Üç kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Pınaryolu (Divir), Avşarözü, Olgunlar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun üç kişi ile oynanır. Bunlardan ikisi oyunu bilen birisi ise oyun hakkında hiç bilgisi olmayan olmalıdır. Oyunun bir kurucusu olur. Oyun kurucu odada oturan misafirlerden ama oyunu bilmeyen bir gönüllü seçer. Ona “Sen kurtsun.” Der. Odadaki ocaklık (Buharlık) kurt deliği olarak belirlenir. Kurda “Sen gir deliğe otur” der. Oyunu bilenlerden birini ise kendine köpek seçer. Ona da “Senin adın Aktar” der. Onu bir kova su ile evin damında bulunan baca deliğine gönderir. Daha önceden anlaştığı gibi kişi kendisine verilen isim olan “Aktar” kelimesini duyunca elindeki su dolu kovayı baca deliğinden boşaltacaktır. Oyun kurucu ocaklığa oturttuğu kişi ile konuşmaya başlar. Bir süre sonra köpeğini çağırıyormuş gibi “Aktar, Aktar” diye seslenir. Bunu duyan damda baca deliğinin başında bekleyen kişi suyu baca deliğinden bacanın içinde oturan kişinin üzerine boşaltır. Bu durum odada bulunan diğer misafirleri kahkahaya boğar. Oyun böylece bitmiş olur (C. Y. Aktaş, Kişisel görüşme, 22 Haziran 2021).

Kürsü Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle düğün zamanları oynansa da zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da sağdıç evi

Oyuncu Sayısı: En az iki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun, damat ve sağdıca eziyet etme üzerine kuruludur. Oyun için, önce vali rolünü üstlenecek kişi seçilir. Bu kişi hazırcevap ve doğaçlama yeteneği olan biridir. Oyunun tümü doğaçlama gelişir.

Muhtar, köylüye seslenir: “Arkadaşlar, köyümüze vali bey gelecek. Vali beyi karşılayacağız ama bir kürsü lazım bize. Vali beyin çıkıp konuşma yapacağı bir kürsü lazım.” Bunu duyan ahali ya damadı ya da sağdıç alıp gelir. Getirilen kişi yerde dört ayak üzerinde durur. Muhtar yine köylüye seslenir: “Arkadaşlar mikrofon lazım bize.” Damat kürsü olduysa mikrofon da sağdıç olur. Sağdıç gelir, kafasını öne doğru mikrofon gibi eğer. Sonra Vali bey gelir. Vali bey ahaliyi selamladıktan sonra kürsünün üzerine çıkar. Mikrofonu oynayan kişinin kafasına bir iki defa vurarak; “Ses, ses bir, iki.” Diyerek, mikrofonun çalışıp çalışmadığını kontrol eder. Valinin üzerine çıktığı, kürsüyü oynayan damat alta kıpırdadıkça, beline tekme yer. Vali seslenir: “Arkadaşlar ben yeni tayin oldum. ... süre ile burada çalışacağım. İsteğiniz olursa söyleyin.” Bu arada, üzerindeki yükün ağırlığına dayanamayan damat alta kımıldadı mı, vali kürsüde bir problem olduğunu söyler. Ahaliden birkaç kişi gelip, tekme tokat ile kürsüyü düzeltirler. Oyun, valiyi oynayan oyuncunun doğaçlama yeteneğine bağlı olarak, istendiği süre devam eder. Bu oyunda delikanlıbaşı istediği takdirde damada vekâlet edebilir (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Mendil Kapmaca Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: İstendiği zaman

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: En az on kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Subaşı (Başekrek), Başarı (Şıhsor) köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun kalabalık bir ekip tarafından oynanır. Oyunculardan bir kişi ebe olur. Diğerleri halka oluşturacak şekilde yere otururlar. Bir mendilin ucu birkaç düğüm atılarak sertleşmesi sağlanır. Oyunda ebe olan, oyun oynanacak odadan çıkarılır. Oturanlar mendili sakladıktan sonra ebe odaya çağrılır. Ebe halkanın içine girerek oturanları dokunmadan inceleyerek mendilin kimde olduğunu bulmaya çalışır. Ebe incelemesini bitirdikten sonra, mendili saklamış olduğunu düşündüğü kişinin ismini söyler. Eğer mendil ismini söylediği kişinin üzerinden çıkarsa ebelikten kurtulur. Ebe yanılırsa her iki avucuna, ucu düğümlenerek sertleştirilen mendille beşer kez vurulur ve ebeliği devam eder. Oyun böyle devam eder (H. Yılmaz, Kişisel görüşme, 02 Haziran 2021).

Minderaltı Oyunu. (Kim Vurdu? Oyunu.)

Oyunun Oynanma Zamanı: Kış ayları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: Dört ya da altı kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çöpler ve Doğanbeyli köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun dört kişi tarafından oynanır. Üçü bu oyunu biliyor bir kişi ise bilmiyordur. İki kişi yere uzanır, üzerleri battaniye ile örtülür. İki kişi ellerinde sopa ile ayakta dururlar. Üzerleri battaniye ile örtülü olanlara sopa ile vurulur ve sopalar yere bırakılır. Sopayı yiyen kendisine kimin vurduğunu tahmin eder. Tahmini doğru ise yerden kalkar, yerine söylediği kişi geçer. Tahmini doğru değilse sopa yemeye devam eder. Oyunun gerçekliği ise dayak yiyen asla doğru tahminde bulunamaz. Çünkü kendisine sopa ile vuran yanında yatan arkadaşındır. Yanında yatan arkadaş gizlice yanına aldığı sopa ile sürekli yatan arkadaşına vurup sopayı saklar. Sopa yiyen ise ayakta duranların kendisine vurduğunu düşünür. Bu nedenle tahmini asla doğru çıkmaz. Oyun böyle devam eder.

Aynı oyun Doğanbeyli köyünde “Kim vurdu?” adıyla üçer kişiden oluşan iki takım halinde oynanır. Yerde yatan üç kişiden ikisi oyunu bilmeyen biri bilen kişidir. Ayaktakilerin üçü de oyunu bilenlerdir (R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021; H. Yavuz, Kişisel görüşme, 07 Temmuz 2021).

Nazar Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: Dört kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Yurtbaşı (Melikşerif) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Bu oyunda, meydana bir ayakkabı konulur. Oyunu bilen birisi “Ben bu ayakkabının içine gireceğim” der. Etraftakiler “Girersin, giremezsin” demeye başlarlar. Ayakkabının içine gireceğim diyen kişi;

“Ben bu ayakkabının içine gireceğim. Siz susun ve gözlerinizi yumun”

der. Etraftakiler susarlar ve gözlerini yumarlar. Ayakkabıya girerim diyen kişi kendince dualar okumaya başlar. Bir süre sonra;

“A.G.K.: Arkadaş’in gözü bana değdi. Nazarı bana değdi. Şunun gözünü tutun ki bana değmesin.”

Oyunu bilen başka biri baştan itibaren hazırlığını yapmıştır. Ellerini kurum ve ya yanık yağla boyamıştır. Bu kişi yerinden fırlar. Ayakkabıya girecek olanın söylediği kişinin gözlerini kapatır.

“A.G.K.: Sıkı tut.

DİĞER KİŞİ: Tutuyom abi.

A.G.K.: Aşağı doğru tutsana. Bak alttan görüyor.

DİĞER KİŞİ: Abi baksan aha yukardan aşağıya kadar tutuyorum.”

diyerek elleriyle adamın yüzünü ovalar. Bu arada adamın yüzünü boyamaya başlar. Herkes gülmeye başlar. Gözü tutulan kişi ise “ Benim gözüm değmedi” diye güler. Ayakkabıya giren kişi bir başka isim verir.

“A.G.K.: Arkadaş’in gözü bana değdi. Nazarı bana değdi. Şunun gözünü tutun ki bana değmesin.”

diyerek oyunu devam ettirir. Bu arada oyunda kimse yüzün boyandığına dair açık vermez. Herkes karşıdakinin yüzü boyandı diye birbirine güler (S. Dülgeroğlu, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021).

Ne İstersin Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Düğünün yapıldığı meydan

Oyuncu Sayısı: En az Sekiz kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Topkapı köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun biri gönüllü toplam iki kişi ile oynanıyor. Oyunun ne olduğu söylenmeden misafirlerden bir gönüllü seçiliyor. Asıl oyuncu gönüllüyü sırtına alır. Gönüllünün el ve ayakları asıl oyuncunun ön tarafında ipe bağlanır. Oyuncu bir eline sopa alır diğer elinde ise kimseye göstermediği çuvaldız ya da iğne vardır. Oyuncu meydana gelir. Bir yere gidecekmiş gibi bağırır.

“OYUNCU: Komşular,’ya gidiyorum. Bir şey isteyen var mı? Söylesin getireyim.

KOMŞULAR: Bana getir. Bana getir. Bana getir. Bana getir.”

diye ona isteklerini söylerler. Oyuncu istekleri topladıktan sonra meydanda gideceğini söylediği yere gidiyormuş gibi yürümeye başlar. Bir süre dolaştıktan sonra gelir. Düğündekilere selam verir. Oradakiler ise “Hoş geldin” diyerek siparişlerini getirip getirmediğini sorarlar. Oyuncu her sorana “Hay Allah kahretsin, bende akıl kalmadı.”, “Ah benim eşek kafam.”, “Ben nasıl unuttum.” vb. gibi cümleler kurarak elindeki sopa ile sırtındaki gönüllünün kafasına vurur. Bir sonrakinde gönüllü sopa yememek için aşağı doğru eğilmeye çalışır. Bu sefer de oyuncu ona alttan elindeki çuvaldızı batırır. Yukarı doğru sıçradığında ise kafasına sopa ile vurur. Oyun sipariş verenler bitene kadar devam eder (E. Gülbay, Kişisel görüşme, 13 Mart 2021).

Oğlum Hasta Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanı

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: Üç kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bölükova köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Düğün günü gece vakitleri köy odasında oturan gençlerden ikisi oyunu oynamak kendi aralarında anlaşır. Gençler köy odasında eğlenceye dalınca, odanın ışıkları birden söndürülür. Oyun için anlaşılan iki genç bunu fırsat bilerek dışarı çıkarlar. Onlar dışarı çıkınca ışıklar tekrar yakılır. Odadan dışarı çıkan iki gençten biri hasta ve perişan olan oğul, diğeri ise oğlunun hastalığına üzülen baba rolünde tekrar odaya girerler.

Odaya girdikten sonra baba, oradaki gençlerden kendilerine bir yardımcı seçer. Bu yardımcı eline bir kemer alarak beklemeye başlar. Baba odadakiler dönüp;

“BABA: Ey ahali, oğlum çok hasta, derdine derman bulunamadı, hastane hastane dolaştık, artık param da kalmadı. Yoruldum artık, çok yoruldum.”

diye derdini anlattıktan sonra hasta oğluna dönüp;

“BABA: Olum, bu amcalardan ne istersin?”

Diye sorar. Çocuk odadakileri iyice gözledikten sonra, oturanlardan birini göstererek;

“ÇOCUK: Baba, bu amcanın gömleği çok güzel, ben o gömleği istiyorum.”

Der. Elinde kemer bulunan yardımcı çocuğun isteğini duyunca, gömleği istenen kişinin yanına gider, o gömleği çıkarana kadar onu kemerle döver. Kişide daha az dayak yemek için mümkün olan en kısa sürede gömleği çıkararak yardımcıya teslim eder. Yardımcı gömleği alarak

çocuğun yanına döner. Hasta çocuk tekrar içeridekilerden birini işaret ederek ondan başka bir şey ister. Her isteği yerine gelene kadar işaret ettiği kişi kemerle dayak yer. Odadakiler de bunu bildikleri için isteği yerine daha çabuk getirmek amacıyla hazırda beklerler.

Kimi zaman da hasta çocuğu oynayan kişi, samimi olduğu ya da sevmediği kişilerden üzerlerinden daha zor çıkarabilecekleri eşya ister. Bunu yapmaktaki amacı süreyi uzatarak daha fazla dayak yemelerini sağlamaktır. Zaman zaman da maddi durumu daha iyi olanlardan daha fazla elbise ve pahalı takı istenir.

Çocuğun bütün istekleri yerine getirilip, eşyalar bir yerde toplanınca baba çocuğa;

“BABA: Oğlum bunları alıp eve götürelim mi?” diye sorar

ÇOCUK: Baba bizim paramız yok, bunları satıp para kazanalım.” diyerek cevap verir. Böylece toplanan eşyalar açık arttırma ile satışa çıkarılır. Yardımcının gösterdiği her eşyayı, genellikle o eşyanın sahibi bir miktar para vererek geri satın alır. Fakat bu kesin kural değildir. Bazen gösterilen eşyayı, başkası daha fazla bir fiyat vererek satın alır. Bu satışta maddi durumu daha iyi olanlarda daha fazla bir fiyat talep edilir. Satış esnasında “bu senin, bu benim eşyam” tartışması kesinlikle yapılmaz.

Gençler satıştan elde ettikleri gelir ile düğün bitiminden sonra bir koyun satın alırlar. Gençler kararlaştırdıkları başka bir akşam damadı da davet ederek köy odasında toplanıp kendilerine bir ziyafet çekerler (Terzioğlu, 2003, s.9).

Pabucu Eline Verdim Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: En az iki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun oynamak isteyen bir kişi yanına oyunu bilmeyen ve gönüllü olan birini alarak odadan dışarı çıkar. Oyunu bilen kişi bilmeyen kişiye onu sırtına alacağını, eline bir pabuç vereceğini ve içeriye gireceğini söyler. İçeriye girdikten sonra kedisinden içeride oturanlara, selam verdikten sonra, “Ey ağalar biz bir iş yaptık” diye bağırmasını, “Ne iş yaptınız?” diye sorarlarsa “Ağama sorun” demesi gerektiğini anlatır. Bu anlaşmadan sonra oyunu bilen kişi oyunu bilmeyen kişiyi sırtına alır. Sırtta alınan kişinin eline bir tane pabuç verir. Dışarıdan koşarak nefes nefese ahalinin oturup sohbet ettiği köy odasına girer ve selam verir. Sırttaki kişi;

“Ey ağalar biz bir iş yaptık” diye bağırrır. Ahali “ Ne iş yaptınız?” diye sorar. Sırttaki kişi “Ağama sorun” der. Ahali ağaya sorar “ Ne iş yaptınız?” diye. Ağa da “Anasını s...tim, pabucunu da eline verdim” diye cevap verir. Böylece oyun biter (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Pamuk Tartma Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: Dört kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Yurtbaşı (Melikşerif) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun dört kişi ile oynanır. İki kişi yerde yatar. Diğer iki kişi ise birinin kafası diğerinin bacakları arasına gelecek şekilde bir hal alırlar. Bunlar yerde yatanların üzerinde yuvarlanırlar. Bir biri ters kucakladığı diğerini yatanların üzerinde yuvarlar, bir diğeri aynı şeyi yapar. Bir süre sonra yerde yatanlarla yer değiştirirler. Oyun aynı şekilde devam eder (H. Sağırılı & R. Sağırılı, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021).

Parayı Bulma Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Bu oyunda iki kişi görev alır. Bunlardan biri oyunu bilmeyenlerden seçilir. Oyundaki ödül paradır. “Var mı parayı bulacak olan?” diye sorulur. Oyunu bilmeyen biri parayı bulmaya gönüllü olur. Tek koşul vardır. Yerde yatan birinin üzerine para konacak, fakat bu para, gözler bağlı iken dil ile yalanarak bulunacak, eller kullanılmayacaktır. Gönüllü kabul edince gözler bağlanır ve bir kişinin yardımı ile gönüllü yatan kişinin yanına getirilir. Yatan kişi pantolonunu sıyrarak parayı kalçasının üstüne koyar. Bunu tahmin etmeyen gönüllü diliyle yatan kişinin vücudunu yalayarak parayı bulmaya çalışır (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Rakaçu (Sırık) Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Düğün maydanı

Oyuncu Sayısı: En az on kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Çöpler, Sabırlı, Ortatepe, Bağıştaş, Yakuplu, köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

En az on kişi, düğün meydanında peş peşe dizilir. En öndeki kişinin elinde bir sırık, diğerlerinin ellerinde de bir tane kısa sopa vardır. Müzisyenler çalgı aletleri ile bir oyun havası çalmaya başlar. Müzik başlayınca oyun başlamış olur. Bütün ekip oyun figürleri ile oynamaya başlar. Oyun oynanırken en baştaki kişi elindeki sırıkla arkadaki kişilere vurmaya çalışır. Sırığı sağa sola ve kafasının üzerinden arkaya doğru savurur. Sırığı savurduğu sırada arkadakiler ellerindeki kısa sopalarla kendilerini korurlar. Oyunu bilen ve seri olanlar sırığı yemekten kurtulur, bilmeyenler ise sırıkla dayak yerler. Oyun oyuncular istediği sürece devam eder (R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021).

Saatim Dokuz Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Düğünün yapıldığı meydan

Oyuncu Sayısı: En az 10 kişi, genellikle 20-22 kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kemaliye (Eğin) Merkezi

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun karşılıklı eşit sayıda kişi ile iki grup arasında oynanır. Her grup en az 5 kişi olmalıdır. Ama genellikle her grupta 10-11 kişi bulunur. Her iki grubun birer reisi (Oyunbaşı) vardır. Oyundaki ebe grubunun belirlenmesi için yazı-tura atılır. Kaybeden grup kolları açık bir biçimde oyun arkadaşının omuzuna koyarak bir daire oluştururlar. Gruptan bir kişi ise elleri daire oluşturan ekip arkadaşlarının omuzlarına dokunarak etraflarında dolanır. Bu kişi grubun en çevik olanıdır. Bu kişi ebedir. Yazı-tura atışını kazanan grup ise cezalı grubun etrafında onların sırtlarına binmek için dolanırlar. Cezalı grubun etrafında dolanan cezalı gruptan olan kişinin görevi arkadaşlarının sırtlarına binmek için fırsat kollayan diğer grubun elemanlarına engel olmaktır.

“KAZANAN GRUPTAN BİR KİŞİ: Saat kaç?

EBE: Saatim beş.

KAZANAN GRUPTAN BİR KİŞİ: Saat kaç?

EBE: Saatim beş buçuk.

KAZANAN GRUPTAN BİR KİŞİ: Saat kaç?

EBE: Saatim altı.

KAZANAN GRUPTAN BİR KİŞİ: Saat kaç?

EBE: Saatim yedi çeyrek.

KAZANAN GRUPTAN BİR KİŞİ: Saat kaç?

EBE: Saatim sekiz.”

Saat kaç sorusuna ebe istediği saati söylemekte özgürdür. İsterse saati dakika dakika olarak söyleyebilir. En sonunda ise;

“KAZANAN GRUPTAN BİR KİŞİ: Saat kaç?

EBE: Saatim dokuz.” dediği anda kazana grubun elemanları cezalı grubun elemanlarının sırtlarına atlayarak binmek için hamle yaparlar. Ebe ise kendi ekibinin etrafında firdöner ve onları tekmeleyerek durdurmak ister. Diğerleri ise tekme yememek için çaba sarfederler. Sırta binmek için hamle yaptıklarında tekme yedikleri anda cezalı duruma düşerler. Ekipten her bir kişi tekme yemediği sürece zıplayıp sırta binmeye devam eder. Sırta zıplayıp binen ekipten biri tekme yediği anda cezalı grup olarak saati oluştururlar. Oyun böyle istendiği kadar devam eder (Ş. Mavuş, Kişisel görüşme, 08 Nisan 2021).

Sepetçioğlu Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düşün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Yurtbaşı (Melikşerif) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

İki kişi ile oynanan bu oyunda her iki kişi de karşılıklı oturur. Biri başlar;

“Sepetçioğlu sen mi ola, ben mi ola? Ya sen ola ya ben ola. Bir elin yüzüne, bir elin yüzüne.”

Diyerek karşısındakine tokat atarak onu devirmeye çalışır. Bu esnada karşıdaki kişi bir elini dizine koyar, diğer elini ise avucu dışa bakacak şekilde yüzüne koyar. Atılan tokat ile devrilmemeye çalışır. Devrilmeyince tokat atma sırası ona geçer ve;

“Sepetçioğlu sen mi ola, ben mi ola? Ya sen ola ya ben ola. Bir elin yüzüne, bir elin yüzüne.”

Diyerek tokat atıp diğerini devirmeye çalışır. Bu oyunda amaç devrilmemektir. Devrildiği sürece kendisi tokat yemeye devam eder. Oyun oyuncular istediği süre devam eder (H. Sağırlı & R. Sağırlı, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021).

Sıkma Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle düğün zamanları oynansa da zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da sağdıç evi

Oyuncu Sayısı: En az on kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunu oynamak isteyenler odanın ortasında çember oluşturacak şekilde dizlerinin üzerine oturur. Oyunculardan biri oyunu başlatır. Oyunu başlatan oyuncu “Sıkma, sıkma, sıkma, bu ne biçim sıkma.” Diyerek her kelimeyi söylediğinde sağında oturanın dizine elleriyle vurur. Sonra elinin tersiyle “Göğüs gemesi” diyerek bir defa yanında oturanın göğsüne, “Türk yumruğu” diyerek yumruğu ile omzuna, “Katır tekmesi” diyerek tekme ile zarar görmeyeceği vücudunun herhangi bir yerine vurur. Daha sonra “Ense sürmesi, ver gitsin” diye yanındakinin ensesine şaplak atar. Böylece sıra diğer oyuncuya geçer. Sırası gelen oyuncu yanında oturan oyuncuya aynı uygulamayı yapar. “Sıkma, sıkma, sıkma, bu ne biçim sıkma. Göğüs gemesi, Türk yumruğu, Katır tekmesi, Ense sürmesi, ver gitsin” sözleri süresince dayak yiyen dayağa katlanmak zorundadır. Aksi takdirde sözler her defasında baştan başlanarak söylenmek zorundadır. Oyun oyuncuların istediği süre boyunca devam eder (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Sınır (Hudut) Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Düğünün yapıldığı meydan

Oyuncu Sayısı: En az beş kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Topkapı, Çöpler köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunda elleri ve ayakları iple bağlanmış biri sınır taşıdır. Bu sınır taşı hayali olarak belirlenen iki tarlanın ortasına yerleştirilir. Her tarlanın bir sahibi vardır. Tarla sahiplerini oynayan iki oyuncunun sırtında elleri ve ayakları bağlanmış iki kişi daha vardır. Tarla sahipleri tarlada çalışmaktadırlar. Birisi diğeri görmeden sınır taşının yerini değıştirir. Diğeri dönüp sınır taşının yerinden oynatıldığını görünce diğesine seslenir.

“I. KİŞİ: Yahu kardeşim sen bu sınırı niye oynattın? Bunun yeri bura değıl, aha buradır. (Sınırın yerini gösterir.)

II. KİŞİ: Kardeşim ben sınırı oynatmadım. Sınırın yeri bura değıl aha buradır. (Sınırın yerini gösterir.)

I. KİŞİ: Sen neyine güvenip sınırı değıştiriyorsun?

II. KİŞİ: Ben sırtımdaki adama güveniyorum.

I. KİŞİ: Kardeşim sırtını dön sırtını. Sırtını bana dön ki sana hududu gösterim.”

Deyince II. Oyuncu sırtını I. Oyuncuya döner. I. Oyuncu elindeki kemer ya da düğümlemiş mendil, poşu ya da sopa ile II. Oyuncunun sırtındaki kişiye vurur.

I. KİŞİ: Sınır bura değıl burası.”

Deyip sınır taşını kaldırıp asıl yerine var gücüyle atar. Arkasını dönüp tarlasında çalışmaya başlar. Bu sırada II. Kişi gelip;

“II. KİŞİ: Ulan kardeş buraya gel hele. Senin derdin ne, sen benim bu sınırımı oynattın? Sana bu hakkı kim verdi? Bu sınırın yeri bura değıl de buradır.” (Sınırın yerini gösterir.)

I. KİŞİ: Kardeşim ben sınırı oynatmadım. Sınırın yeri bura değıl aha buradır. (Sınırın yerini gösterir.)

II. KİŞİ: Sen neyine güvenip sınırı değıştiriyorsun?

I. KİŞİ: Ben sırtımdaki adama güveniyorum.

II. KİŞİ: Kardeşim sırtını dön sırtını. Sırtını bana dön ki sana hududu gösterim.”

deyince I. Oyuncu sırtını II. Oyuncuya döner. II. Oyuncu elindeki kemer ya da düğümlemiş mendil, poşu ya da sopa ile I. Oyuncunun sırtındaki kişiye vurur. Yerden sınır taşını kaldırıp asıl yerine var gücüyle atar.

Oyun bu şekilde istendiği kadar devam eder (N. Kamal, Kişisel görüşme, 13 Mart 2021; R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021).

Şivi (Şiv Şiv) Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: İstendiği zaman

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da evlerin selamlık odaları

Oyuncu Sayısı: En az yedi sekiz kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Topkapı, Çöpler, Melikşerif köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun kalabalık (en az 7-8 kişi) bir grup tarafından oynanıyor. Oyunu oynayacak olanlar daire oluşturacak biçimde çömelirler. Oyunda kullanılacak olan bir yün mendili düğümlerler. Oturan grubun ortasına bir oyuncu gelir. Oyuncular mendili bacaklarının altından ortadaki ebeye göstermeden birbirlerine verirler. Mendil dolaşımı sırasında da “Şiv, şiv,şiv,şiv...” diye bağırırlar. Aynı zamanda da ortadaki oyuncunun sırtına düğümlenmiş olan mendille vurmaya çalışırlar. Vurduktan sonra da çabuk bir şekilde ve göstermeden mendili yanındaki oyuncuya verir. Ortadaki ebe ise, kendisine kimin vurduğunu bulmaya çalışır. Bulana kadar da dairedeki oyuncular tekrar tekrar kendisine mendille vurur. Dairenin ortasındaki ebe kendisine vurana yakalayınca, bu sefer de yakalanana aynı işlem yapılır. Oyun oyuncular istediği sürece devam eder.

Bu oyun Melikşerif köyünde tura oyunu ismi ile bilinmektedir (N. Kamal, Kişisel görüşme, 13 Mart 2021; R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021; H. Sağırılı & R. Sağırılı, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021).

Tarla Bölme Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle düğün zamanları oynansa da zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da sağdıç evi

Oyuncu Sayısı: En az beş kişi fakat oyunun devam etme süresine göre oyuncu sayısı çoğalır

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun miras kalan bir tarlanın bölüşülememesi üzerine kuruludur. Oyun başlamadan kısa bir süre önce, oyun çıkarmak isteyenler, odadan dışarı çıkıp, oyunda alacakları görevleri belirleyerek odaya geri dönerler. En az iki kişi tarla mirasçılarıdır. Damat ise tarla olur. Kimi zaman damat ile birlikte sağdıç da tarla olarak görevlendirilir. Zaman zaman da damadın ailesinden birileri görevlendirilir. Kimi zaman da damadın yerini almaya razı olan delikanlıbaşı tarla olur. Bir kişi köy muhtarı rolünü üstlenir. Oyuna kadastro memuru, kaymakam ve ilin valisi de dâhil olabilir.

Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra, oyun ekibinden mirasçılar, köyün muhtarına gelerek dertlerini anlatırlar. Muhtar rolünü oynayan oyuncu: “Damat beyi bir alalım şuraya. Bana bir tarla lazım.” diyerek damadı yanına çağırıp önünde yüzükoyun yere uzatır. Damadın, oyun süresince sesi çıkmamalıdır. Aksi takdirde her sesi çıktığında kafa ve ensesine tokat yer. Mirasçılar gelir, muhtara:

“MİRASÇILARDAN BİRİ: Sayın muhtarım. Bizim babadan kalma bir tarlamız var. Biz bunu bölemiyoruz. Amcam diyor ki, tarlanın verimli tarafını sen aldın. Sulak tarafı sende. Kurak tarafı bana kaldı. Biz burayı bölmek istiyoruz. Gel bize öncülük yap. Biz anlaşıyoruz aramızda.

MUHTAR: (Damadın kalçasının sağ tarafına vurarak.) Tarlanın bu tarafı ...’in olsun. (Damadın kalçasının sol tarafına vurarak.) Bu taraf da ...nın olsun. (Damadın omuzunun sağ tarafına vurarak.) Burası’nin olsun. (Damadın omuzunun sol tarafına vurarak.) Bura da ...’nın olsun.

MİRASÇILARDAN BİRİ: Yok ben istemem. (Var gücüyle damadın belinin ortasına vurarak) Ben burayı istiyorum. Bura hepsinden güzel. Burayı, rahmetlik babamla ben ekip biçiyordum.

MİRASÇILARDAN BİRİ: (Var gücüyle damadın baldırına vurarak) Ben burayı istiyorum.”

Miras bölüşümünde anlaşamamazlık devam eder. Muhtar “Ben şimdi böleceğim” der ve elini bir bıçak gibi kullanarak, damadın kafasından başlayarak aşağı doğru bölmeye başlar. Kalça kısmında elini biraz daha bastırarak bölme işlemini tamamlar. Bu arada damat ses çıkarırsa, muhtar sağdıca seslenerek: “Sağdıç bey, bana odadaki en kötü kokan çorabı bul getir.” diye emir verir. Sağdıç, odada bulunan herkesin ayaklarını koklayarak, en kötü kokan çorabı bulup getirir. Muhtar, sağdıca; “O çorabı damadın burnunun direğinden bağla” diye söyler. Sağdıç, kendisine söyleneni yapar.

Miras bölüşümünde anlaşama sağlanırsa muhtar mirasçılara:

“MUHTAR: Böldüğümüz tarladan memnun kaldınız mı?

MİRASÇILAR: Kaldık.

MUHTAR: O zaman herkes elini açsın. (Mirasçılar ve muhtar iki kolunu da açarak havaya kaldırır.) Hadi hayırlı olsun. (Herkes iki eliyle damadın sırtına vurur.)

HERKES: Hayırlı olsun.

Oyun böylece biter. Eğer miras bölüşümünde muhtar bir anlaşma sağlayamazsa, önce kadastro memuruna, sonra kaymakama, daha sonra ilin valisine gidilir. Oyun muhtarla olduğu gibi devam eder. Bu oyunda delikanlıbaşı istediği takdirde damada vekâlet edebilir (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Tavşan Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: İstenildiği zaman

Oyunun Oynanma Yeri: Ev odaları

Oyuncu Sayısı: Sayı sınırlaması yoktur

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Apçağa köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyuncu sınırlaması olmayan bu oyun sadece kadınlar arasında oynanır. Oyun için bez ve ya eşarptan bir tavşan kuklası yapılır. Kadınlardan biri ebe olur. Odada bulunan diğer kadınlar ebenin kucağına yüzük, düğme vb. gibi bir eşyasını bırakır. Daha sonra ebe olan kadın gözünü yumar. Ebe gözünü yumunca odadaki kadınlardan biri gelip yüzüğü alıp saklar. Ebe gözünü açıp yüzüğün olmadığını görünce bir elinde tuttuğu tavşan kuklasını kaldırarak;

“ Tavşanım, ağlayam, bağlayam,

Beşiğe koyup sallayam,

Yüzüğümü kim aldı?”

Manisini söyleyerek bir elini dizine koyar. Ebe elini dizine koyduktan sonra odada bulunan kadınlar da ellerini ebenin elinin üstüne koyarlar. Yüzüğü alan kadın elini ebenin elinin üstüne koyar. Ebe yüzüğü alanı bilirse yer değiştirirler. Yüzüğü alan kişi aldığı yüzüğü başkasına da verebilir. Ebe bilmezse oyun tekrarlanarak istenildiği kadar devam eder (A. Aydın, Kişisel görüşme, 04 Kasım 2021).

Teccal (Deccal) Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Kış aylarında gece oynanmıştır.

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: 3-4 kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kozlupınar (Hapanos) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Köylü köy odasında oturup sohbet ederken oyunu oynayacak olanlar ekip olarak başka bir evde hazırlık yaparlar. Bir kişi deccal olmak için gönüllü olur. Deccal olanın giyim kuşamı değiştirilip üstüne bezler, çullar atılarak tanınmaz hale getirilir. Yüzü gözü boyanır. Boya olarak genellikle yağlı is kullanılır. Eline uzunca bir sıruk sopa olarak verilir. Deccal tam olarak bir yaban adamına benzetilmiş olur. Ekip hazırlık yaptığı yerden köy odasına gider. Deccal kapıyı çalar. Oturanlar misafır geldi diye kapıyı açar. Deccal içeriye girip “Allahu Ekber” diye bağırır. Oturanlar oyundan habersiz oldukları için kimisi korkar. Besmele çekenler olur. Korkudan pencereden atlayanlar olmuştur. Bu işin oyun olduğu anlaşıncaya oyun biter sohbet devam eder (A. Olgunöz, Kişisel görüşme, 07 Nisan 2021).

Tıraş Etme Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli, Ağıl, Çöpler, Yazıkaya, Cennetpınar ve Verimli köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Üç kişi tarafından oynanan oyun için gerekli malzemeler, bir çalı süpürgesi, bir nacak, tahra ya da balta, havlu, sandalye, bir adet kova ve bir adet aynadır. Ortaya bir sandalye konulur. Oyunu bilmeyen biri seçilip sandalyeye oturtulur. Gönüllü sandalyeye oturunca hemen kaçmasın diye el ve ayakları bağlanır. Bir kişi berber olur. Elleri isle karartılmış bir kişi de berberin çırağı olur. Berber çalı süpürgesini alıp kovaya batırarak sandalyeye oturtulan kişinin yüzünü sabunluyormuş gibi fırçalar. Bu sabunlama işi bittikten sonra berber eline nacak, tahra ya da baltayı alıp tıraşa başlar. Tıraş işlemi bittikten sonra omuzundaki havlu ile adamın yüzünü kuruluyormuş gibi siler. Ama yüzün ıslak kalmasına dikkat edilir. Sonra berber çırağı

seslenerek adamın yüzüne kolonya sürmesini ister. Çırak gelip kolonya sürüyormuş gibi adamın yüzünü isli elleri ile ovalar. Tıraş olan adamın yüzü siyaha boyanmış olur. Sonra bir ayna getirilir ve tıraş olan kişinin kendisini görmesi sağlanır. İzleyiciler kahkahaya boğulur. Oyun böylece bitmiş olur (R. Keklik, Kişisel görüşme, 05 Temmuz 2021; H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Verimli köyünde oyun damat tıraşı adı ile oynanmaktadır. Yer minderine oturtulan damadın yüzü çalı süpürgesi ya da fırçayla sabunlanır. Sabun olarak sıvılaştırılmış hayvan gübresi ve ya turşu suyu kullanılır. Fırçalama işi bittikten sonra balta, testere gibi bir aletle tıraş edilir. Tıraş bittikten sonra da bir kişiye damat makyajı yapması söylenir. Makyaj malzemesi olarak kömür, soba kurumu vs. kullanılarak makyajı tamamlanır. Tıraş sona erince damat yolcu edilir (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Tilki Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün gününden üç gün önce

Oyunun Oynanma Yeri: Köy içi

Oyuncu Sayısı: Köydeki genç sayısına göre değişkenlik gösterir

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağpınar (Kötür), Abrenk, Sarıkaya, Yuvalı, Tari, Zağgiri ve Ağveren köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Düğüne üç gün kala erkek tarafın kız tarafına bir kişi gönderilir. Bu kişiye tilki denir. Sırtında heybe vardır. Kimi zamanda tilkinin eşeği olur. Heybeyi eşek semerinin üzerine koyar. Tilkinin eşeği yoksa heybe tilkinin sırtında olur. Heybede yiyecek ve içecek vardır. Tilkinin amacı kız evine gitmektir. Köyün gençleri ise pusuya yatıp tilkiyi yakalayarak heybeye el koymaktır. Tilki yakalanmadan kız evine ulaşabilirse cezadan kurtulur. Eğer gençler tilkiyi yakalarsa sırtında taşıdığı heybeye el koyarlar. Yiyecek ve içeceklerle kendilerine ziyafet çekerler. Tilkiyi ise çeşmeye götürüp kurnaya yatırarak ıslatırlar. Tilki yakalanmadan kız evine girebilirse ıslanmaktan kurtulur. O zaman da gençler heybeyi kız evinden isteyip alırlar. Gidip bir yerde toplanarak kendilerine ziyafet çekerler (H. A. Ercan, Kişisel görüşme, 21 Nisan 2021).

Tombik Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle düğün zamanları oynansa da zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da sağıdış evi

Oyuncu Sayısı: En az iki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunu oynamak isteyen iki kişi karşılıklı oturur. Oyuna başlayan oyuncu sol elini açarak sağ işaret parmağı ile “Tombik, tombik, tombik, tombik, tombik hooooo tombik” diyerek sol el parmaklarına her “tombik” kelimesinde dokunur. Dokunma esnasında parmak sırasının takip edilmesi zorunlu değildir. Oyuncu istediğı parmağı dokunur. Karşıdaki oyuncu diğer oyuncuyu iyi takip edip parmaklara dokunma sırasını ve yerini ezberlemek zorundadır. Oyuna başlayan oyuncu parmaklara dokunma işlemini bitirdikten sonra sıra diğer oyuncuya geçer. Diğer oyuncu oyuna başlayan oyuncunun parmaklara dokunma sırasını ve yerini aynen takip ederek “Tombik, tombik, tombik, tombik, tombik hooooo tombik” diyemezse tokadı yer. Tokat yeme aynısını yapana kadar devam eder. Parmaklara dokunma sırasını ve yerini aynen yapıp “Tombik, tombik, tombik, tombik, tombik hooooo tombik” derse sıra kendisine geçer. Oyun oyuncuların istediğı süre boyunca devam eder (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Topuz Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle kış ayları oynamakla birlikte zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: En az sekiz-on kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Ergü köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyunu oynamak için en az sekiz – on kişi, köy odasında çember oluşturacak şekilde otururlar. Eski bezler bir araya getirilerek bir topuz yapılır. Yapılan bu topuzun içine bazen ufak taşların yerleştirildiğı bile olur. Bir kişi bu topuzu eline alarak oturanların etrafında dolaşır. Dolaşırken maniler söyler ve topuzu birisinin arkasına bırakır. Gider yerine oturur. Arkasına topuz bırakılan kişi topuzun bırakıldığını anlayıp doğru tahminde bulunup topuzu alırsa çemberde oturan kişilerin sırtına vurmaya başlar. Topuz o kişinin elinden alınana kadar bu dayak faslı devam eder. Topuzu o kişinin elinden alan çemberin etrafında mani söyleyerek dolaşmaya başlar. Topuzu başka birinin arkasına bırakır ve gidip yerine oturur. Arkasına topuz bırakılan kişi topuzun bırakıldığını anlayıp topuzu alır ve çemberde oturan kişilerin sırtına

vurmaya başlar. Oyun böyle istendiği kadar devam eder (N. Gündüz, Kişisel görüşme, 10 Haziran 2021).

Tula Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: İstendiği zaman

Oyunun Oynanma Yeri: Köy evlerinin damları

Oyuncu Sayısı: En az altı kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Pınaryolu (Divir), Avşarözü, Olgunlar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun en az üçer kişilik iki grup tarafından oynanır. Bu gruplardan biri yatan taraftır. Diğer grup ise yatan gruba saldıran gruptur. Yatan gruptan biri yere uzanır. Diğer bir kişi yatanın üzerine mümkün olduğunca ağırlığını vermeden yatar. Gruptan biri ise koruyucudur. Elinde bir ip vardır. İpin bir ucu kendinde diğer ucu ise üstte yatanın elindedir. İpin ucundan tutan koruyucu yatanların etrafında firdöner. Amaç yatanları saldıran grubun teklerinden korumaktır. Saldıran grup ise hem yerde yatanları tekme ile dövmek isterken hem de yatan grubun koruyucusundan tekme yememek için çabalar. Koruyucu elindeki ipin ucunu bırakmadan hem yatanları korur, hem de saldırgan gruba tekme atmaya çalışır. Eğer birine tekme ile vurmayı başarırsa gruplar yer değiştirerek oyuna devam ederler. Oyun oynayanların istediği sürece böyle devam eder (C. Y. Aktaş, Kişisel görüşme, 22 Haziran 2021).

Tütüncülük Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Zaman sınırlaması yoktur fakat yaz mevsimi gecelerinde daha çok oynanmaktadır.

Oyunun Oynanma Yeri: Köy içi

Oyuncu Sayısı: En az on kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun ismini, geçmişte, uzakta olanın yerini haber vermek için yaktığı ateşten çıkan dumandan alıyor.

En az beşer kişilik iki grubun oynadığı bu oyun, köy içinde geceleri oynanır. Saklambaç oyununa benzese de farklılıkları oldukça fazladır. Bu iki gruptan biri ebe grubu olur. Ebe grubunun belirlenmesi kura çekimi ile belirlenir. Her grup bir lider belirler. Oyun içinde

yapılacaklara bu liderler karar verir. Oyun sonunda verilecek cezalar belirlendikten sonra, ebe grubu diğer grubun saklanması için belirli bir süre verir. Bu süre dakika da olur, belirli bir sayıya kadar sayı saymak da olur. Saklanan grubun lideri bu süre zarfında saklanacakları yeri belirleyip, ekibinin saklanmasını sağlar. Sürenin bitimi ile birlikte saklanan grup saklandıkları bölgeyi belirleyen bir işaret vermek zorundadır. Genellikle ıslık çalıp, ebe grubunu saklandıkları bölgeye doğru çekerler. Ebe grubu bölgeye gelince artık sesleri çıkmaz. Saklanan grup bir ağaca da çıkabilir, bir hayvan ağılına da saklanabilir. Ebe grubu saklanan grubu belirli bir süre içinde bulmak zorundadır. Bulamazsa ceza yerler. Saklanan gruptan birinin bulunması yeterlidir. Biri bulununca bütün ekip ortaya çıkmak zorundadır. Ortaya çıktıklarında oyun başında belirlenen ceza uygulanır. Bu caza genellikle, kemerle ele vurmak, kalçaya parmak atmak, burun ve ağıza sıvılaştırılmış hayvan gübresi sürmekten biri olur. Cezadan sonra oyun tekrar başlar. Oyun süresince köylüler, 15-20 yaşlarındaki gençlerin oynadığı bu oyunu izlerler (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Vız Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Kış ayları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: En az beş-altı kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Subaşı (Başekrek), Başarı (Şıhsor) köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun en az beş – altı kişi tarafından oynanır. Bir kişi ebe olur. Ebe yüzü duvara gelecek şekilde elleri ile gözlerini kapatarak durur. Geriye kalanlar ise ebenin arkasında “Vızzzzz” diye ses çıkararak ebenin ensesine tokat atarak dönüp dururlar. Ebe tokat atanı doğru tahmin ederse ebelikten kurtularak tokat atanların arasına katılır. Doğru tahmin ettiği kişi ise ebe olur. Tahmininde yanılması halinde ebeliği ve ensesine tokat yemesi devam eder (H. Yılmaz, Kişisel görüşme, 02 Haziran 2021).

Yaptığını Yap Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Yurtbaşı (Melikşerif) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun iki kişi ile oynanıyor. Bunlardan biri oyunu daha önce hiç görmemiş olmalıdır. Oyun için gerekli malzeme iki tane bakır tabak, bir bardak sudur. Bu bakır tabaklardan birini daha önceden isle boyanmıştır. Oyunu bilmeyen oynamayı kabul edince oyunu bilen kişi iki tabak ister. Biri gidip daha önceden hazırlanmış su ve tabakları getirir. İsle boyalı tabağı oyunu bilmeyene verir. Oyunun kuralı tabağa ve parmağına hiç bakmadan oyunu bilen yapmıştır. Oyunu bilen işaret parmağıyla tabağa dokunur sonra yüzüne dokunur. Karşıdaki tekrar eder. Bir süre sonra oyunu bilen elini suya daldırıp tabağın altını ovaladıktan sonra yüzüne sürer. Karşıdaki kişi de aynısını tekrarlar. Fakat tabağı isli olduğu için yüzü siyaha boyanmış olur. İzleyicinin kahkahası ile oyun sona erer (R. Sağırlı, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021).

Yıldız Sayma Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: İki kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Yurtbaşı (Melikşerif) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun iki kişi tarafından oynanır. Bu kişilerden biri oyunu hiç bilmeyen biridir. Bu kişiye;

“Ben sana yıldızları saydıracağım ama yüzünü boyamamız lazım. Sana ceketin kolundan yıldızları saydıracağım”

denir. Meraklı oyuncu bunu kabul edince yüzü soba kurumuyla bir güzel boyanır. Sonra izleyicilerden birkaç kişi de ceket kolunun soba borusu gibi açık durması sağlarlar. Oyunu bilmeyenin yüzü ceketin kolu ile kapatıldığı zaman bir kova su başka biri tarafından hazır edilir. Kişi ceketin kolundan yıldızları görmek için baktığında bir kova suyla bekleyen kişi ceketin kolundan adamın üstüne suyu boşaltır. Oyun böylece bitmiş olur (R. Sağırlı, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021).

Yumurtayı Bulma Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Kış ayları

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları

Oyuncu Sayısı: Sayı sınırlaması yoktur

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Subaşı (Başekrek), Yurtbaşı (Melikşerif) köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun köy odasında oturanlar arasında oynanır. Odada oturanlardan biri ebe olur ve yumurtanın saklanması için odadan dışarı çıkar. Odadakilerden birinin kasketinin ön tarafına bir çiğ yumurta saklanır. Fakat yumurtanın kimin kasketinde olduğu odada bulunanlardan biri tarafından gizlice ebeye söylenir. Yumurta saklandıktan sonra ebe odaya çağrılır. Ebe odada bulunanların hiçbirine fiziki bir temasta bulunmadan yumurtanın kimde olduğunu bulmaya çalışıyormuş numarası yapar. Ebe bir süre aramaya devam eder. Sonunda yumurtanın saklandığı kişinin yanına gider ve oyundan sıkılmış gibi yaparak “Yumurtanın kimde olduğunu bulamadım” diyerek şapkasına vurur. Bu vuruşla kişinin yüzü yumurtaya bulanmış olur (H. Yılmaz, Kişisel görüşme, 02 Haziran 2021; H. Sağır, Kişisel görüşme, 29 Haziran 2021).

Yüzük Oyunu (1).

Oyunun Oynanma Zamanı: Kış aylarında gece oynanmıştır.

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: En az 8-10 kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Kozlupınar (Hapanos) köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Köy odasında toplananlar bir çember oluşturacak şekilde otururlar. Oturanlardan biri elindeki yüzüğü herkese gösterir. Daha sonra yüzüğü yanında oturan kişinin avucuna diğerlerinin görmeyeceği biçimde bırakır. Avucuna yüzük bırakılan kişi de yüzüğü yanındakinin avucuna bırakır. Bu yüzüğü yanındakinin avucuna bırakma oyunu birinin “Yüzük kinde?” sorusunu soruncaya kadar devam eder. Oyundaki kişiler yüzüğü avuca bırakmak zorunda değildirler. Fakat bırakmış gibi yapmak zorundalardır. Soru sorulunca bulana bir ödül vaat edilir. Herkesin avucu kapalıdır. Yüzüğün kimde olduğunu söylemek isteyen bir gönüllü doğru tahminde bulunursa ödülü alır. Tabii yüzüğü bulamamanın cezası da vardır. Ceza ise oyun başlamadan önce hazırlanmış, bir ucu dövülerek düğüm atılıp ısılatılmış bir halatla dayak yemektir. Kişi ödüle ve cezaya razı ise gönüllü olur. Gönüllü yüzüğün kimde olduğunu doğru tahmin etmezse cezaya asla karşı çıkmaz. Aksi takdirde bir daha oyuna alınmaz. Oyun katılımcıların isteğine bağlı olarak oynanmaya devam eder (A. Olgunöz, Kişisel görüşme, 07 Nisan 2021).

Yüzük Oyunu (2).

Oyunun Oynanma Zamanı: İstenilen herhangi bir zamanda

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odasında

Oyuncu Sayısı: En az 10-15 kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Gözaydın (Bizmişen), Dilli ve Ağıl köylerinde

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Oyun kalabalık bir ekip tarafından oynanır. Bir kişi sehpaye fincanları dizer, fincanlardan birinin altına bir yüzük yerleştirip sehpayı oturan grubun önüne getirir. Tepsiyi getiren kişi oyuna dâhil olmaz. Yüzüğün tek seferde hangi fincanın altında olduğunu bulan için bir ödül belirlenir. Böylece oyun başlamış olur. Gruptan biri yüzüğün hangi fincanın altında olduğunu bulmaya talip olur. Bulursa ödülünü alır, bulamazsa grubun verdiği cezaya razı olur. Oyun oynayanların istediği süre kadar devam eder (H. Ertürk, Kişisel görüşme, 28 Nisan 2021).

Yüzük Oyunu (3).

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle kış ayları oynamakla birlikte zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası

Oyuncu Sayısı: En az sekiz-on kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Ergü köyü

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Bir tepsinin içinde sekiz on adet fincan ters çevrilerek yerleştirilir. Bu fincanlardan birisinin altına da bir yüzük saklanır. Tepsi odaya getirilir. Bir kişi de elleri isle karartılmış şekilde odada hazır bekler. Yüzüğü bulmak isteyen kişi, birkaç defa, yüzüğün hangi fincanın altında olduğunu söyler. Bu yüzüğü bulma denemelerinde yüzüğü bulursa oyunu kazanır. Yüzüğü arayan kişi başarılı olmazsa elleri isle karartılmış kişi gelip elleri ile adamın yüzünü “Oyyy, yüzüğü bulamadın, bulamadın” diye ovalayarak isle karartır (N. Gündüz, Kişisel görüşme, 10 Haziran 2021).

Yüzük Oyunu (4). (Yüzük Saklama Oyunu.)

Oyunun Oynanma Zamanı: Düğün zamanları

Oyunun Oynanma Yeri: Köydeki ev odaları

Oyuncu Sayısı: En az on-onbeş kişi

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Bağpınar (Kötür), Abrenk, Sarıkaya, Yuvalı, Tari, Zağgiri ve Ağveren köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma şekli:

Düğün gecesı odalarda toplanan gençler, oyunu oynamak için odanın ortasında halka şeklini alacak şekilde otururlar. Oyunculardan biri bir yüzüğü alır ve herkese gösterir. Sonra o yüzüğü yanındakinin cebine koyar. O da diğer yanında oturanın cebine koyar. Yüzüğü cebe koyma zorunluluğu yok fakat koyarmış gibi yapma zorunluluğu vardır. Bir anda biri yanındakine vurarak “Yüzük kimde?” diye sorar. O tahminde bulunur. Tahmini doğru çıkmaz ise dayak yer. Sonra başka biri bir diğerine vurarak “Yüzük kimde?” sorusunu sorar. Yüzük bulunana kadar soru ve dayak faslı devam eder (H. A. Ercan, Kişisel görüşme, 21 Nisan 2021).

Yüzük Oyunu (5).

Oyunun Oynanma Zamanı: Özellikle sonbahar ve kış mevsimlerinde gece oynanmaktadır. Fakat oyuncular isterse yılın her günü oynanabilmektedir.

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odası ya da belirlenen herhangi bir evin selamlık odası.

Oyuncu Sayısı: 18 ya da 22

Oyunun Oynandıđı Yerleřim Yeri: Kemaliye (Eđin) Merkezi, Apçađa, Toybelen (Gemürgap) köyleri ile Bahçe, Kočan, Ariki Mahalleleri.

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma şekli:

Yüzük oyununun, Anadolu’nun birçok yöresinde oynanmasına karşın, Kemaliye’de kendine has bir takım özellikler taşımaktadır. Radyo, televizyon, video vb gibi iletişim araçların henüz olmadığı ya da yaygınlaşmadığı yıllarda, uzun süren kış gecelerinin vazgeçilemez eğlencelerinden olan bu oyun, aynı zamanda da orada yaşayan halkın bir araya gelmesi, çalgılar eşliğinde sazlı sözlü hoşça vakit geçirmesi açısından da önemlidir.

Bu bölgede kadınların sadece izleyici olduğu yüzük oyununu sadece erkekler tarafından oynanır. Sazlı sözlü geçen bir gece olduğu için bu oyunda herkes hoşça vakit geçirir. Oyun, oynanmadan yaklaşık bir hafta önce, yeri, zamanı ve kimlerin oynanacağı kararlaştırılarak oynanır. Bu süre içerisinde oyun gecesı için hazırlıklar tamamlanır, yemekler pişirilir ve tatlılar yapılır. Genellikle tercih edilen tatlılar, baklava, kadayıf ve un helvası olur. Davul, klarnet, darbuka ve def çalacak olan müzik ekibi ayarlanır. Ceviz, dut pestili, oricik ve ev leblebisi gibi kuruyemişler hazırlanır. Oyunun oynanma günü oyunun oynanacağı evin büyük (selamlık)

odasında toplanılır. Oyun oynayacak gruplar belirlenir. Her gruptaki oyuncu sayısı en az dokuz kişidir. Orada bulunan diğer katılımcılar taraftar ve izleyicidirler. Oyunculardan birisi yüzükçübaşıdır. Oyun esnasında son söz yüzükçübaşı tarafından söylenir. Taraftar ve izleyiciler oyun oynanırken fikirlerini söyleyebilirler fakat zarflara asla dokunamazlar.

Oyun, zarf adı verilen konik biçimli, pirinçten yapılmış dokuz ya da onbir adet fincanla oynanır. Bu bölgede oynanan oyunun özelliklerinden birisi, oyun esnasında kaybedene uygulanan ağır cezalardır. Bu cezalar kaybeden grup için adeta dayanıklılık testi gibidir. Oyun gecesine katılanlar bu durumu bildiklerinden ve başından itibaren sonucunu kabul ettikleri için oyun esnasında asla itiraz etmezler. Aksi takdirde bir daha asla oyununa alınmazlar.

Oyuna başlayacak grubun belirlenmesi için yazı tura oyunu oynanır. Yazı tura oyununda kazanan grup yüzüğü (şövalye yüzük) tepsiye dizilen zarflardan birinin altına saklar ve diğer grubun yüzüğü hangi zarfın altında olduğunu bulmasını ister. Yüzüğü bulmaya çalışan grup istediği zarfı, bir sayı sınırlaması olmaksızın, BOŞ diyerek de kaldırabilir. Fakat boş diyerek kaldırılmış olan zarfın altında yüzük varsa arayan grup oyunu kaybetmiş olur. Kazanan grup tekrar yüzüğü saklama hakkını kazanmış olur. Yüzüğü bulunmaya çalışan grubun üç defa “DİMİYET” diyerek (Yüzük bunun altında anlamında) üç zarfın altına bakma hakkı vardır. Grup yüzüğü bulursa hem sayı kazanır hem de yüzüğü saklama hakkını elde etmiş olur.

Yüzük oyununda 11. sayıyı kazanan grup, yenilen gruptan birinin alına damga basar. Damga olarak tabanı mum alevinde islendirilmiş olan ve oyunda kullanılan zarflardan birisi kullanılır. Alına basılan bu damgayı, yenilen grup 16. sayıyı alana kimse silemez. Damga yiyen grup eğer 16. sayıyı alırsa damgayı vuran kişi onu yalayarak silmek zorundadır. Buna da “damga sildirme” denir. 16. sayıyı da damgayı alına vuran grup kazanırsa, bu damga oyunun sonuna kadar asla silinmez.

19. sayıya kadar oyun, kaybeden gruptakilere verilen cezalarla, izleyicilere yapılan ikramlarla, şarkı, türkü söylemekle, mani okumakla, çalgı eşliğinde eğlenmekle devam eder. Oyundaki en önemli sayı ise “Destegül” adı verilen 20. sayıdır. 19. sayıyı kazanan grup, yüzüğü alıp, tepsiye daire şeklinde dizilen zarflardan birinin altına gizlice saklar ve tepsiyi kaybeden gruba getirir. 20. sayı oyunun düğüm noktasıdır. Nedeni ise, o ana kadar olan sayıları hangi grubun kazandığının bir önemi yoktur. Destegül sayısında yüzüğü bulan yüzük oyununun kazananı olur.

Destegül sayısını kazanan grup bundan sonraki cezalarda söz sahibidir. Kaybedenler verilecek olan cezaları itirazsız kabul etmek zorundadır. Kaybeden gruba verilen ceza, yıkılmış bir duvarının örülmesi, damlarda biriken karın temizlenmesi, yoksul ya da kimsesizlerin kışlık yakacak odunlarının kırılması, çeşme kurnasına çıplak girme vb. gibi cezalardır. Verilen ağır

cezalardan birisi ise, yenilen taraftan birisinin oyun bittikten hemen sonra yakın akrabalarından birisine satılmasıdır. Buradaki amaç ise, toplu halde gittikleri yerde yiyip içerek eğlenmeye devam etmektir.

Yüzük oyununda kazanılan her sayısının kaybeden grup için bir cezası vardır. Burada önemli olan, sayıyı kazanıp karşı gruba ceza vermektir. Bu ceza oyunları ise; “Çeyiz toplama oyunu”, “Kalaycı oyunu”, “Mektup okuma oyunu”, “Soğan kapma oyunu”dur.

Çeyiz Toplama Oyunu.

Kazanan gruptan biri, kaybeden gruptan birinin ellerini önden bağlayarak sırtına alıp odanın içinde dolaşmaya başlar. Sırtlayan kişi baba, sırta alınan kişi de sırtlayanın evlenecek olan kızı olmuş olur. Baba, odada dolaşmaya başlar. Sonra odada oturan izleyicilerden herhangi birisinin önünde durarak; “Amcası, yeğenine düğününde ne takacaksın?” diye sorar. Soru sorulan kişi ise; “Benden bir bilezik” diye cevap verir. Baba da; ““Haydi bakalım iyisin, bileziği de kazandın” diyerek, sırtına aldığı kişinin kalçasına, daha önceden eline aldığı iğneyi batırır. Sonra yine odada dolaşmaya başlar ve bir başkasının önünde durup; “Dayısı sen ne vereceksin?” diye sorar. Verilen cevap ne olursa olsun sırta alınan kişiye iğne batırılır. Ceza oyunu böyle sorularla kazanan grup istediği süre devam eder.

Kalaycı Oyunu.

Kollarını yana açıp ayaklarını öne uzatarak oturan bir kişinin arkasından ikinci bir kişi, oturan kişinin kollarından kavrayarak, öne-arkaya doğru hareket ettirir. Böylece, körük çekiyormuş taklidi yapar. Körük olan kişinin bacaklarının arasına, içinde pis su olan bir kap yerleştirilir. Kazanan gruptan kalaycı rolünü oynayan kişi yenilen gruptan herhangi birisini ensesinden kavrayarak körüğün yanına getirir. Bu kalaylanacak olan kaptır. Kalaycı, oturan kişinin bacakları arasına yerleştirilmiş olan kabın içindeki küllü, boyalı suyu, bir bez yardımıyla, getirdiği kişinin yüzüne onu kalaylıyormuş gibi sürer.

Mektup Okuma Oyunu.

Kaybeden gruptan seçilen birisinin elleri ve ayakları bağlanarak tavana asılır. Kazanan gruptan birisi de asılan kişinin yanına gidip kulağına bir şey söyler. Tavanda asılı olan kulağına ne söylenirse söylensin, bağırarak, kulağına söyleneni tekrarlamak zorundadır. Tekrarlamak istemediği ya da yanlış tekrarladığı zaman kalçasına çuvaldız batırılır. Asılan kişinin kulağına genellikle onu aşağılayıcı cümleler söylenir. Örneğin: “Ben bir eşeğim, acıktım saman getirin

de yiyeyim” veya “kapınızda köpek oldum, artık beni kovmayın” vb. gibi cümlelerin tekrar edilmesi istenir.

Soğan Kapma Oyunu.

Birkaç yerinden iğne batırılmış bir kuru soğan bağlanarak oda tavanından ince bir ip sarkıtılır. Yenilen gruptan iki kişinin elleri arkadan bağlanarak aralarında 2 – 3 metre mesafe ile yüzleri birbirine dönük olarak oturtulurlar. Bu kişilerden ipin ucunda sallanan soğanı ağızları ile yakalamaları istenir.

Damat Satma Oyunu.

Oyunu kaybeden gruptan biri seçilir. Bu kişiye sırtına at ya da eşek semeri vurulup, ağzına gem takılır. Grup içinden, yeni evlenen biri seçilir, ona “Seni kime satalım?” diye sorulur. Seçilen kişi kime satılmak istediğini söyler. Söylemezse bunu grup belirler. Satılma belirlendikten sonra seçilen kişi semer vurulan kişinin sırtına bindirilir. Oyuna katılanlar ile birlikte, bu kişinin, yakın akrabalarından birisine satılması için yola çıkılır. Yol boyunca bu kişilere laflar atılır, şakalar yapılır. Damadın satılacağı eve gelince, evin sahibi kapıya çağrılarak, istekler sıralanır. Evin sahibi istekleri kabul eder ve gelenlere yemek ikram eder. Burada da müzik eşliğine eğlence devam eder.

Oyun esnasında, böyle cezaların yanı sıra, davul ve klarnet eşliğinde türküler söylenir, halaylar çekilip ve kol oyunları oynanır. Ayrıca daha önceden hazırlanan yemekler, kuruyemişler ve meyveler de hep birlikte tüketilir. Yüzük oyununda kazanılan her sayının bir manisi vardır. Bu maniler dört mısra olarak söylenir. Son mısra yüzük bulunduğu zaman, “Yalelli, yalelli ağam çelebi.”, bulunamadığı zaman ise, saklayanlar tarafından “Yalelli, yalelli bir vah zavallı” mısraları ile söylenir. Oyuna ilk başlarken hep beraber söylenir (A. Berkay, Kişisel görüşme, 05 Ekim 2021; Efe, 1971, ss.95-97; Gür, 1968, ss.4662-4663).

Yüzüğü saklayan grup başlar:

“Gelin birden başlayalım
Ayva turunç taşlayalım
Biz yüzüksüz nişliyelim
Yalelli, yalelli ağam çelebi.”

Diğer grup yüzüğü ararken zorlanmaktadır. Yüzüğü saklayan grup:

“Sedirin köşe minderi
Altını üste dönderi

Yüzükçülerin mındarı (murdarı)
Yalelli, yalelli bir vah zavallı.”

“Yüzüğüm iki şu zarfta belki
Yüzüğüm kurnazdır
Tilkidir, tilki.
Yalelli, yalelli bir vah zavallı.”

“Yüzüğüm iki
Şu zarfta belki
Yüzüğüm tilki
Yalelli yalelli, ağam çelebi” (Gür, 1968, s.4662).

“Yüzüğüm iki şundadır belki
Ne bakarsın tilki, tilki
Yüzük bulundu, kanın kurudu
Yalelli, yalelli „.” (Efe, 1971, s.95).

“Biner atın semizine
Gider yolun temizine
Bakın yüzükçü benzine
Yalelli yalelli bir vah zavallı.”

“Yüzüğüm üçtür
Zarfları tunçtur
Bulması güçtür
Yalelli yalelli bir vah zavallı.”

“Yüzüğün üçtür, bulunması güçtür,
Karşıda yanan mumdan tunçtur
Yüzük bulundu, kanız kurudu.
Yalelli yalelli” (Efe, 1971, s.96).

Duydunuzmu çıkdık dörde,
Tepsiyi gönderin bize,
Öpek, sevek verecek size.
Yalelli yalelli” (Efe, 1971, s.96).

“Uzadan çıkar yolların
Kürkünün peşi sallanır
Dizginsiz eşek kullanır
Yalelli yalelli bir vah zavallı.”

Yüzüğü arayan grup yüzüğü bulursa:

Yüzüğü buldu eşiniz,
Hayıra döndü işiniz,
Sağolasın yüzükçübaşımız
Yalelli yalelli,..” (Efe, 1971, s.95).

“Mürde oh yalellim mürde
Yüzük mü uğrattı sizi derde
Duydunuz mu çıktık dörde
Yalelli yalelli ağam çelebi.”.

“Bir turnacık bir turnacık
Yüzüğe yeni başladık
Oyuncu başı utan azcık
Yalelli, yalelli ağam çelebi”

“Meşeden meşeye şahin uçurdum
Ah ile vah ile ömrüm geçirdim
Yüzükçülere ben şerbet içirdim
Yalelli, yalelli, ...”

“Meşeden meşeye şahin uçurdum
Ah ile vah ile ömrüm geçirdim
Yare şeker ezdim şerbet içirdim
Yalelli yalelli ağam çelebi” (Gür, 1968, s.4662).

“Meşeden meşeye çıkdım köşeye
Divruği kadısı kanlar işeye
Eyrolur, beylolur, ey nasıl olur,
Ahablar içinde çok fasıl olur.” (Efe, 1971, s.96).

“Karşiki meşeye şahin uçurdum
Ah ile vah ile günüm geçirdim
Siz yüzüğü buluncaya kadar,
Ben içimi çokdan geçirdim.” (Efe, 1971, s.96).

“Karşıdan gelir kır atlı
Bu oyun bize beratlı
Yüzükçü başı pek suratlı
Yalelli, yalelli, ...”

“Karşıdan gelen kır atlı
Aslını sorsan herhalde soraklı
Yüzük bulunmadı, şimdi keyfim geldi.
Yalelli, yalelli, ...” (Efe, 1971, s.96).

“Biner atın etlisine
Gider yolun otlusuna
Bakın yüzük dertlisine
Yalelli, yalelli, ...”

“Çiy süttten kaymak olmaz
Didarından doymak olmaz
Misafirdir kıymak olmaz
Yalelli, yalelli, ...”

Oyunda yabancı biri olursa şu türkü söylenmektedir:

“Yalelli canım olduk yedi
Yüzükçüler b... yedi
Onbir yedi yetmiş yedi
Yalelli, yalelli, ...”

“Tokat’tan gelir torbası
Acı soğanın ortası
Budur yüzükçü zorbası
Yalelli, yalelli, ...”

“Seksen koyun aldım bir yanı toklu
Bağımızın arkı mermer oluklu
Ne tez mahsun oldun bıyığı b..lu
Yalelli, yalelli, ...”

“Seksen koyun aldım bir yanı toklu
Bahçemizin arkı mermer oluklu
Ne tez mahzun oldun sırma bıyıklı
Yalelli yalelli bir vah zavallı” (Gür, 1968, s.4663).

“Avazdan geliyor katır
Tırnakları kuma batır
Yüzükçü başı tanımam hatır
Yalelli, yalelli, ...”

“Tepside gezer elleri

Uzundur pabuç dilleri
Tanrının şaşkın kulları
Yalelli, yalelli, ...”

“Pencereden bakışrlar
Ayva turunç atışrlar
Şimdi onlar tutuşurlar
Yalelli, yalelli, ...”

“Parmağıyla işkil tutar
İşkil değil müşkül tutar
Yüzük çıkmaz hapy yutar
Yalelli, yalelli, ...”

“Parmağıyla işkil tutar
İşkil değil müşkül tutar
Biraz sonra pis pis kokar
Yalelli, yalelli, ...” (Efe, 1971, s.95).

“Sen niye girdin araya
Alırlar seni sıraya
Ben girmem sonra araya
Yalelli, yalelli, ...”

“Gemiye çekerler tayı
Gemiciler alır payı
Seyreyleyin bedir ayı
Yalelli, yalelli, ...”

(Bu kıta daha ziyade alına damga vurulunca söylenmektedir.)

“An çelebi, can çelebi,
Yan peşi bir helebi,
Ustandan aldığın gibi,
Damgayı yersin çelebi.”

(Bu kıta daha ziyade alına damga vurulunca söylenmektedir.) (Efe, 1971, s.97).

“Berberlerde vardır leğen
Namerd olsun sana değen
Yüzükçübaşı fincan beğen
Yalelli, yalelli, ...”

“Evlerinin önü tağar
Teraziya koysan ağar
... gilin bitli zağar
Yalelli, yalelli, ...”

“Bizmişende vardır cami
Ardıç kılığinden damı,
Sendemi adam oldun
Pinti maraniğin donu.” (Efe, 1971, s.97).

“Evlerinin önü üzüm
Yaprakları düzüm düzüm
İşte yüzük kör mü gözün
Yalelli, yalelli, ...”

“Başına giyinmiş kavuk
Kulakları almış savuk
Konduk gilin bitli tavuk
Yalelli, yalelli, ...”

“Bu burun da burun mıdır
Delikleri fırın mıdır
Cart curt eden gerin midir
Yalelli, yalelli, ...”

“Tepeler tepeler yüksek tepeler
Bazen yağmur bazen de kar sepeler
Takmış kulağına mengüş küpeler
Yalelli, yalelli, ...”

“Biz beraber olduk size
Tepsiyi gönderin bize
Saklayıp verelim size
Yalelli, yalelli, ...”

“Çarşıda helva satarsın
İçine hiyle katarsın
Usul otur top atarsın
Yalelli, yalelli, ...”

“Biz beraber olduk geçtik
Karlı buzlu sular içtik

Biz yüzükten vaz mı geçtik
Yalelli, yalelli, ...”

“Gezdim urumu kırımı
Gördün mü böyle burunu
Mübarek moskof fırını
Yalelli, yalelli, ...”

“Bu tilki tilkilerin şahı
Tuttu feriklerin âhı
Gine kömese tıkarım vallahi
Yalelli, yalelli, ...”

“Bir gemi aldım Mısır’dan
Yükünü tuttum hasırdan
Yüzüktür seni os...tan
Yalelli, yalelli, ...”

“Dimyat’tan aldım pirinci
Hıdivin keskin kılınıcı
Sıvazla havucu havucu
Yalelli, yalelli, ...”

“Dama çıktım dam değil
Penceresi cam değil
Bundan sonra yenilirim gam değil
Yalelli, yalelli, ...”

“Tepsiyi aldın mı sandın
Yokuşu yayla mı sandın
Berber Ali’nin taş ayva mı sandın
Yalelli, yalelli, ...”

“Ceplerinde kuru üzüm
Oturmuşlar düzüm düzüm
Yüzükçüsün iki gözüm
Yalelli, yalelli, ...”

“Tarlada top top diken
Dikenin boynunu büken
Dar sokakta eşşek s.ken
Yalelli yalelli, ...”

“Çerezden aldım bir kutu
İçi dolu sıçan otu
Darıldın mı itin g..ü
Yalelli, yalelli, ...”

“Tamğa yalatmak
Altın da altın yağızı
Yüzükçülerin yavuzu
Yala mındar tamğanızı
Yalelli, yalelli ağam çelebi.”

(Bu kıta daha ziyade alına vurulan damga sildirilince söylenmektedir.) (Sezgin vd., 1996, ss.475-480).

“Tepside gezer elleri
Hiç durmaz pabuç dilleri
Allahın densiz kulları
Yalelli, yalelli, ...”

“Bu gelen destegüldür
Gelişi güldür güldür
Ya bulursun yüzüğü
Yoksa halin müşküldür.
Yalelli yalelli. ...” (Gür, 1968, ss.4662-4663).

Yüzük Kimde? Oyunu.

Oyunun Oynanma Zamanı: Genellikle düğün zamanları oynansa da zaman sınırlaması yoktur

Oyunun Oynanma Yeri: Köy odaları ya da sağıdış evi

Oyuncu Sayısı: Sayı sınırlaması yoktur

Oyunun Oynandığı Yerleşim Yeri: Verimli, Yazıkaya, Cennetpınar köyleri

Oyunun Hazırlanışı ve Oynanma Şekli:

Odada oturanlardan biri, parmağından yüzüğünü çıkararak herkese gösterip, “Arkadaşlar yüzük kimde oyunu oynayacağız, ben başlatıyorum” der. Odadakileri tek tek dolaşarak, onların kapatılmış avuçlarına yüzüğü bırakıyormuş gibi hareket eder. Yüzüğü birine bırakmak zorunda değildir. Kendi cebine koyabilir, dışarıdan odada oturanlara hizmet etmek için gelip giden birine de verebilir. Yüzüğü saklama işini bitirdikten sonra herhangi birisine

“Arkadaşım yüzük kimde?” diye sorar. Elinde kemer var ve soruyu sorduğu kişiye “Dayak yiyeceksin” der gibi hareketler yapar. Soru sorulan kişi etrafı süzer. Yüzüğün kimde olduğunu tahmin etmeye çalışır. Birisinin ismini söyler. Tahmini doğru çıkmazsa, kemerle dayak yer ve yerine oturur. Oyunu başlatan kişi bu sefer ismi söylenen kişiyi yanına çağırarak, “Gel bakalım, yüzük sende mi?” diye tekrar sorar. O kişi “Vallahi bende değil” dedikten sonra, ona, “O zaman yüzük kimde?” diye sorulur. O da bir tahminde bulunur. Bilemezse dayağı yer oturur. Tekrar ortaya ismi söylenen kişi gelir. Oyun böylece devam eder.

Bu oyunda elinde yüzük olan kişi, yüzüğün kendisinde olduğunu söylemek zorunda değildir. Oyundaki herkesin dayak yemesi için kendisi de dayağı göze alır. Ancak dayağa dayanamadığı zaman yüzüğün kendisinde olduğunu itiraf eder.

Yüzüğün kimde olduğunu bilen kişi ise ortaya geçip, yüzüğü saklama ve kemeri eline alma hakkı kazanır (T. Tunç, Kişisel görüşme, 09 Kasım 2021).

Oyunlarda Kullanılan Motifler

Anadolu’nun her köşesinde oynanan oyunlarda kullanılan motifler Erzincan köy seyirlik oyunlarında da kullanılmaktadır. Oyun içerik-izleklerine bakıldığında her oyunda bu motiflerin var olduğu görülmektedir.

Ölme-Dirilme Motifli Oyunlar

Karşıt iki güç arasındaki savaş olarak düşünülen, geçmişte tanrılar adına yapılan büyü ve törenlerin günümüze aktarılan Ölme-Dirilme motifi Erzincan köy seyirlik oyunlarında da kullanılmaktadır. Ölme-dirilme motifinin kullanıldığı oyunlar ise;

“Kalık (Yaşlı) Oyunu, Fattık Oyunu, Kalık Fattık Oyunu, Dede Oyunu, Deve Oyunu, Papaz Oyunu, Köy Muhtarı Oyunu, Cenaze Oyunu, Şavaklı’nın Köye Girişi Oyunu” olarak sıralanabilir. Bu oyunların hepsinde mutlaka önce bir ölüm ya da kaybolma, sonrasında ise dirilme ya da bulunma söz konusudur.

Ak-Kara Motifli Oyunlar

Mevsimsel oyunların temelini oluşturduğu düşünülen Ak-Kara motifi, geçimini tarımdan sağlayan Anadolu köylüsü için, tarımın yapılmaya elverişli olmadığı, kıtlık zamanı olan kış ayları ile bolluk ve bereketin başladığı bahar ve yaz aylarının mücadelesini anlatmaktadır. Bu Ak-Kara çatışması, bolluk ve bereketin kuraklıkla, iyinin kötüyle, yazın kışla, gecenin gündüzle çatışması olarak düşünülmektedir. Ak-Kara motifinin kullanıldığı Erzincan köy seyirlik oyunları ise;

“Kış Yarısı Oyunu, Kalık (Yaşlı) Oyunu, Fattık Oyunu, Kalık Fattık Oyunu, Sarsal (Yılbaşı) Oyunu, Hızır Oyunu, Çarşemi Reş (Kara Çarşamba - Baharın Gelişi), Yüz Kömbesi Oyunu, Koç Katımı Oyunu, Saya Gezme Oyunu, Koyun Yüzü Oyunu Çömçe Gelin Oyunu, Çiçimama Oyunu, Yağmur Duası, Dolu Duası” oyunlarıdır. Bu oyunların hepsinde ya kuraklığa karşı gelme, ya hayvanların üremesi için çaba sarf etme ya da yeni yılın gelmesi için çabalama ve gelişini kutlama amacı bulunmaktadır.

Kız Kaçırma Motifli Oyunlar

Eğlenceye yönelik ya da toplumsal sorun haline gelmiş bir olguya dikkat çekmek için işlenmiş bir motif gibi görünmekle birlikte kökeni mitos ve ritüellere dayanan kız kaçırma motifi, Erzincan köy seyirlik oyunlarında sıklıkla karşılaşılan motiflerden biridir. Bu motif aynı zamanda doğanın ölüp dirilmesinin de bir karşılığı olarak varlığını sürdürmektedir. Kız kaçırma motifinde, doğanın ölüp sonra yeniden canlanmasının yerine, kızın kaçırılması ve sonra bulunması, canlandırılmaktadır. Kız kaçırma motifinin kullanıldığı Erzincan köy seyirlik oyunları ise;

“Dede Oyunu (1-2), Deve Oyunu (2), Papaz Oyunu, Saya Gezme Oyunu, Koyun Yüzü Oyunu, Hızır Oyunu” oyunlarıdır. Bu oyunların hepsinde, genç kız, gelin ya da eşler kaçırılmakta, kaçırılanlar bir süre sonra bulunarak ait olduğu yere geri getirilmektedir. Kaçıranlar ise kızları koruyanlar tarafından cezalandırılmaktadır.

Cinsel Motifli Oyunlar

Seyirlik oyunlardaki önemli bir motif de cinsellik motifidir. Yaşamının toprağa ve hayvancılığa bağlı olduğunu bilen köy toplumu, üreme düşüncesini oyunlara yansıtmaktadır. Yaşamlarının devam etmesi, toprağa atılan tohumun ve hayvanların çoğalmasına bağlıdır. Oyunlarda görülen, cinsel birleşme ve phallus (erkeklik organı) simgesi bunun bir göstergesidir. Bu motif Erzincan köy seyirlik oyunlarında da sıkça kullanılmaktadır.

“Koç Katımı Oyunu, Al Bunu Ye Oyunu, Natır Oyunu (1-2-3), Tokmak Oyunu, Boğasak İnek Oyunu (İt Oyunu), Değirmen Oyunu, Pabucu Eline Verdim Oyunu, Kısmetim Oyunu, Ne İstersin Oyunu” oyunlarında Cinsel motifin kullanıldığı görülmektedir.

Kimi oyunda oyuncuların bacaklarının arasına astıkları kısa sopa ya da davul tokmağı, phallus (erkeklik organı) olarak kullanılmaktadır. Kimi oyunlarda ise oyuncuların, cinsel birleşimi taklit eden ya da anımsatan şekilde hareketlerde bulunduğu görülmektedir.

Hayvan Benzetmeleri Motifli Oyunlar

Anadolu'daki köy seyirlik oyunlarında sıkça kullanılan motiflerden olan hayvan benzetmeleri motifinin Erzincan köy seyirlik oyunlarında da kullanıldığı görülmektedir. Bu benzetmeler, genellikle kılık değiştirilerek, hayvanı anımsatacak maske kullanılarak ya da ses taklidi ile yapılmaktadır. Kökeni ritüele dayanan fakat günümüzde eğlence unsuru olarak kullanılan bu motifin;

“Dede Oyunu (2), Deve Oyunu (1-2-3), Saya Gezme Oyunu, Cirit Oyunu, Kancık Camış (Camız) Oyunu, Öküz Alım-Satımı Oyunu, Çoban Oyunu, Kalaycı Oyunu, Davar Sürme Oyunu, Boğasak İnek Oyunu (İt Oyunu), Davar Satma Oyunu, Koyun Mu Köpek Mi? Oyunu, Kurt ve Aktar Oyunu, Damat Satma Oyunu” oyunlarında kullanıldığı görülmektedir.

Yiyecek Toplama, Toplu Yemek ve Eğlenme Motifli Oyunlar

Köy seyirlik oyunlarında sıkça karşılaşılan yiyecek toplama, toplu yemek ve eğlenme motifinin, günümüzde de somut olarak devam ettiği görülmektedir. Toplumun ortak yararı için gerçekleştirilen ritüel, kolektif bilincin gelişmesi ve pekişmesi için yapılmaktadır. Yapılan bu eylemin sonunda toplanan yiyeceklerin, topluca tüketilmesi ve eğlenilmesi toplum ortaklığının devam etmesini sağlamaktadır. Yiyecek toplama, toplu yemek ve eğlenme motifinin bulunduğu Erzincan köy seyirlik oyunları ise;

Kış Yarısı Oyunu, Kalık (Yaşlı) Oyunu, Fattık Oyunu, Kalık Fattık Oyunu, Sarsal (Yılbaşı) Oyunu, Saya Gezme Oyunu, Koyun Yüzü Oyunu, Hızır Oyunu, Çömçe Gelin Oyunu, Çiçimama Oyunu, Yağmur Duası, Dolu Duası, Dede Oyunu (1-2), Deve Oyunu (1-2-3), Papaz Oyunu, Damat Kaçırma Oyunu, İstimlakçı Oyunu, Kız Oyunu” oyunlarıdır. Bu oyunların hepsinde köy evlerinden yiyecekler toplanmakta, bir eve gidilip yemekler yapılıp yenilmekte ve sonrasında eğlenilmektedir.

SONUÇ

Beslenmek ve giyim eşyasını temin etmek için avlanan insanlar, avının bereketli geçmesi ya da avladığı hayvanı anlatabilmek için ateşin etrafında dans etmiştir. Dans ile taklit ettiği bu ava, algılamakta zorluk çektiği doğa olaylarına karşı gösterdiği tepkiyi de eklemekte gecikmemiştir. Dram sanatının başlangıcını oluşturan bu taklitler, mantık ve akıl çerçevesinde anlaşılamayan olaylar, gizemsel bir özelliklerle başlayıp, sonra ritüel bir boyut kazanan dram zaman içerisinde, insanların gelişimi ile birlikte değişime uğrayarak “oyun” özelliğini almıştır. Bir avın taklit edilmesi ile başlayan, ilkel düşünceden mite, mitten ritüele, ritüelden oyuna dönüşen temsiller, insanların yaşadıkları coğrafya, coğrafi iklim şartları, inanç değişimleri ile birlikte değişime uğrayarak, farklılıklar göstererek günümüze kadar yaşamaya devam etmişlerdir.

Kent ile bağı bulunsa da genel olarak kentlerden bağımsız bir şekilde yaşamlarını sürdüren köyler, yüzyıllar boyunca, atalarından ya da bulundukları yerden aldıkları kültürel mirasları koruyarak günümüze aktarmışlardır. Bu mirasın bir parçası olan köy seyirlik oyunları, insanların bilgi birikimlerinin değişmesi ile değişime uğrayarak varlığını hala sürdürmektedir. Günümüzde töresel ve büyüsel oyunlar varlığını sürdürse de, eğlence amacıyla oynanan oyunların çokluğu yadsınamaz bir gerçekliktir.

Bu çalışma için Erzincan ili sınırları içerisinde oynanan seyirlik oyunlar konusunda yapılmış çalışmalar araştırılmıştır. Yapılan araştırmalarda bu konuda oldukça kısıtlı çalışmaların olduğu görülmüştür. Yazılı çalışmaların sadece üç oyunu, görsel çalışmaların ise beş oyunu kapsadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma ile tespit edilen oyunların derlenmesi, yazılı olarak kayıt altına alınması, oyunlara ait özelliklerin günümüz şartları ve sosyal çevresi içinde değerlendirilip tasnif edilerek literatüre kazandırılması amaçlanmıştır.

İncelenen oyunlar oynanış amaçları ve zamanları göre tasnifi edildiğinde;

1- Törenselsel-Büyüsel Oyunlar

- A. Yeni Yıl Oyunları
- B. Hayvan Kültü İle İlgili Oyunlar
- C. Mevsim Döngüsü İle İlgili Oyunlar
- D. Doğa Olayları İle İlgili Oyunlar

2. Eğlence Oyunları

- A. İçinde Törenselle Unsor Barındıran Oyunlar
- B. İçinde Cinsel Öğeler Barındıran Oyunlar
- C. İçinde Hayvan Benzetmeleri Barındıran Oyunlar
- Ç. İçinde Meslek Öğeleri Barındıran Oyunlar
- D. İçinde Şiddet Barındıran ve Sadece Eğlence İçin Oynanan Oyunlar

olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erzincan’da oynanan köy seyirlik oyunlarının daha çok kış, bahar, sonbahar aylarında oynandığı tespit edilmiştir. Yaz aylarında zorunlu haller dışında (düğün vs.), köylünün çalışma, kışa hazırlık ayları olduğundan oyunların çok nadir oynandığı görülmüştür.

Dünyanın farklı coğrafyalarında oynanan oyunlarda olduğu gibi Erzincan köy seyirlik oyunlarının da belirli bir çatısı olduğu gözlemlenmiştir. Oyunların bu çatı dikkate alınarak, belirli bir çerçevede oynandığı görülmüştür. Törenselle ya da Büyüsel oyunlar dışında kalan diğer oyunları oluşturan çatı ve oynanışındaki çerçeve dikkate alınarak oynanan oyunların diyalog ve hareketleri doğaçlama olarak gelişmektedir. Doğaçlama yeteneği oyun yöneticisi ve oyuncuların ne kadar hazırcevap ve yetenekli olduğu ile doğrudan ilintili bir durumdur. Bu nedenden dolayı, özellikle eğlence amaçlı oynanan oyunlarda karşılıklı diyalog ve hareketler değişkenlik göstermektedir. Oyun esnasında oyunu bir parçası olarak kullanılan şarkı, türkü, mani, halk dansları, müzik aletleri yöreye ait olduğundan, bunlarda değişkenliğin çok olmadığı görülmüştür.

İnceleme yapılan alanlarda “Belirli Günlerde Oynanan Törenselle ya da Büyüsel Oyunlar”ın tüm köylünün katılımı ile köyün sınırları içerisinde, “Eğlence İçin Oynanan Oyunlar”ın ise, kimi oyunların köy odası ve misafir olunan evin odasında sadece erkekler tarafından erkeklere oynandığı, kimi oyunların ise yine sadece erkekler tarafından tüm köylüye oynandığı görülmüştür. “Çömçe Gelin” ve “Çiçimama” oyunları sadece çocuklar tarafından köy sınırları içerisinde tüm köylüye oynanmaktadır. Oynanan oyunların geneline bakıldığında ise, erkek oyuncuların hâkimiyeti söz konusudur.

İncelemeye konu olan oyunların oynandığı yerleşim bölgelerine bakıldığında, kadın oyuncular tarafından oynanan oyunlarının neredeyse yokluğu gözlemlenmiştir. Alan çalışmasında derlenen oyunlardan sadece altı oyunun kadın oyuncular tarafından oynandığı tespit edilmiştir. Kadın oyuncular tarafından oynanan altı oyundan biri olan “Papaz Oyunu”, “Tavşan Oyunu” ve “Hıdırellez Oyunu”nun artık oynanmadığı, diğer oyunlar “Gelin Kaynana

Kavgası”, “Ficek” oyunları ile “Deli Kız Sinin Geliyor” oyununun ise zaman zaman oynandığı görülmüştür.

Erzincan Köy seyirlik oyunlarında izleyiciler, oyunların içerik ve amaçlarına göre değişmektedir. “Belirli Günlerde Oynanan Törenselsel ya da Büyüsel Oyunlar”da (Koç Katımı, Kalık Fattık Oyunu ve Saya Gezme vb.) tüm köylü hem izleyici hem de katılımcı konumundadır. “Eğlence İçin Oynanan Oyunlar”da ise, düğün meydanlarında oynanan oyunların izleyicisi, düğüne katılan çocuk, kadın, erkek tüm köylüdür. Köy odası ve misafir olunan evin odasında sadece erkekler tarafından erkeklere oynanan oyunlara, özellikle cinsel öge bulunanlara (Natır, Al Bunu Ye vb.) çocuk ve kadın izleyicinin asla alınmadığı tespit edilmiştir. Sadece kadın oyuncuların oynadığı (Gelin Kaynana Kavgası) oyunların izleyicilerinin kadınlar olduğu görülmüştür.

Erzincan köy seyirlik oyunlarında da belirli bir dekor anlayışının bulunmadığı ve dekorun bir ihtiyaç olarak hissedilmediği tespit edilmiştir. Oynanan oyunların çoğunda dekora gerek duyulmadığı, kimi oyunda sadece bir masa ve sandalyenin kullanıldığı, kimi oyunda da oyun alanının oyunun dekorunu oluşturduğu gözlemlenmiştir. Gerekli görüldüğü anda oyuncuların, oyun yeri ile dekorunu, sözle hayali olarak oluşturdukları ve kimi oyunlarda ise izleyicilerin dekor olarak kullanıldığı görülmüştür.

Oyunlarda kullanılan kostüm için, köylünün, elindeki malzemeyi en iyi şekilde değerlendirdiği, oyun için gerekli olan kostümlerin, ya gerçek ya da sadeleştirilmiş kostümlerden oluşturulduğu tespit edilmiştir. Kimi oyunlarda ise kostüme ihtiyaç duyulmadığı için günlük kıyafetler kullanılmıştır. Oyunlardaki kadın rolü için, erkek oyuncuların başörtüsü, entari, şalvar gibi kadın elbiseler giydikleri, hayvan rolleri için ise o hayvanı yansılayacak herhangi bir şeyin (post vb.) yeterli görüldüğü görülmüştür. Kadın oyuncular ise, erkek rolü için gerektiğinde bir kasket ya da isle çizilmiş bir bıyık yeterli olmuştur.

Oyunlarda aksesuar olarak, oyun için gerekli olan malzemenin kendisi (Tüfek, bıçak, yüzük, keser, vs.), gerçeğine zorunlu ihtiyaç duyulmadığında ya da bulunamadığında, onun yerine kullanılan ve izleyicinin de kabullendiği, (ustura yerine nacak, tıraş fırçası yerine kullanılan çalı süpürgesi vb.) yalancı aksesuarlar kullanıldığı görülmüştür. Kimi oyunlarda ise; sandalye yerine çömelmiş biri, ağaç tomruğu yerine yere uzanmış biri, körük yerine kollarından sopa sokulmuş biri, sınır taşı yerine elleri, kolları bağlanmış biri gibi izleyiciden seçilen insanların yansılacağı canlı aksesuar kullanıldığı tespit edilmiştir.

Köy seyirlik oyunlarında makyaj oyunlar içerisinde sadece gerekliliği zorunlu olan hallerde kullanılmıştır. Oyuncuların, kendi bölgelerinin olanakları çerçevesinde makyaj sorunlarını, ilkel yöntemler kullanılarak hallettiği görülmüştür. Sakal, bıyık için koyunyünü ya

da kömür ve is karası, Arap, zenci veya kara kişi rolü için, tencere karası, is, kurum, odun kömürü, ak kişi ve ölü yüzü için un kullanıldığı tespit edilmiştir.

Oynanan oyunlarda efekt kullanımının, gerekli görüldüğü takdirde, hayvan ve herhangi bir şeye vurma seslerinin, oyuncular tarafından kendi çıkardıkları sesle, oyun esnasında oyuncular tarafından canlı yapıldığı görülmüştür.

Erzincan köy seyirlik oyunlarında, müzik ve dansın oyunların vazgeçilmez unsurlarından olduğu tespit edilmiştir. Müzik ve dansın törensel ya da büyüsel oyunlar gibi belirli günlerde oynanan oyunlarda, oyun kadar önemli ve etkili olduğu, icrasının oyuncular tarafından yapıldığı görülmüştür. Eğlence için oynanan oyunlarda ise, kimi zaman ayrı bir müzisyen ekibi, kimi zaman da isteyen her kişi müzik yapmıştır. Müzik için kullanılan müzik aletlerinin ise oyunun oynandığı yöreye göre değiştiği görülmüştür. Kimi yörede klarnet-davul, kimi yörede zurna-davul vb. kullanılmıştır.

Erzincan köy seyirlik oyunlarında yoğunluklu olarak, Ölme-Dirilme Motifi Ak-Kara Motifi, Kız Kaçırma Motifi, Cinsel Motif, Hayvan Benzetmeleri Motifi, Yiyecek Toplama, Toplu Yemek ve Eğlenme Motiflerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Televizyon, bilgisayar, internet vb. gibi teknolojik gelişmeler ile köyden kente göçün sebep olduğu köy hayatının azalmasının bir sonucu olarak günümüzde Erzincan'da köy seyirlik oyunlarının oynanmasında, geçmişe göre bir azalma söz konusudur. Köy seyirlik oyunlarının icra edilememesinin sebepleri arasında saydığımız teknolojik gelişmeler, en çok genç kuşağı etkilemiştir. Genç kuşak eğlenceyi üretmek yerine teknolojik ürünler tarafından sunulan eğlenceyi tüketmeyi tercih etmektedir. Bu da bir şekilde usta-çırak ilişkisi içerisinde oynanan oyunların öğrenilememesi ya da tercih edilmemesini beraberinde getirmektedir.

Köyden kente göçün seyirlik oyunlar üzerinde yıkıcı bir etkisi olmuştur. Göç ile birlikte köyde hayvan besiciliği yapanların sayısı hızla azalmış, hatta kimi köyler de hayvancılık tümünden yok olmuştur. Bu da hayvan kültürü ile ilgili ve törensel ya da büyüsel oyunların neredeyse yok olmasına sebep olmuştur. Bu oyunların yapıldığı köylerde ise oyunların eski görkemi kalmamıştır. Yaşanan göç ile birlikte köy düğünleri de ortadan kalmak üzeredir. Yapılan köy düğünleri ise şehir kültürüne göre düzenlenmektedir. Bu nedenle geçmişte köy düğünlerinde oynanan oyunların artık icrasını mümkün kılmamaktadır. Geçmişte üç gün süren düğünler, günümüzde birkaç saat içinde bittiğinden oyunların oynanmasını kısıtlamaktadır.

Köyden kente göçlerle birlikte, köy yerleşim yerlerinde genellikle belli bir yaş oranının üzerindeki ve kısıtlı sayıda hane kalmaktadır. Yaşayanların azlığı ve yaş oranları, geçmişlerinde köy odaları ve misafir olarak gittikleri evin odalarında oynadıkları oyunları

oyunmalarını engellemektedir. Bu nedenle de oyunlar ya unutulmaya başlanmış, ya yok olmuş, ya da sadece anlatı haline bürünmüştür. Her şeye rağmen bu yerleşim yerlerinde kalanlardan, oyunları hala hatırlayanlar çıkmakta ve bu sayede oyunların derlenmesi yapılabilmektedir.

Erzincan il sınırları içerisinde oyunların oynandığı köy yerleşim yerleri kalmıştır. Bu köyler nüfusunun belli bir kısmını hala korumaktadır. Bu sayede oyunların oynanmasına devam edilmektedir (Topkapı, Kerer Köyü). Kimi köylüler de sünnet ve düğünlerini eski geleneklere göre yapmak istediğinden, bu günleri yaz aylarına, şehirdeki köylülerinin izinlerine denk getirerek köyde yapmaktadır. Bu da oyunların tekrar hatırlanmasına ve oynanmasına, inanılmaz ölçüde katkıda bulunmaktadır.

Kimi köylerde ise, köylülerin yoğun olarak göç ettiği şehirlerde kurulan köy dernekleri aracılığı ile bu oyunlara devam etmektedir. Bazen şehirdeki köy derneğinin düzenlediği gecelerde oynamakta, bazen de yine dernek aracılığı ile yaz tatillerinde köye gelerek oyunu bilenlerden yardım alarak, oyunları köylerde, oynanma zamanı olmasa bile, geleneklerini yaşatmak amacıyla yeniden oynanmaktadır (Pınaryolu (Divir) köyü).

Derlenen oyunlara bakıldığında, aynı ilçedeki köylerin birbirlerinden etkilendiği açıkça görülmektedir. Birçok oyun küçük farklılıklarla, oyunun oynandığı merkez köyden hariç diğer köylerde de oynanmaktadır. Bunun en önemli nedeni, köylerin birbirleri ile akraba olması ya da oyun yöneticisinin genellikle bir köyden olup, diğer köylerin düğünlerine onun oyun için özellikle davet edilmesidir. Oyunlar genellikle belirli köylerde yoğunlaşmış durumdadır. Bağıştaş, Çöpler, Topkapı (Ençiti), Kerer, Pınarbaşı, Doğanbeyli, Bağpınar, Yurtbaşı (Melikşerif) köyleri gibi. Tez çalışması yapılırken, gidilen birçok köyden, genellikle oyun yöneticisinin köyüne yönlendirilmemiz bunu kanıtlamaktadır.

KAYNAKÇA

- And, M. (1959). *Kırk gün kırk gece*. Taç.
- And, M. (1962). *Dionysos ve Anadolu köylüsü*. Elif.
- And, M. (1963). Anadolu’da Dionisos, bugün de ölüp ölüp diriliyor. *Türk Dili*, XI (128), 669-673.
- And, M. (1983). *Türk tiyatrosunun evreleri*. Turhan.
- And, M. (1985). *Geleneksel Türk tiyatrosu, köylü ve halk tiyatrosu gelenekleri*. İnkılap.
- And, M. (2007). *Oyun ve bugün; Türk kültüründe oyun kavramı* (2. Baskı). Yapı Kredi.
- Artun, E. (1993). Ritüel Kökenli Çukurova Tören ve Köy Seyirlik Oyunlarında “Canlandırma, Hayvan Benzetmeceleri ve Semboller.”
http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_2/semp_ana_2.php
- Artun, E. (2004). *Türk halk edebiyatına giriş*. Kitabevi.
- Aydın, S., & Emiroğlu, K. (2020). *Antropoloji sözlüğü*. Işık.
- Bayladı, D. (2004). *Efsaneler dünyasında Anadolu* (3. Baskı). Say.
- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda Türk halk edebiyatı*. Gerçek.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk folkloru: inanışlar, töre ve törenler, oyunlar*. Gerçek.
- Bottéro, J. & Kramer, S. N. (2017). *Mezopotamya mitolojisi*. (A. Tümerterkin, Çev.), Türkiye İş Bankası. (Çalışmanın orijinali 1989’da yayımlanmıştır)
- Boyana, H. (2016). Nikaia kenti ve Dionysos kültü. T. Büyükakın (Ed.), *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Kitabı* içinde (s.43-59). Kocaeli Büyükşehir Belediyesi.
- Brockett, Oscar G. (2000). *Tiyatro tarihi*. (S. Sokullu, vd., Çev.), Dost. (Çalışmanın orijinali 1968’de yayımlanmıştır)
- Candan, A. (2010). *Oyun tören gösterim*. Norgunk.
- Caillois, R. (1994). Oyunun tanımı. (T. Ilgaz, Çev.). *Sanat Dünyamız* (55), 35-41.
- Cornford, F. M. (1914). *The origin of attic comedy*. Cambridge.
- Coşkun, E. (2021). *Son Aborijinler; en eski doğa ve evren anlayışı*. Türkiye İş Bankası.

- Çıblak, N. (2007). Köy seyirlik oyunlarının korunması üzerine tasarım denemesi. *Halk Kültürlerini Koruma-Yaşatma ve Geleceğe Aktarma Uluslararası Sempozyumu Bildirileri* içinde (ss. 175-185). Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı.
- Çığ, M. İ. (2009). *Uygarlığın kökeni Sümerliler-1*. Kaynak.
- Detienne, M. (2000). Adonis ve Adonia bayramları. (N. Çıka, Çev.) *Mitolojiler Sözlüğü 1. Cilt* *İçinde*, (Yves Bonnefoy, Ed.). Dost. (Çalışmanın orijinali 1981’de yayımlanmıştır)
- Durkheim, É. (2019). *Dini hayatın ilk biçimleri*. (Y. Aktay, & K. Çapık, Çev.). Ataç. (Çalışmanın orijinali 1912’de yayımlanmıştır)
- Dürüşken, Ç. (2000). *Roma’nın gizem dinleri: antikçağ’da yaşamın ve ölümün bilinmezliğine yolculuk*. Arkeoloji ve Sanat.
- Düzgün, D. (1994). *Erzurum köy seyirlik oyunları* (Tez No. 32179) [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi - Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Düzgün, D. (2002). Geleneksel Türk tiyatrosu, *Türkler*, 15, 487–496.
- Efe, O. (1971). *Eğin dedikleri*. Menteş.
- Elçin, Ş. (1977). *Anadolu köy orta oyunları*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Emir, B. (2012). *Antik çağda kadınların dinsel ritüelleri -Thesmophoria örnek incelemesi* (Tez No. 340091) [Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi-Bursa]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Eliade, M. (2014). *Şamanizm* (3. Baskı). (İ. Birkan, Çev.). İmge. (Çalışmanın orijinali 1951’de yayımlanmıştır)
- Erhat, A.. (2001). *Mitoloji sözlüğü* (10. Baskı). Remzi.
- Erkek, H. (2002). Oyun içinde şarkı ve türküler. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 14(14), 1-12. https://doi.org/10.1501/TAD_0000000010
- Ertural, N. (2012). *Gaziantep seyirlik oyunları üzerine bir inceleme / Gaziantep’teki tiyatro performansları üzerine bir araştırma* (Tez No. 308455) [Doktora Tezi, Ege Üniversitesi-İzmir.] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Fischer, E. (1995). *Sanatın gerekliliği*. (C. Çapan, Çev.). Payel. (Çalışmanın orijinali 1968’de yayımlanmıştır)
- Frazer, J. G. (2017). *Altın dal dinin ve folklorun kökleri*. (M. H. Doğan, Çev.). Yapı Kredi. (Çalışmanın orijinali 1894’te yayımlanmıştır)

- Frazer, J. G. (2018). *Adonis, Attis, Osiris; doğu dinleri tarihi araştırmaları*. (İ. H. Yılmaz, Çev.). Pinhan. (Çalışmanın orijinali 1907’de yayımlanmıştır)
- Frazer, J. G. (2020). *İnsan, tanrı ve ölümsüzlük* (2. Baskı). (O. Aydın, & İ. Demirel, Çev.). Kanon. (Çalışmanın orijinali 1927’de yayımlanmıştır)
- Gaster, T.H. (2000). *Thespis; eski Yakındoğu’da ritüel, mit ve drama*. (M. H. Doğan, Çev.). Kabalcı. (Çalışmanın orijinali 1950’de yayımlanmıştır)
- Gerçek, S. N. (2021). *Türk temaşası*. (3.Baskı). Ötüken.
- Gezgin, İ. (2012). *Fallusun arkeolojisi*. Sel.
- Graves, R. (2020). *Yunan mitleri*. (U. Akpur, Çev.). Kolektif. (Çalışmanın orijinali 1955’te yayımlanmıştır)
- Grimal, P. (2012). *Mitoloji sözlüğü; Yunan ve Roma*. (S. Tamgüç, Çev.), Kabalcı. (Çalışmanın orijinali 1951’de yayımlanmıştır)
- Gür, M. H. (1968). “Eğin’de yüzük oyunu”, *Türk Folklor Araştırmaları*, 11 (223), 4662-4663.
- Huizinga, J. (2006). *Homo ludens; oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme* (2. Baskı). (M. A. Kılıçbay, Çev.), Ayrıntı. (Çalışmanın orijinali 1951’de yayımlanmıştır)
- Herodotos. (2019). *Tarih* (15. Baskı). (M. Ökmen, Çev.). Türkiye İş Bankası.
- Hesiodos. (2016). *Theogonia – işler ve günler*. (S. Eyüboğlu, Çev.), Türkiye İş Bankası.
- Hmeros. (2014). *Odyseia*. (A. Erhat, & A.Kadir, Çev.). Türkiye İş Bankası.
- Hmeros. (2016). *İlyada* (3. Baskı). (A. Erhat, & A.Kadir, Çev.). Türkiye İş Bankası.
- Hooke, S. H. (2002). *Ortadoğu mitolojisi* (4. Baskı). (A. Şenel, Çev.). İmge. (Çalışmanın orijinali 1963’te yayımlanmıştır)
- Hoppal, M. (2012). *Avrasya’da Şamanlar*. (B. Bayram, & H. Ş. Ç. Çapraz, Çev.). Yapı Kredi. (Çalışmanın orijinali 2005’te yayımlanmıştır)
- İçyar, C. (2011). *Köy seyirlik oyunları ortaoyunu ve commedia Dell’arte oyunlarının ilişkilerinin incelenmesi* (Tez No. 294762) [Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi-Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Karacabey, S. (1995). Gelenekselden Batı’ya Türk tiyatrosu. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 12(12), 1-10. DOI: 10.1501/TAD_0000000192
- Karadağ, N. (1978). *Köy seyirlik oyunları*. Türkiye İş Bankası.

- Karadağ, N. (1995). Türk tiyatrosunun kut-törenselle kaynakları ve köylü tiyatrosu. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 12 (12) 65-75. https://doi.org/10.1501/TAD_0000000198
- Kazmaz, S. (1950). *Köy tiyatrosu*. CHP Halkevleri Bürosu.
- Kerényi, K. (2012). *Eleusis; Anne kızın arketip imgesi*. (T. Bayraktar Yaşar, Çev.), Pinhan. (Çalışmanın orijinali 1991’de yayımlanmıştır)
- Kerényi, K. (2013). *Dionysos; Yok edilemez yaşamın arketip imgesi*. (B. Çetiner, Çev.), Pinhan. (Çalışmanın orijinali 2004’te yayımlanmıştır)
- Korkmaz, G. (2019). *Türk tiyatrosunun postmodern poetikası 1; köy seyirlik oyunları*. Mitos Boyut.
- Kılıç, Ç. (2007). *Geleneksel Türk tiyatrosunda zenneler*. Kitap.
- Kramer, S. N. (2001). *Sümer mitolojisi* (2. Baskı). (H. Koyukan, Çev.). Kabalcı. (Çalışmanın orijinali 1961’de yayımlanmıştır)
- Kramer, S. N. (2002a). *Tarih Sümer’de başlar* (2. Baskı). (H. Koyukan, Çev.). Kabalcı. (Çalışmanın orijinali 1956’da yayımlanmıştır)
- Kramer, S. N. (2002b). *Sümerler*. (Ö. Buze, Çev.). Kabalcı. (Çalışmanın orijinali 1963’te yayımlanmıştır)
- Murray, G. (1912). “Excursus on the ritual forms preserved in Greek tragedy” in Jane Ellen Harrison a *Themis*, Cambridge University Press.
- Nutku, Ö. (2000). *Dünya tiyatro tarihi-1. Cilt* (3. Baskı). Mitos Boyut.
- Örnek, S. V. (1971). *100 soruda ilkelerde din, büyü, sanat, efsane*. Gerçek.
- Örnek, S. V. (1973). *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Özdemir, N. (2001), Bilim ve teknolojiye gelişmelerin köy seyirlik oyunlarına etkisi, *Milli Folklor*, 13 (51), 119-129. <https://www.millifolklor.com>
- Özhan, M. (1997). Türkiye’deki dramatik köy seyirlik oyunları üzerine bir atlas denemesi. V *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence, Sektör Bildirileri içinde* (ss.292-313). Kültür Bakanlığı.
- Özdinçer, F. (2011). *Anadolu köy seyirlik oyunlarının gösteri danslarına dönüştürülmesinde yöntem önerisi ve bir uygulama örneği* (Tez No. 289467) [Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi – İzmir]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Öztürk, B. (2010). *Roma imparatorluk çağı Küçükasyasında Dionysos kültü*. Arkeoloji ve Sanat.
- Pirverdioğlu, A. (2003). Türk halk tiyatrolarının gelişme evreleri. *Milli Folklor*, 8 (60), 57-71.
- Roller, L. E. (2004). *Ana tanrıçanın izinde – Anadolu Kybele kültü*. (B. Avunç, Çev.), Homer. (Çalışmanın orijinali 1999’da yayımlanmıştır)
- Sağlam, T. (2008). Halk tiyatrosunda göstergelerin dönüşümü. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 25 (25), 7-20. https://doi.org/10.1501/TAD_0000000089
- Sakaoğlu, S. (2008). Konya’da köy seyirlik oyunları. S. Şenel (Ed.), *Dümbüllü İsmail efendi ve düinden geleceğe geleneksel Türk tiyatrosu sempozyumu bildirileri içinde* (ss. 161-180). İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Sezgin, B. (2015). *Oyun-tiyatro-drama ilişkisi*. BGST.
- Sezgin, H., Şimşek M., Akkaya F., & Efeoğlu M. (1996). *Her yönüyle Kemaliye (Eğin)*, Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği.
- Sina, A. (2004). Eleusis’de Demeter kültü ve kadın ritüelleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44 (1), 37-52. <http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/739>
- Sivrikaya, S. (1998). *Elazığ yöresi dramatik-seyirlik ve temsili oyunların incelemesi* (Tez No. 72181) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Suits, B. (2012). *Çekirge: oyun, yaşam ve ütopya* (2. Baskı). (S. Sertabiboğlu, Çev.), Ayrıntı. (Çalışmanın orijinali 1978’de yayımlanmıştır)
- Şeker, B. (1967). Erzincan’da saya gezme geleneği. *Türk Folklor Araştırmaları*, 10 (213), 4383–4385. <http://www.halkbilimi.com>.
- Şener, S. (1977). Tiyatronun kaynağına ilişkin kuramlar. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi, Dramatik Köylü Oyunları Özel Sayısı*, 1975 (6), 23-48.
- Taştan, G. (2014). *Köy seyirlik oyunlarında komedi unsuru olarak cinsellik* (Tez No. 358267) [Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi – İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tecer, A. K. (1940). *Köylü Temsilleri*. Çığır Mecmuası.

- Tekerek, N. (2007). Köy seyirlik oyunları, seyirlik uygulamalarıyla 51 yıllık bir amatör topluluk: Ankara deneme sahnesi ve uygulamalarından iki örnek: bozkır dirliği ve gerçek kavga. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 24 (24), 67-124. https://doi.org/10.1501/TAD_00000000084.
- Tekerek, N. (2008). *Köy seyirlik oyunları*. Mitos Boyut.
- Terzioğlu, E. A. (2003). Erzincan yöresi köy seyirlik oyunlarından oğlum hasta oyunu. *Folklor Halkbilim Dergisi*, 6 (51), 12-13.
- Thomson, G. (2021a). *Aiskhylos ve Atina – tragedyanın kökeni*. (M. H. Doğan, Çev.). Yordam. (Çalışmanın orijinali 1941’de yayımlanmıştır)
- Thomson, G. (2021b). *Eski Yunan toplumu üstüne incelemeler 1 – Tarih öncesi Ege*. (C. Üster, Çev.). Yordam. (Çalışmanın orijinali 1949’da yayımlanmıştır)
- Tuna, E. (2000). *Şamanlık ve oyunculuk*. Okyanus.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkçe sözlük* (11. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ünlü, A. (2006). *Türk tiyatrosunun antropolojisi*. Aşına.
- Ünlü, A. (2007). Şiddete Gülmek: Geleneksel Türk Tiyatrosunda Şiddet ve Mizah. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 24 (24), 27-42. https://doi.org/10.1501/TAD_00000000086

EK 1

Oyunlardan Fotoğraflar

Şekil 1

Yüzük Oyunu

Şekil 2

Yüzük Oyunu'nda Alına Damga Vurma

Şekil 3

Yüzük Oyunu'nda Müzik Ekibi

Şekil 4

Yüzük Oyunu, Müzik Eşliğinde Eğlenirlerken

Şekil 5

Aydeve Oyunu Meydan Koruyucusu Şınav Çekemeyen Askerleri Dövüyor

Şekil 6

Aydeve Oyunu, Komutan Askerleri Eğitiyor

Şekil 7

Aydeve Oyunu, Meydan Koruyucusu

Şekil 8

Aydeve Oyunu, Meydan Koruyucusu

Şekil 9

Aydeve Oyunu, Suçlu Yargılanıyor

Şekil 10

Saya Gezme Oyunu, Ayı ve Gelin

Şekil 11

Saya Gezme Oyunu, Köyde Gezme

Şekil 12

Saya Gezme Oyunu, Ayı Gelin'i Kaçıranları Dövüyor

Şekil 13

Saya Gezme Oyunu, Yağcı ve Bulgurcu

Şekil 14

Saya gezme oyunu, Ayı ve Gelin Karşılıklı Oynuyor

Şekil 15

Saya gezme oyunu, Ayı ve Gelin Karşılıklı Oynuyor

Şekil 16

Davar Satma Oyunu, Koyun Sürüsü ve Çoban

Şekil 17

Davar Satma Oyunu, Boynunda Çan ile Koyun

Şekil 18

Davar Satma Oyunu, Koyun Sağılırken Sütün Dökülmesi

Şekil 19

Davar Satma Oyunu, Sürünün Satılması

Şekil 20

Davar Satma Oyunu, Meydan Koruyucusu

Şekil 21

Çiçimama Oyunu

Şekil 22

Çiçimama Oyunu, Çocuklar Köyde Evleri Dolaşıyor

Şekil 23

Çiçimama Oyunu, Evin Sahibi Su Döküyor

Şekil 24

Çiçimama Oyunu, Yemek Yapılırken Çocuklar Eğleniyor

Şekil 25

Tavşan Oyunu'nda Kullanılan Tavşan Kuklası

Şekil 26

Dız Oyunu'nda Ebenin Duruş Pozisyonu

Şekil 27

Dız Dız (Vız Vız) Oyunu

Şekil 28

Kürsü Oyunu'ndan Bir Sahne

Şekil 29

Kürsü Oyunu'ndan Bir Sahne

Şekil 30

Sıkma Oyunu'ndan Bir Sahne

Şekil 31

Sıkma Oyunu'ndan Bir Sahne

Şekil 32

Tarla Bölme Oyunu'ndan Bir Sahne

Şekil 33

Tarla Bölme Oyunu'ndan Bir Sahne

Şekil 34

Tarla Bölme Oyunu'ndan Bir Sahne

Şekil 35

Tarla Bölme Oyunu'ndan Bir Sahne

Şekil 36

Kim Çaldı? (Kim Vurdu?) Oyunu'ndan Bir Sahne

Şekil 37

Kim Çaldı? (Kim Vurdu?) Oyunu'ndan Bir Sahne

Şekil 38

Tombik Oyunu'ndan Bir Sahne

Şekil 39

Tombik Oyunu'ndan Bir Sahne

